

magazin istoric

ANUL VI Nr. 12 (59)

DECEMBRIE 1972

TRAIASCA
REPUBLICA
POPULARA
ROMANA

AU TRECUT

25

DE ANI

magazin istoric

Revistă de cultură istorică

Anul VI - Nr. 12 (69)

decembrie 1972

Redactor șef
CRISTIAN POPIȘTEANU

Redactor șef adjunt
NICOLAE MINEI

Colegiul redacției
DUMITRU ALMAȘ
CONSTANTIN ANTIP
VIRGIL CÂNDEA

TITU GEORGESCU
DINU C. GIURESCU

ȘTEFAN PASCU
M. PETRESCU-DIMBOVIȚA
ȘTEFAN ȘTEFANESCU

COPERTELE NOASTRE

① ② ③ ④

① Acum 25 ani, poporul român, răspunzând unei necesități izvorite din mersul firesc al istoriei, a înfăptuit Republica.

② „România revoluționară”...

③ ... și „România rupându-și cătușele pe Cîmpia Libertății” — picturi de Constantin Daniel Rosenthal (Muzeul de Artă al Republicii Socialiste România).

④ Privind astăzi în lungul și în latul țării, vedem roadele binefăcătoare ale politicii înțelepte a Partidului Comunist Român. În imagine: harta economică a României — 1971 (Muzeul de Istorie al Republicii Socialiste România).

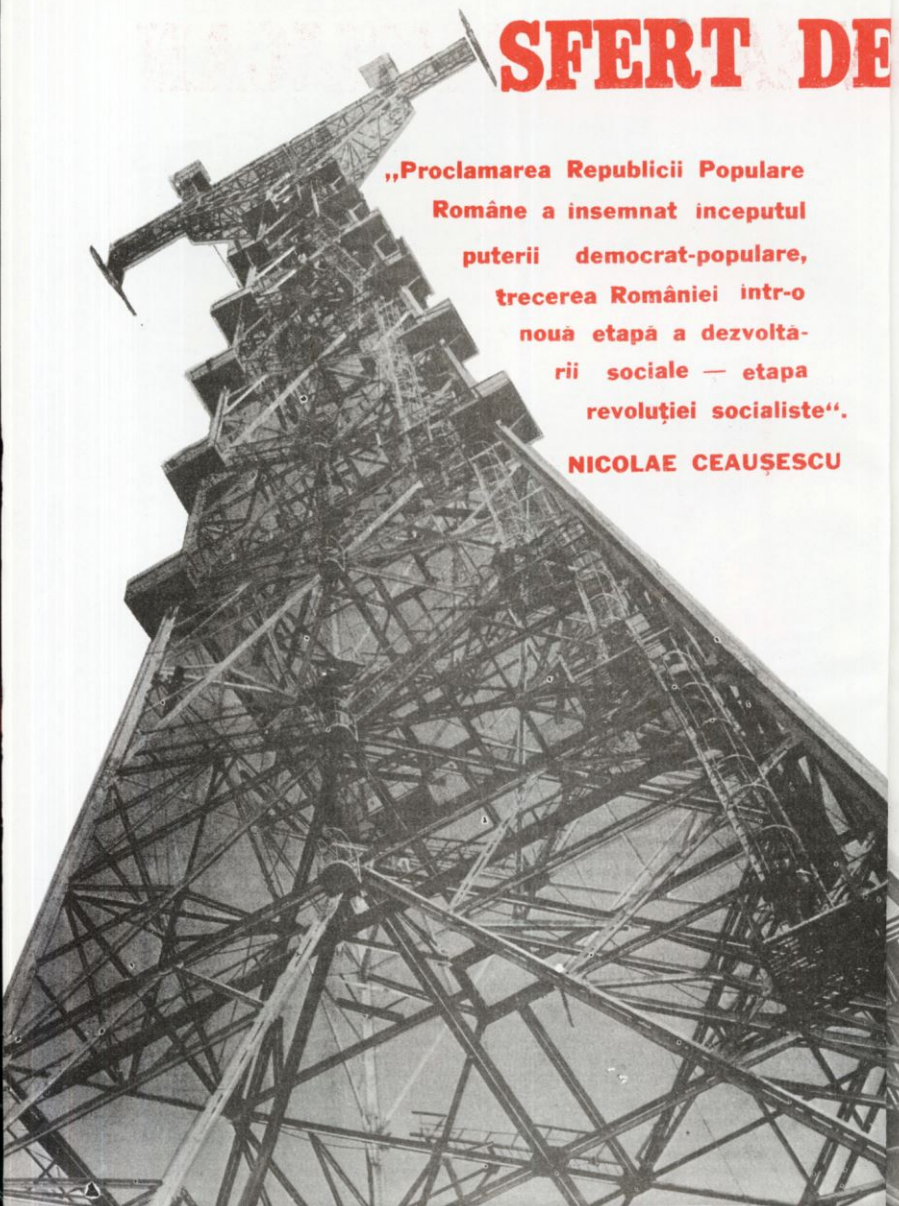
S U M A R

30 DECEMBRIE 1947 — ÎNAINTE ȘI DUPA

Sfert de veac republican: N. IONEL, P. NICHITELEA, AL. POPESCU	2
Maiestatea Sa Republica se îndreaptă spre tron: GH. TUTUI	8
Ciudata „grevă regală” și firescul ei eșec: ARON PETRIC	19
Un mesaj de Anul Nou: PETRE IOSIF	24
Mutare cu regele, dar... mat: GELU URECHE, MARIAN ȘTEFAN	25
Alături de Republică: ILIE CEAUȘESCU	30
Din însemnările unui fost aghiotant regal: EMILIAN IONESCU	38
Ultimele zile ale monarhiei, prima zi de Republică: ȘTEFAN LACHE	44
Presa internațională despre 30 Decembrie — „Cu atît mai bine pentru România!”: TRAIAN CARACIUC	52
Membreu al primului Prezidiu: ION NICULI	55
Emisie specială de noapte: C. KORMOS	57
Hrana poporului în gura unui lup lacom: M. FLORESCU, V. NICULAE	61
Capul hidrei trebuie retezat!: NICOLAE PETREANU	65
Carol I „Izvorul tuturor relelor, samsarul tuturor trădărilor”: G. PANU	69
O domnie fără dreptate: NICOLAE COPOIU	72
Regele milionarilor: V. LIVEANU	75
„Increderea noastră: guvernul republicii socialiste”: M. C. STĂNESCU	78
Întîlnire între doi monarhi: ECATERINA CIMPONERIU	81

1922-1972: 50 ANI DE LA CONSTITUIREA
UNIUNII REPUBLICILOR SOVIETICE SOCIALISTE

Acum cinci decenii în sala Teatrului Mare din Moscova: VERA LVOVNA BELȘAI	86
Evenimentele, așa cum le-am văzut atunci...: ANASTAS MIKOIAN	88
Milenii de istorie la Baku: GH. I. IONIȚA	93
Mărturiile unui binemeritat prestigiu: G. OANCEA	94
● Enigmistică	85 ● Sumarul sumarelor
	95

SFERT DE

**„Proclamarea Republicii Populare
Române a însemnat începutul
puterii democrat-populare,
trecerea României într-o
nouă etapă a dezvoltă-
rii sociale — etapa
revoluției socialiste“.**

NICOLAE CEAUȘESCU

VEAC REPUBLICAN

Acum 25 ani, poporul român, răspunzând unei necesități izvorite din mersul firesc al istoriei, a înfăptuit Republica. S-a realizat astfel, în climatul de efervescență revoluționară din acei ani de adânci și fundamentale răsturnări ale vechilor întocmiri sociale, un vis hrănit de lupta și aspirațiile multor generații. Abolirea monarhiei și proclamarea Republicii au marcat încheierea procesului de cucerire a întregii puteri politice de către clasa muncitoare, aliată cu țărănimea și celelalte categorii de oameni ai muncii, au semnificat instaurarea deplinei suveranități a poporului. Prin Republică, națiunea română a dobândit cea mai democratică formă de guvernământ din întreaga sa istorie, un puternic instrument al construirii vieții noi, pășind în glorioasa etapă a edificării socialismului.

Acest sfert de veac republican — interval de timp scurt din punct de vedere istoric — reprezintă o întreagă epocă de mari prefaceri fundamentale în toate domeniile vieții sociale, economice, politice, ideologice și culturale — prefaceri ce se înscriu firesc pe coordonatele procesului revoluționar deschis de insurecția națională antifascistă de la 23 August 1944. Prefaceri ce se exprimă sintetic în izbînda deplină și definitivă a socialismului pe pămîntul românesc, în lichidarea pentru totdeauna a exploatarei omului de către om.

Conducerea întregii vieți sociale de către Partidul Comunist Român, politica sa marxist-leninistă au determinat înfăptuirea obiectivelor și sarcinilor de bază ale revoluției și construcției socialiste în România. Istoria acestui sfert de veac republican este o strălucită mărturie a înțelepciunii și clarviziunii cu care partidul nostru a știut să găsească soluții adecvate complexelor probleme ridicate de viață, să înfrîngă și să depășească greutățile, să unească și să mobilizeze capacitățile și eforturile creatoare ale întregului popor pentru a asigura desfășurarea cu succes, etapă cu etapă, a operei de edificare a societății noi, socialiste.

Repere într-un proces dinamic

Stă scris în istoria densă a acestui sfert de veac republican — ca un strălucit exemplu de gândire și acțiune politică — modul în care partidul nostru, conducind destinele poporului, a știut să-i orienteze eforturile, să-i canalizeze energiile spre problema cheie a lichidării înapoierii economice moștenite de la regimul burghezomășieresc și a edificării noii orînduirii — industrializarea socialistă. Factorul hotărîtor al progresului general al țării, temelia sîgură a creșterii bunăstării maselor, a întăririi independenței și suveranității naționale, industrializarea a ocupat în toți acești ani locul de frunte în planurile elaborate de partid pentru dezvoltarea multilaterală și dinamizarea întregii economii naționale, pentru creșterea rapidă a forțelor de producție. Privind astăzi în lungul și latul țării vedem roadele binefăcătoare ale acestei politici, îmbrățișate și înfăptuite cu entuziasm de masele populare. România a devenit în anii Republicii, dintr-o țară aflată la periferia vieții industriale, o țară cu unul din cele mai înalte ritmuri de creștere economică din lume: în perioada celor peste 20 ani de economie planificată, industria noastră s-a dezvoltat într-un ritm mediu anual de

12,9 la sută, față de numai aproximativ 7 la sută pe plan mondial. Încă în 1970, întreaga producție industrială a României din 1938, anul cu cei mai înalți indici economici atinși în vechiul regim, era realizată în fabricile și uzinele noastre socialiste în numai 22 zile: în unele ramuri de bază, ca, de exemplu, chimia, energia, construcția de mașini, acest termen se limita la 6-8 zile. În anul glorioșului jubileu al Republicii, producția industrială este de 21 ori mai mare decît în 1938. Industrializarea socialistă a imprimat un puternic dinamism întregii vieți sociale, a determinat valorificarea intensă a potențialului material și uman al țării, creșterea rapidă a avuției naționale. Continuarea în ritm susținut a acestei politici, concretizată ferm în actualul plan cincinal și în orientările de perspectivă elaborate de partid, preocuparea neabătută pentru îmbunătățirea structurii industriei, pentru creșterea accentuată a unor ramuri moderne, prin larga aplicare a cuceririlor revo-

În anii de după război, astfel de imagini se întâlneau pretutindeni pe întinsul țării (foto stînga). Înlăturînd ruinele și construind pe coordonatele socialismului, poporul muncitor a schimbat din temelii înfățișarea României (foto dreapta)»

luției tehnico-științifice, corespunde astfel pe deplin necesităților majore ale progresului general al țării, asigură participarea tot mai activă a României în circuitul economic al lumii contemporane.

Odată cu făurirea și dezvoltarea industriei socialiste și pe temelia ei, orînduirea socialistă a scos țărănimea dintr-o îndelungată înapoiere și a pus bazele unei agriculturi moderne. Problema agrară — marea problemă care veacuri de-a rîndul a frământat masele țărănimii, marcînd cu amprenta sa multe pagini din cronică României — a căpătat o rezolvare cu un conținut nou, socialist. Prin îmfăptuirea programului elaborat de istorica Plenară a C.C. al P.C.R. din 3-5 martie 1949 — și îmbogățit ulterior cu indicații, măsuri și soluții conforme noilor cerințe ale construcției socialiste —, agricultura a pășit pe drumul progresului neînterupt, asigurînd producții sporite, satisfăcînd cerințele de consum ale populației și permițînd ridicarea continuă a veniturilor țărănimii. Optînd pentru agricultura cooperatistă, țărănimea a optat, de fapt, pentru o agricultură care să se bazeze larg pe folosirea tehnicii moderne, a chimizării și irigațiilor, pe aplicarea cuceririlor științei. Față de 4 049 cîte existau în 1938, în agricultură se folosesc acum 114 000 tractoare, împreună cu un însemnat număr de alte mașini agricole cu caracteristici și performanțe ridicate.

Ritmul accelerat pe care l-a căpătat istoria în acești 25 ani de Republică, își completează firesc dimensiunile prin roadele bogatei activități desfășurate în domeniul vieții spirituale, prin remarcabilele succese dobîndite în dezvoltarea învățămîntului, a științei, a artei și literaturii, în pregătirea cadrelor, prin rezultatele muncii deosebite pe care partidul o desfășoară în direcția dezvoltării conștiinței socialiste a maselor, a formării omului nou, cu un larg orizont profesional și cultural și cu o înaltă conștiință. Față de anul 1938/1939, numărul elevilor din învățămîntul mediu și de cultură generală a sporit în anii Republicii de 12 ori; în anul școlar 1970-1971 au funcționat 195 facultăți, față de numai 33 înainte de război; cercetarea științifică dispune astăzi de 303 institute, față de numai 52 în anii 1938/1939. Ritmuri ce își găsesc corespondența în profunde schimbări calitative, în mutații structurale, aflate în plin proces, menite să lege cît mai strîns instrucția și cercetarea de cerințele sociale.

În mod firesc — ca o rezultată directă a dezvoltărilor complexe și echilibrate a economiei naționale — se include, în bilanțul cu care întîmpinăm a 25-a aniversare a Republicii, evoluția ascendentă a tuturor indicilor care marchează nivelul de trai al populației. Grijă față de om — țelul suprem al politicii partidului — s-a materializat, etapă de etapă, într-un șir de măsuri destinate să asigure condițiile materiale și spirituale necesare pentru ca toți cetățenii țării, fără deosebire de naționalitate, să se bucure de o viață civilizată, prosperă. Crearea de noi locuri de muncă, creșterea salariului real — astăzi de peste 2,7 ori mai mare decît în anul 1938 — alături de impresionantul volum al construcției de locuințe, de lărgirea bazei materiale pentru ocrotirea sănătății sînt tot atîtea domenii în care se simt efectele măsurilor luate de partid. Numai în primul an și jumătate al actualului cincinal, de exemplu, s-au creat aproape 400 mii de locuri de muncă, s-a asigurat, în 1971, un spor la veniturile de salarii cu 8,1 la sută mai mare decît în 1970, s-au realizat din fondurile și cu sprijinul statului 120 mii de apartamente. Eforturi susținute au fost făcute și pentru creșterea nivelului de trai al oamenilor muncii de la sate, prin introducerea minimului garantat pentru remunerarea țărănimii cooperatiste, majorarea pensiilor țăranilor cooperatori, prin faptul că, începînd de anul trecut, țărănimea beneficiază de asistență medicală gratuită și de alte înlesniri.

Țară aflată în plin proces de dezvoltare materială și spirituală, România înscrie în cronică acestui sfert de veac republican multiple și grăitoare mărturii ale autorității și prestigiului pe care și le-a cîștigat în lume. În inseparabilă legătură dialectică cu activitatea internă, politica externă a țării noastre slujește în întregime cauzei generale a prieteniei și colaborării între popoare, a păcii în întreaga lume. În centrul acestei politici se află prietenia, solidaritatea și colaborarea multilaterală cu toate țările socialiste, pe temeiul respectării cu strictețe a principiilor marxism-leninismului și internaționalismului proletar, principii ce corespund intereselor tuturor țărilor socialiste, cauzei unității lor, progresului general al socialismului. Factor activ în rîndul forțelor care luptă împotriva asuprairii imperialiste, colonialiste și neocolonialiste, România acordă o deosebită atenție dezvoltării relațiilor cu țările care au pășit pe calea dezvoltării independente. Țara noastră, acționînd în spiritul principiilor coexistenței pașnice, a dezvoltat și dezvoltă, de asemenea, relații

multilaterale cu toate statele lumii, fără deosebire de orînduire socială. O ilustrare sintetică a acestei bogate activități o dă faptul că România întreține relații diplomatice și consulare cu 106 state și dezvoltă schimburi economice și de cooperare cu 110 state.

De la Republica Populară la Republica Socialistă

Întreg acest tablou de înfăptuiri, acest rodnic bilanț cu care întîmpinăm gloriosul jubileu al Republicii, încorporează munca entuziastă a întregului popor condus de partid, activitatea tuturor cetățenilor, fără deosebire de naționalitate, care făuresc pe pămîntul României viața lor liberă, independentă — viitorul comunist. Acest însușește bilanț este o convingătoare expresie a superiorității social-politice a orînduirii noastre, a forței și vitalității sale. Societatea noastră are astăzi o structură socială — rezultat al transformărilor revoluționare din baza economică — radical deosebită de cea din vechea orînduire. Ea este formată din clase și categorii sociale neantagoniste, cu interese economice și sociale convergente, călăuzite de țeluri comune. Clasa muncitoare, ale cărei rînduri au sporit considerabil, în structura căreia s-au produs importante schimbări calitative și a cărei experiență în producția materială și în conducerea societății s-a îmbogățit pe multiple planuri, și-a îndeplinit și își îndeplinește cu devotament și înalt simț de răspundere misiunea sa istorică de clasă conducătoare, de forță socială fundamentală a României noi. Tărînimea cooperatistă, clasă nouă, omogenă, prietenă și aliată de nădejde a clasei muncitoare, participă activ la făurirea noii istorii a României. Noua noastră intelectualitate, formată în anii socialismului din rîndurile muncitorimii și ale tărînirii, desfășurîndu-și activitatea pe baza învățăturii marxist-leniniste, a politicii P.C.R., își aduce, de asemenea, o contribuție tot mai importantă la dezvoltarea economică, științifică și culturală a țării.

Prin munca înfrățită a fiilor ei, România a străbătut astfel, treaptă cu treaptă, drumul de victorii de la Republica Populară la Republica Socialistă. Istoria a înregistrat ca un moment glorios al acestor ani de izbînză, proclamarea, în august 1965, a Republicii Socialiste, consfințindu-se prin aceasta victoria deplină și definitivă a socialismului în țara noastră.

Istoria devenirii Republicii a însemnat, de fapt, istoria unor acte de înaltă conștiință civică din partea maselor, expresie a realei democrații ce caracterizează orînduirea noastră. Socialismul — societatea unei puternice dezvoltări și înfloriri a forțelor de producție — este, în același timp, și orînduirea celei mai înalte democrații, orînduirea libertății și dreptății depline, în care se cultivă respectul și grija pentru om. Exercitarea de către partid a rolului său conducător se împletește armonios cu participarea poporului la conducerea întregii activități sociale, cu lărgirea continuă a democrației socialiste. Amplul și însușește dialog dintre partid și popor, vizitele și consfătuirile de lucru ale secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, dezbaterile cu masele largi populare a celor mai de seamă măsuri și hotărîri care privesc politica internă și externă a țării, alături de participarea nemijlocită a reprezentanților oamenilor muncii la activitatea organelor de stat și a organizațiilor obștești, reprezintă căi fertile prin care întreaga națiune la parte activă la viața țării.

Curs viguros al istoriei românești

În anii Republicii, realitatea românească s-a afirmat, deci, ca o convingătoare demonstrație a justeței politicii Partidului Comunist Român, a priceperii sale de a aplica principiile socialismului la condițiile concrete ale României, a capacității sale de a polariza eforturile întregului popor în opera de propășire economică și socială a României.

În acest efort de ridicare generală a țării, în cei 25 ani pe care i-am străbătut, perioada jalonată de Congresele IX și X ale partidului, de Conferințele Naționale din decembrie 1967 și iulie 1972 s-a remarcat printr-un viguros și dinamic curs, definit printr-un ansamblu de măsuri novatoare și îmbrățișînd toate laturile și compartimentele construcției socialiste. Marcînd intrarea României într-o nouă etapă istorică, ca rezultat al realizărilor dobîndite în viața economică și socială a țării.

Congresul X a stabilit drept obiectiv fundamental al acestei etape făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate. Telurile spre care sînt orientate eforturile poporului în decursul acestei etape, esența principiilor pe care ele se bazează, au fost pregnant și multilateral definite în raportul secretarului general al partidului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, prezentat la Conferința Națională care a avut loc în iulie acest an : „Dacă am fi spus — a arătat secretarul general al partidului — că obiectivul de viitor este pur și simplu dezvoltarea socialismului, nu am fi dat o orientare clară pentru activitatea partidului și statului; aceasta s-ar fi putut înțelege în sensul că este suficientă realizarea unei puternice dezvoltări economice a țării, ceea ce cred că nu corespunde pe deplin obiectivului nostru fundamental. Noi ne propunem să asigurăm o dezvoltare multilaterală a societății, înflorirea tuturor laturilor vieții sociale, atât a economiei cît și a științei și culturii, perfecționarea conducerii, formarea omului nou, promovarea eticii și echității socialiste. De aceea, considerăm pe deplin corespunzătoare etapei istorice actuale formularea ca obiectiv fundamental al partidului — făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate. Aceasta dă o orientare precisă activității partidului, muncii întregului nostru popor“.

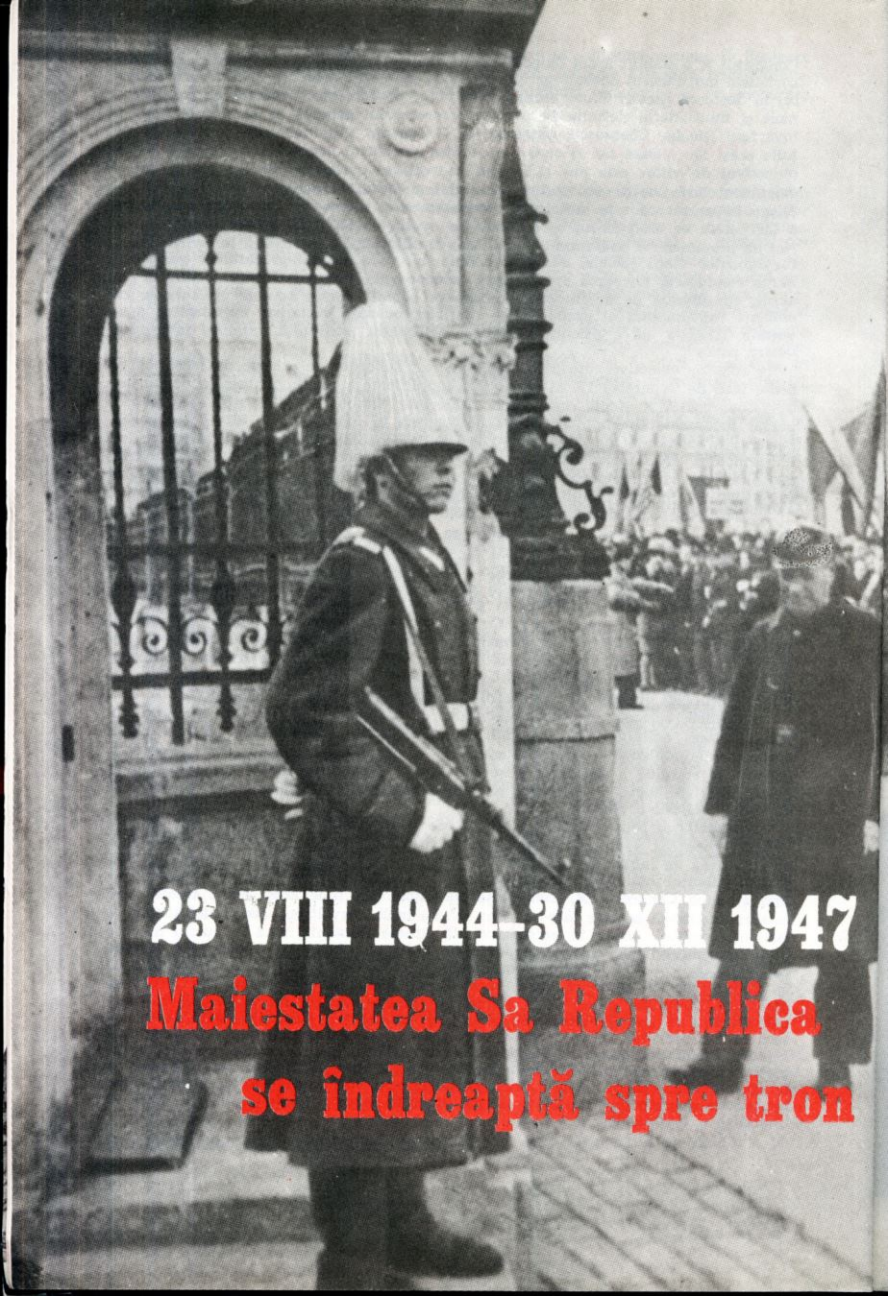
Acestor obiective cuprinzătoare le-au fost subordonate o serie de măsuri stabilite încă de Congresul IX al partidului, amplificate și fundamentate în documentele Congresului X și ale celor două Conferințe Naționale. Ceea ce a caracterizat aceste documente și ampla activitate desfășurată în lumina lor a fost preocuparea neslăbită a partidului de a cuprinde construcția economică și socială a țării într-un tot armonios, de a așeza uriașă muncă pentru edificarea socialismului multilateral dezvoltat pe criterii rigurose științifice, într-un proces de permanentă confruntare și aplicare a celor mai înaintate cuceriri ale științei, tehnicii și culturii contemporane.

Urmărind consecvent înscrierea României pe calea progresului multilateral, partidul — sfătuiindu-se în permanență cu poporul — s-a ocupat cu stăruință de perfecționarea continuă a conducerii și organizării vieții economice și sociale în raport cu cerințele impuse de evoluția necontenită a societății noastre, cu sarcinile noi ridicate de fiecare stadiu atins în dezvoltarea construcției socialiste. În această privință, partidul nostru a pornit și pornește, așa cum sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu în Raportul prezentat la Conferința Națională din decembrie 1967, „de la principiul verificat de viață că formele și metodele de conducere și organizare socială nu sînt imuabile, stabilite odată pentru totdeauna, că ele trebuie continuu perfecționate în pas cu schimbările ce se produc în viață, cu sarcinile pe care le impune procesul obiectiv al dezvoltării materiale și spirituale a societății“.

Roadele acestei concepții, ale aplicării măsurilor preconizate, începînd cu îmbunătățirea activității de conducere și planificare a economiei, cu mai buna organizare administrativ-teritorială a țării, și continuînd cu perfecționarea activității generale a statului, a organelor și organizațiilor obștești de masă, a mecanismului democrației socialiste, a legislației, se vădesc pregnant în întreaga viață economică, socială și politică a patriei.

Sărbătorim împlinirea celor 25 ani de la întemeierea Republicii sub semnul vastului program de lucru elaborat de recenta Conferință Națională a partidului, în atmosfera de însuflețire și activitate creatoare a maselor pentru înfăptuirea lui. Făcînd bilanțul activității desfășurate de la Conferința Națională din decembrie 1967 și după Congresul X, Conferința Națională din iulie acest an a stabilit noi măsuri menite să asigure într-un ritm și mai înalt dezvoltarea economică-socială a țării în următorii ani și în perspectivă, să situeze România, încă în cursul acestui secol, în rîndul țărilor avansate ale lumii. Mesajul vibrant al Conferinței adresat poporului de a realiza actualul plan cincinal înainte de termen a găsit pretutindeni, în rîndul maselor populare, un puternic ecou. Entuziasmul cu care s-a trecut la realizarea sarcinilor, avînd drept fundament istoric bilanțul de victorii ce înconurează acești 25 ani de Republică, constituie dovada cea mai convingătoare că tot ceea ce s-a prevăzut se va împlini. Prin munca poporului strîns unit în jurul încreștatului său conducător — Partidul Comunist Român —, a conducerii sale, a secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, realizările de azi li se vor adăuga, mîine, noi și mari înfăptuiri, care vor aduce istoriei noastre contemporane un ritm și mai alert, și mai avîntat, pe drumul de luptă, de jertfe și împliniri al înaintașilor.

N. IONEL, P. NICHÎȚEA, AL. POPESCU

23 VIII 1944-30 XII 1947

**Maiestatea Sa Republica
se îndreaptă spre tron**

Dr. GH. ȚUȚUI

După doborîrea dictaturii antonesciene, monarhia a continuat un timp să aibă un anumit rol în viața politică a țării. În baza Constituției din 1923 (repusă în vigoare) și a unei practici de peste șapte decenii, regele avea o sferă largă de împuterniciri. Monarhul exercita puterea executivă, prin intermediul guvernului, și, pînă la constituirea reprezentanței naționale, și pe cea legislativă — la propunerea Consiliului de Miniștri. El avea dreptul de a numi și revoca pe miniștri, de a convoca, deschide și dizolva cele două camere ale Parlamentului, de a numi sau confirma funcțiile publice, de a sancționa și promulga legi, de a încheia convenții internaționale, de a acorda amnistie în materie politică, de a bate monedă etc. Fiind comandantul suprem al armatei, el avea dreptul de a conferi grade, de a numi și revoca din funcții cadrele ofițerești, de a aproba planurile de pregătire și înzestrare a armatei.

15 kg aur, 152 000 ha terenuri, 2 067 camere...

După 23 August 1944 regele se bucura și de un anumit prestigiu, datorită participării sale la acțiunea de răsturnare a dictaturii antonesciene și de întoarcere a armelor împotriva Germaniei hitleriste. În proclamația adresată atunci poporului, monarhul se angaja să participe la asigurarea „unei noi ere, în care drepturile și libertățile tuturor cetățenilor țării sînt garantate și vor fi respectate; la făurirea unei Românie libere, puternice și fericite”. Ulterior, la 25 septembrie, în cadrul unei conferințe de presă, șeful statului declara că „monarhia nu se va abate niciodată de la principiile constituționale și democratice”.

Pentru a avea o imagine mai clară și mai completă a locului și rolului monarhiei în acea vreme trebuie avut în vedere și faptul că, atît monarhia ca instituție, cît și membrii familiei regale, ca persoane fizice, reprezentau în cel mai înalt grad îmbinarea de interese dintre burghezie și moșierime, fiind, în același timp, exponenți ai capitalului străin. După cum rezultă din inventarul bunurilor fostei familii regale, întocmit la începutul anului 1948, monarhia deținea aproape patru milioane de acțiuni la cele mai importante întreprinderi industriale, instituții financiare și de credit și la alte numeroase societăți capitaliste, plus alte numeroase titluri și efecte publice evaluate, după reforma bănească din 1947, la circa 70 milioane lei. Casa Regală deținea, de asemenea, acțiuni la

o serie de firme străine, realizînd astfel o împletire directă a intereselor între capitalul autohton și cel străin. Pe lângă acestea, Mihai era singurul proprietar al fabricilor de salam și sticlărie din Azuga.

Pachetelor de acțiuni și întreprinderilor li se adăugau, în 18 județe din țară, 152 183,87 hectare teren arabil și pădure, numeroase instalații de prelucrare și un însemnat parc de mașini, unelte și animale. Cît privește bogățiile acumulate sub alte forme, este de remarcă că numai în monezi și medalii jubiliare regele avea depuse, în 1947, la B.N.R., 15 kg aur, iar valoarea bijuteriilor rămase în țară, după abdicare, depășea suma de 34 milioane lei. Nu ar trebui uitate nici cele 158 clădiri (palate, castele, case de locuit, pavilioane care totalizau 2 067 camere, escadrila de aviație formată din cinci aparate, material de zbor și utilaj de aerodrom, yachturile TAIFUN și LUCEAFĂRUL, parcul de autoturisme și trăsuri de gală etc., etc.*

Mari proprietari funciari și mari capitaliști, membrii familiei regale din România erau în permanentă și strînsă legătură cu cele mai diferite cercuri ale clasei exploatatoare, cu reprezentanții acestora din diverse verigi ale aparatului de stat, din viața economică, din partidele politice și din cercurile diplomatice. Aceștia, împreună cu camarila, eterogenă sub aspectul compoziției sociale și politice, exercitau o puternică influență asupra monarhului, îi sugerau și pregăteau acțiunile pe care el urma să le întreprindă. Printre persoanele strîns legate de interesele mo-

* Vezi și Magazin Istoric, nr. 11/1972.

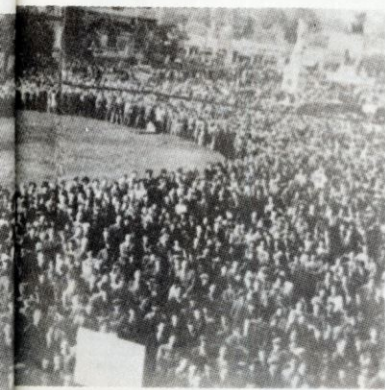

narhiei și în același timp sfetnici apropiați* amintim pe Mircea Ioanițu — secretar particular, avocatul Dimitrie Negel — mareșal al Curții și șef al serviciului de informații interne al Palatului, colonelul Octavian Ullea — șeful ceremonialului Palatului, Constantin Chintescu — șeful serviciului de informații externe al Casei Regale și alții. Alături de aceștia și de alte persoane care aveau diferite funcții în aparatul ce deservea Palatul, în anturajul regelui se aflau generalii Aurel Aldea, A. Ilasievici, David Popescu, Alexandru Manolescu, comandorul Nicolae Udriski, colonelii Petre Lazăr, Robert Bosie, căpitanul Jaques Vergotty etc. Din camarila regală, alături de militari, și nu de puține ori situați pe poziții mai conservatoare, făceau parte o pleiadă de prinți și prințese, diferite persoane din aristocrația burgheză-moșierească: Nicolae, Emanoil și Bizu Cantacuzino, Constantin Basarab-Brîncoveanu, Filip Bibescu, Elena și Ecaterina Ghica, Alice Sturza, Marioara Știrbey, Nelly Catargi, Elena Gheorghe-Brătianu, baronii Ștefan Flondor și Urkiil de Syllensbad, Ion Mocsony-Stircea și alții, care exercitau asupra regelui o însemnată influență în direcția orientării sale spre apărarea intereselor claselor ex-

* Vezi și articolul Din însemnările unui fost aghiotant regal, din numărul acesta.

În pp. 8-9: „masele simțeau că lupta lor pentru o viață mai bună nu mai poate fi oprită” (în fotografie: demonstrație organizată de forțele democratice, în fața Palatului regal)

Entuziasmat manifestăție a populației bucureștene în sprijinul transformărilor democratice (1946) ▼

ploatatoare. Pentru acțiunile de informare a Palatului asupra situației din diferite sectoare ale activității de stat și economice, pentru relațiile cu partidele politice burgheze și cercurile diplomatice occidentale erau folosiți o serie de specialiști ca Grigore Niculescu-Buzești și Savel Rădulescu — în probleme externe, Mircea Durma — în chestiuni economice, Istrate Micescu — în materie juridică; mai erau utilizați: Atta Constantinescu, Dinu Alimănișeanu, Cezar Pavelescu.

Nu orice român se naște dinastic

Partidele politice burgheze se situau pe poziții ostentativ regaliste, încercând să acrediteze ideea că fără monarhie nu numai că nu putea fi vorba despre o dezvoltare progresistă a țării, dar nici măcar de existența ei ca stat independent. Imediat după 23 August 1944, partidele politice burgheze, îndeosebi P.N.T. și P.N.L., au desfășurat o largă și tipătoare propagandă monarhică, declarând fățiș că „orice român se naște dinastic, trăiește dinastic și moare dinastic”, iar regele „întruchipează toate nădejțile țării, este însăși națiunea”. Treptat, aceste forțe politice s-au îndepărtat tot mai mult de obiectivele stabilite prin acordul de colaborare realizat la 20 iunie 1944** și au depus eforturi pentru a transforma monarhia într-un pion avansat al politicii lor reactionare. Începând din octombrie 1944 când, printr-un comunicat publicat în presă, P.N.T. făcea cunoscut că „își asumă răspunderea guvernării”, fiecare acțiune mai importantă a sa a fost urmată de manifestații în fața Palatului. Regele și regina au răspuns aprobativ, ieșind în balcon, tot așa după cum fiecare telegramă trimisă de P.N.T. monarhului a primit imediat răspuns. A existat o preocupare asiduă pentru coordonarea acțiunilor celor două forțe politice, în vederea împiedicării transformărilor revoluționare cerute de mase.

În rîndurile P.N.L. existau unele deosebiri de păreri în privința dezvoltării ulterioare a țării și a tacticii de urmat, dar atât „bătrînii”, grupați în jurul lui C. I. C. Brătianu, cît și „tinerii”, care polarizau spre G. Tătărescu, considerau monarhia ca una din instituțiile fundamentale, iar regele „conștiința și speranța poporului, credința sa”.

Dacă mai ținem seama că în rîndurile unei însemnate părți a populației, îndeosebi în mediul funcționaresc și țărănesc, fusese implantat un anumit spirit monarhic, că Hohenzollernii se bucurau de un sprijin important din partea puterilor occi-

** Este vorba de crearea, pe baza unei platforme antifasciste, a Blocului Național-Democrat, în componența căruia intrau P.C.R., P.S.D., P.N.T. și P.N.L. — n.r.

dentale din coaliția antihitleristă, putem aprecia că după 23 August 1944 regele deținea încă poziții puternice, în calitatea sa de reprezentant al intereselor fundamentale ale claselor exploatatoare, ale tuturor acelor care, dintr-un motiv sau altul, erau interesați în oprirea procesului revoluționar și în menținerea orînduirii burgheze.

Colaborare loială...

În vara anului 1944, răspunzînd unei întrebări pusă de generalul C. Sănătescu în legătură cu atitudinea comuniștilor față de monarhie, Lucrețiu Pătrășcanu spusese: „Partidul Comunist Român este și rămîne un partid republican, dar pentru scoaterea României din Axă și încheierea războiului antisovietic înțelege să colaboreze cu monarhia”.

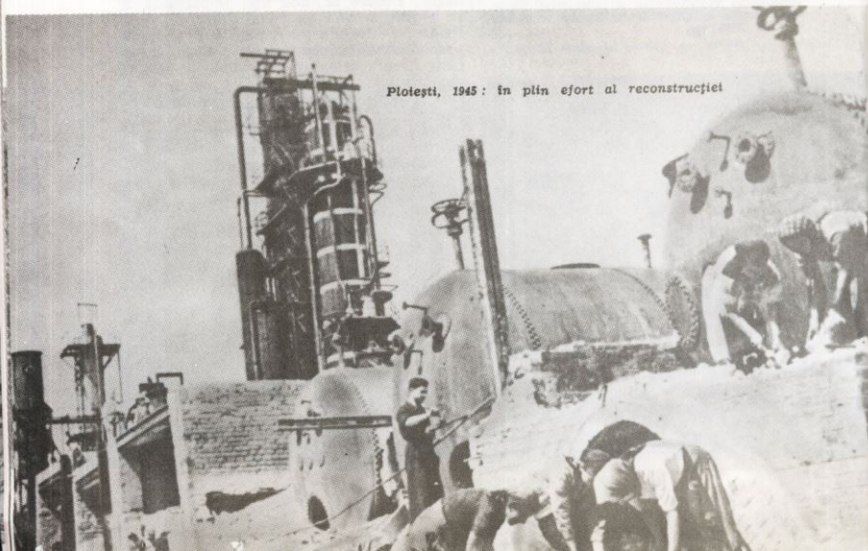
După 23 August 1944, cînd P.C.R. a trecut la elaborarea liniei politice de dezvoltare democratică a țării, orientare care și-a găsit atunci concretizarea cea mai completă în Platforma F.N.D.*, problema atitudinii față de forma de stat monarhică s-a ridicat iarăși la ordinea zilei, fiind necesare noi precizări.** În ziarul *Semnalul*, din 20 oct. 1944, în răspunsul dat

* Pentru momentul creării F.N.D. și semnificațiile sale, vezi *Magazin Istoric*, nr. 11 și 12/1969.

** La 7 septembrie 1944, prin articolul *România stat constituțional*, semnat de Gh. Spîna și publicat în ziarul *Libertatea*, P.S.D. își definea și el poziția față de monarhie, arătînd că prin restabilirea prerogativelor și ca urmare a atitudinii sale, regele „este iar arbitru constituțional al țării...”

de Gheorghe Gheorghiu-Dej la întrebarea unui corresponsent, privind atitudinea F.N.D. față de monarhie și persoana regelui, se arăta: „Frontul Național Democratic are aceeași atitudine față de monarhie și de persoana M.S. Regelui, pe care au avut-o forțele democratice ale țării în ajunul și în ziua de 23 August a.c. În credința că M.S. Regele Mihai I va fi ca și în acele zile alături de poporul român și de năzuințele lui, Frontul Național Democratic înțelege să concluzeze în modul cel mai loial cu regele Mihai în opera de democratizare a țării și de realizare a tuturor obiectivelor naționale...” (subl. ns.)

Pentru partidul comunist existența regimului monarhic era o problemă de tactică, cerută de necesitățile revoluției și ușurată de poziția pe care se situa regele după 23 August 1944. Odată cu epuizarea obiectivelor de colaborare sau manifestarea de către monarh a unei atitudini contrare năzuințelor poporului, putea fi adoptată — cum s-a și întîmplat — o nouă tactică și repusă problema abolirii regimului monarhic. În acel moment, însă, lozincă desființării monarhiei ar fi îngreunat participarea armatei române, cu toate forțele ei, la războiul contra hitlerismului, ar fi contribuit la complicarea situației internaționale a țării. Din aceste motive, forțele democratice n-au lansat lozinci și nu au elaborat programe care să conțină prevederi antimonarhice, Frontul Național Democrat încercînd în permanență să soluționeze problemele prin tratative cu regele.

Ploiești, 1945: în plin efort al reconstrucției

... sau angajare pe o pantă periculoasă ?

Tras înapoi de interesele sale de clasă și sub înfrîurarea cercurilor reacționare, monarhul n-a respectat promisiunea de a colabora loial și a sprijini procesul de democratizare a țării. În ședința Consiliului F.N.D. din 12 octombrie 1944, care a dezbătut problemele legate de ascuțirea luptei pentru putere și de criza în care intrase guvernul prezidat de C. Sănătescu, s-a stabilit să se propună regelui un guvern, avînd ca președinte pe dr. Petru Groza. La Consiliul F.N.D. din ziua de 14 octombrie Lucrețiu Pătrășcanu a arătat că regele era de acord cu o schimbare de guvern, dar nu se hotărîse încă ce formulă va avea noul cabinet, urmînd ca asupra acestei probleme să se mai ducă discuții.

Deși era evident că regele și cercurile Palatului manevrau pentru a împiedica constituirea unui guvern al F.N.D., forțele revoluționare nu au adoptat o atitudine rigidă față de monarh. Dar, către sfîrșitul lunii octombrie, cînd a devenit deosebit de evidentă legătura dintre rege și partidele burgheze, în contextul încercării acestora de a se împotrivi dezvoltării țării pe calea unei reale democrații, Consiliul F.N.D., într-un apel dat publicității la 20 octombrie 1944, a avertizat că aceste acțiuni angajează „coroana pe o pantă periculoasă pentru țară”, lăsînd să se înțeleagă clar consecințele unei asemenea poziții.

Atitudinea fermă adoptată de forțele democratice a dat rezultate. La 4 noiembrie 1944, odată cu formarea unui nou guvern Sănătescu, în care F.N.D. deținea vicepreședinția, o treime din departamente și trei subsecretariate, a avut loc prima confruntare deschisă între forțele democratice și rege, realizîndu-se un important succes al forțelor revoluționare pe linia limitării posibilităților monarhului de a folosi prerogativele cu care era investit.

Ascuțirea conflictului dintre forțele revoluționare conduse de P.C.R. și reacțiune a devenit evidentă în a doua jumătate a lunii februarie 1945, cînd — sub guvernarea lui Rădescu — au avut loc ciocniri deschise soldate cu morți și răniți.* Era clar că cercurile conservatoare ale claselor, exploatare urmăreau să împingă țara pe panta războiului civil.

Ședința Consiliului Național al F.N.D. din 26 februarie a făcut o analiză multilaterală a situației create în țară după evenimentele din ziua de 24 februarie, stabilind tactica forțelor democratice în perioada următoare. Criza politică, a arătat Gheorghe Gheorghiu-Dej, se ascuțise în așa măsură, încît căpătase un caracter deschis. Subliniind intenția cercurilor re-

acționare de a transforma criza în război civil, reprezentantul P.C.R. a apreciat, în același timp, posibilitatea de a împiedica un astfel de deznodămînt, în primul rînd printr-o largă mobilizare a maselor și prin extinderea legăturilor cu alte grupări politice interesate în rezolvarea pașnică a conflictului: „Cînd vom pune problema asaltului general în toată țara — arăta Gheorghe Gheorghiu-Dej — va trebui să ridicăm întreaga populație a Bucureștiului, întregul popor împotriva lui Rădescu, împotriva acelor care împiedică dezvoltarea normală a țării noastre. Aceasta poate aduce un guvern F.N.D. Aștepta de la rege și de la clica care-l înconjoară [să accepte un guvern democratic — n.r.] e mai greu, dar nu renunțăm nici la aceasta”.

În continuare, reprezentantul P.C.R. a arătat necesitatea ca, în timpul audiențelor la rege, reprezentanții F.N.D. să aibă o asemenea atitudine încît să evite, pe cît posibil, adîncirea încordării, dar, în același timp, să dea dovadă de fermitate, arătîndu-i clar lui Mihai că poporul, în lupta pentru instaurarea guvernului democratic, era hotărît să zdrobească orice împotrivire, din partea oricui ar fi venit. „Ceea ce s-a întîmplat pînă acum sub emblema regală, provocările înfășurate sub mantia monarhiei, poate să submineze însăși poziția M.S. Regelui. Poporul încă nu și-a pus problema dacă vrea Republică, sau dacă vrea o monarhie constituțională democratică... Trebuie spus: «Gîndiți-vă Maiestate, în curînd se vor ivi factori noi care vor amenința însăși monarhia, dar poate că atunci va fi prea tîrziu». Să-i punem această perspectivă, să simtă și dînsul că-l trec fiori, căci noi nu ne vom da înapoi, dacă vedem că monarhia e luată ca un instrument, să doborîm acest instrument în praf și noroi, așa cum merită, renunțînd să vorbim în limbajul de pînă acum”.

Un mesaj pînă în faptul serii

Hotărîrile adoptate atunci de F.N.D. au dat rezultate scontate, deși monarhul nu a renunțat definitiv la intențiile sale de a împiedica instaurarea unui guvern democratic. Astfel, după ce sub presiunea maselor a acceptat să facă publică demisia generalului Rădescu, regele, cu sprijinul cercurilor reacționare din țară și de peste hotare, a însărcinat pe prințul Barbu Știrbey cu formarea unui nou cabinet. Dar, cu toate eforturile depuse, prințul n-a reușit în misiunea sa. „Numai după 24 de ore — arăta organul P.N.T. Dreptatea — Știrbey a remis factorului constituțional mandatul, deoarece nu izbutise să se pună de acord cu reprezentanții mișcării de stînga.”

* Vezi *Magazin istoric*, nr. 3/1970.

Regele a rămas în continuare nehotărât și nici după acest eșec n-a încredințat doctorului Petru Groza formarea noului guvern. El a reluat discuțiile și consultările atât cu partidele burgheze, cât și cu cercurile politice occidentale. Confuzia care domnea în rândul reacțiunii s-a reflectat pregnant și în „sfaturile” pe care liderii partidelor „istorice” le-au dat regelui. În timp ce Dinu Brătianu considera că, la nevoie, ar putea fi acceptat Petru Groza ca prim ministru, cu condiția ca în guvern să intre reprezentanți ai tuturor partidelor (bineînțeles, păstrând pozițiile hotărâtoare în mișcările reacțiunii), Iuliu Maniu s-a pronunțat categoric împotriva constituirii unui guvern Groza, indiferent în ce componență. O opinie asemănătoare exista și în cercurile Palatului; o parte a camarilei îl sfătuia pe rege să cedeze, în vreme ce alta considera că ar fi mai bine să abdice, decât să accepte instaurarea unui guvern democrat. „Misiunile americană și britanică — relatează Arthur Gould Lee, biograful oficial al regelui Mihai — își manifestau sentimentele de simpatie [față de rege — n.r.], dar erau neputincioase și, înțelegând că regele nu va putea rezista la infinit, i-au sugerat, în cursul dimineții [de 2 martie — n.r.] că, dacă nu va primi nici un mesaj pînă în faptul serii, să-l numească pe Groza; va trebui, însă, să controleze ca acesta să alcătuiască o listă echilibrată a guvernului. Regele a așteptat ore în șir, dar n-a sosit nici o veste. La orele 6 a devenit limpede pentru consilierii săi intimi că trebuie să se supună.”

Confruntarea dintre forțele democratice

și cele reacționare a fost urmărită cu atenție și peste hotare. La 28 februarie 1945, corespondentul din București al ziarului suedez *Svenska Dagbladet* scria: „În câteva zile se va decide dacă radicalii de stînga vor lua puterea totală, excluzînd complet grupările burgheze, sau dacă va izbucni războiul civil...”

Și, într-adevăr, în câteva zile forțele democratice au reușit să biruiască strălucit. Sub presiunea luptei maselor și negăsind nici în interiorul țării, nici în afară, sprijinul de care avea nevoie, regele a fost nevoit în cele din urmă să-l însărcineze pe doctorul Petru Groza cu formarea primului guvern democratic, în care clasa muncitoare și aliații săi dețineau poziții precumpănitoare.

În cadrul acțiunii de consolidare a puterii democrat-populare, de demascare și zdrobire a provocărilor puse la cale de reacțiune, un rol de mare însemnătate l-a avut Conferința Națională a P.C.R. din octombrie 1945. Astfel, raportul prezentat demasca politica dusă de monarhie, condamnînd atitudinea pe care regele Mihai o luase începînd din august 1945, atitudine cunoscută sub numele de „greva regală” **. Acțiunile monarhului erau apreciate drept o manevră brutală îndreptată împotriva guvernului democratic.

* Vezi Magazin istoric, nr. 3/1970.

** Vezi articolul următor.

Ex-moșierii: — Și crezi că o să poată lucra pămîntul fără noi? (România liberă, 1945)

Provocări, provocări...

În fața eșecului, tot mai evident, spre care se îndrepta „greva regală”, reacțiunea din România a încercat o nouă și gravă provocare, la 8 noiembrie, prin care spera să determine tulburări în țară și să obțină prin aceasta intervenția directă a puterilor străine. În acel moment s-a manifestat, mai puternic ca oricând până atunci, atașamentul maselor populare pentru regimul democratic, hotărârea lor de a pune capăt pentru totdeauna provocărilor reacțiunii. Pe tot întinsul țării, în întreprinderi, în instituții, la sate au avut loc adunări de protest în care oamenii muncii au înfierat provocările reacționare.

Deși conflictul dintre rege și coaliția guvernamentală, care se manifestase cu vigoare în a doua jumătate a anului 1945, dovedise clar că monarhul era departe de a se situa pe poziția „unui arbitru imparțial în lupta dintre partide”, P.C.R. și P.S.D. și-au reafirmat din nou hotărârea de a conlucra cu monarhia pentru înfăptuirea transformărilor democratice. La 19 noiembrie, partidul comunist și-a făcut cunoscută poziția. În interviu acordat ziaristului britanic O'Brien, Lucrețiu Pătrășcanu arăta că punctul de vedere afirmat încă în perioada pregătirii insurecției din august 1944 era „în vigoare și acum”. În aceeași lună, ziarul **Libertatea**, într-un articol semnat de Lotar Rădăceanu, critica încercarea unor forțe politice de a atrage pe rege „în lupta de care, prin firea lucrurilor, trebuie să fie ferit”, precizând, în același timp, că „Partidul Social-Democrat este un partid republican, dar el înțelege să colaboreze loial cu Coroana pe linia democrației și a intereselor populare.”

Analizând aceste declarații și confruntându-le cu practica politică din perioada respectivă, se observă clar că cele două partide muncitorești își reafirmau poziția lor republicană și dorința de a conlucra cu monarhia; această colaborare era condiționată, însă, de atitudinea regelui, de măsura în care el înțelegea să acționeze pe linia dezvoltării democratice a țării.

La 5 februarie 1946, Statele Unite și Marea Britanie au recunoscut guvernul democrat din România. Cu aceasta a luat sfârșit atît „greva regală”, cît și posibilitatea puterilor imperialiste de a folosi arma nerecunoașterii pentru a se amesteca în treburile noastre interne.

După eșecul „grevei regale”, partidele politice reacționare, cercurile Palatului și regele s-au retransat pe noi poziții, pregătindu-se în vederea alegerilor, pe care, pe drept cuvînt, le așteptau ca fiind hotărâtoare.

În ianuarie 1946, partidele politice reacționare au organizat o serie de acțiuni provocatoare, cu scopul de a demonstra că guvernul nu era capabil să mențină

ordinea în țară. Deși reprezentanții P.N.Ț. și P.N.L. în guvern (Emil Hațieganu și Mihail Romniceanu) erau obligați „să colaboreze loial”, aceștia desfășurau tot felul de manevre pentru a frîna opera de guvernare, sperînd într-o destrămare a unității guvernului. În numele „destinderii politice”, E. Hațieganu și M. Romniceanu au încercat să obțină în guvern adoptarea unor măsuri care în fapt ar fi ușurat activitatea forțelor reacționare, ar fi dus la creșterea încordării politice și la slăbirea regimului democrat. În ședința Consiliului de Miniștri din 15 ianuarie 1946, ei au cerut guvernului să permită editarea de către cele două partide a unui număr de peste 40 ziare, să le asigure hîrtia necesară, localuri pentru sedii în întreaga țară și să înceteze acțiunea de cercetare a elementelor vinovate de provocarea reacționară din 8 noiembrie 1945. Dr. Petru Groză, în interviu acordat la 12 februarie 1946 ziarului american **Christian Science Monitor**, avea să spună: „Nu sîntem încă în situația de a acorda libertatea completă a presei. Ne aflăm încă sub controlul armistițiului. Nu putem tolera ura de rasă și înjurii aduse celorlalte naționalități conlocuitoare. Am permis partidelor de opoziție să-și scoată publicații periodice și le-am dat hîrtia necesară. Partidul d-lui Iuliu Maniu are astăzi mai multe ziare zilnice decît partidul meu [Frontul Plugarilor — n.r.]”.

Tronul în vîltoare

După reluarea, în ianuarie 1946, a legăturilor normale cu guvernul Groză, regele și cercurile Palatului au început să acționeze cu mai multă prudență, mai voalat. În 1946, monarhul a fost văzut mai mult alături de guvern, participînd la toate manifestările oficiale, sărbătorile legale și naționale, recepții etc. Teama regelui că opoziția sa față de măsurile cerute de mase ar putea să afecteze însăși existența monarhiei, a fost exprimată clar de către unii dintre colaboratorii săi apropiați. Unul din aceștia declara, în februarie 1946: „Regele nu crede că, în vîltoarea prin care trec tronurile astăzi, se mai poate menține ignorînd reformele sociale”. Acesta este motivul pentru care în anul 1946 a sancționat legile propuse, multe dintre ele consfințind măsuri luate de guvern încă din anul 1945, cînd monarhul refuzase să colaboreze. În același timp, folosind prerogativele ce le mai deținea, regele a încercat să „modereze” reformele respective și să facă astfel încît aplicarea lor să nu dea posibilitate forțelor democratice, și îndeosebi partidului comunist, să-și lărgescă legăturile cu poporul. „Regele a luat hotărîrea de a semna decretelor — arăta la sfîrșitul lui ianuarie 1946 unul din apropiații săi — pentru a nu da posibilitate partidului comunist să

demonstreze că Palatul ar împiedica avansările în armată, ridicarea salariilor funcționarilor publici etc.

În spatele „colaborării” cu guvernul, Palatul a continuat să mențină și să lărgască legăturile cu reacțiunea internă și internațională și a luat noi măsuri pentru lărgirea „serviciului de informații” al Palatului. S-a acordat o atenție deosebită mării atît a rumărului de colaboratori, cît și a cercului de probleme ce făceau obiectul acestui serviciu.

De altfel, încă înainte de alegeri, datorită politicii ferme promovată de guvern, de democratizare reală a țării, pozițiile forțelor reacționare slăbiseră în mod vizibil. Judecarea și condamnarea principalilor criminali de război, în frunte cu I. Antonescu, subreziseră pozițiile monarhiei, lovind puternic în partidele burgheze reacționare, ai căror lideri fuseseră dovediți ca sprijinitori ai lui Antonescu. Faptul că unii membri ai camarilei și apropiați ai regelui fuseseră, de asemenea, demascați ca sfătuitori și colaboratori ai regimului antonescian nu a rămas fără urmări. Astfel, D. Negel, mareșalul Curții Regale, se văzuse obligat să demisioneze din postul său, fapt care „a produs o profundă impresie în cercurile Palatului”. Referindu-se la situația regelui și a cercurilor Palatului în timpul procesului lui Antonescu și imediat după aceea, unul dintre membrii camarilei arăta că aici se manifesta o „îngrijorare asemănătoare aceleia din ultimele luni ale anului 1945”.

Desființarea, prin legea electorală*, a Senatului — cea de-a doua cameră a reprezentanței naționale — în care 50 la sută din membri erau numiți de rege sau erau senatori de drept —, extinderea și garantarea dreptului de vot, restricțiile prevăzute de legea electorală împotriva elementelor fasciste și a sprijinitorilor fostului regim, au reprezentat noi pași pe linia limitării posibilităților monarhiei de a acționa în sprijinul forțelor reacționare și au făcut posibil ca alegerile să exprime în mod real voința maselor.

A deschide sau a nu deschide Parlamentul

Rezultatele scrutinului din 19 noiembrie 1946 au consfințit victoria categorică a forțelor democratice, care au obținut 79,86 la sută din voturi. Dar reacțiunea, în ultimele ei zvîrcoliri, a făcut noi încercări de a bara calea democrației. De astă dată a încercat să folosească prerogativele regale pentru a împiedica deschiderea noului organ legislativ. „Imediat după alegeri — declara fruntașul P.N.T. V. Serdici — dl. Maniu m-a însărcinat să

* Aprobată la 15 iulie 1946, legea extindea dreptul de vot asupra tuturor cetățenilor de la vârsta de 21 ani; se prevedea desființarea Senatului și înființarea Parlamentului unicameral — n.r.

mă duc la Palat pentru a-i transmite regelui o sugestie care să-l ușureze prerogativea [aminarea — n.r.] Parlamentului”. La rîndul său N. Penescu relatează: „Dl. Maniu și Brătianu îl sfătuiă pe M. S. Regele să nu dea mesaje de deschidere a Parlamentului” sau, cel puțin, să nu-l deschidă personal. „Toți liderii opoziției, aproape fără excepție — arăta biograful lui Mihai de Hohenzollern — îl avertizau pe rege să nu deschidă Parlamentul. Dar eșuarea grevei fusese o lecție amară pentru el... Cu patru zile înaintea deschiderii Parlamentului, el a stat trează aproape toată noaptea, așteptînd sfaturi și ajutoare de la Washington”.

Neprimind sprijinul necesar, nici din țară, nici de peste hotare, regele a fost obligat, la 1 decembrie 1946, să legalizeze începutul activității noului Parlament. Deschiderea lucrărilor Parlamentului de către monarh, fapt obișnuit în practica oricărei monarhii constituționale, depășea acum importanța unui act protocolar, determinat de prevederile înscrise în Constituție. Prezența monarhului în mijlocul unui Parlament a cărui alegere era contestată de către partidele de opoziție, rostirea mesajului de deschidere, în care urmau să fie enunțate principalele direcții de activitate ale noului organ legislativ, ca și răspunsul pe care Adunarea Deputaților urma să-l elaboreze, reprezentau acte politice de mare însemnătate, apreciate în consecință de către rege și colaboratorii săi.

Deși se afla în dilemă, pe de o parte, dorind să facă front comun cu opoziția, iar, pe de altă, fiindu-i teamă să intre în conflict cu Parlamentul nou ales, ceea ce, chiar după aprecierea Palatului, ar fi fost „considerat ca o sfidare aruncată voinței națiunii”, regele s-a prezentat în ziua de 1 decembrie 1946 și a rostit tradiționalul mesaj. Participarea monarhului la deschiderea lucrărilor Adunării Deputaților a însemnat, de fapt, o recunoaștere a rezultatelor alegerilor și o puternică lovitură pentru propaganda partidelor „istorice” și pentru intervențiile lor către marile puteri în care cereau înfirmarea rezultatelor și „ordonarea” unor noi alegeri.

Dar aceasta nu era totul. Faptul că mesajul regal cuprindea aprecieri pozitive la adresa activității anterioare a guvernului, ca și angajamentul public de a sprijini eforturile acestuia în perioada următoare, reprezenta un act de întărire a prestigiului și autorității regimului democrat. Fruntașul manist N. Pascu scria: „Actul regelui avea să fie foarte greu prin urmările sale. Mai înainte ca Mihai I să semneze decretul, Iuliu Maniu îmi spusese că dacă regele convoacă Parlamentul, el își va pierde tronul. Din punctul de vedere al exercitării prerogativelor constituționale, capul statului accepta în fapt reducerea atribuțiilor sale la semnarea cu

ochii închiși a decretelor prezentate de guvern. El nu mai putea năzui la demiterea guvernului, de vreme ce fu nevoit să se plece în fața refuzului anterior al aceleiași prim-ministru de a executa forma regală de revocare, iar acum deschisese Parlamentul aceleiași guvern“.

Constituirea și activitatea Parlamentului democratic,* în care clasa muncitoare și aliații săi dețineau poziții însemnate**, a lărgit și mai mult influența forțelor revoluționare în organele centrale ale statului. Alături de guvernul revoluționar democratic — principalul organ al puterii executive — clasa muncitoare, țărănimea și ceilalți oameni ai muncii exercitau acum o pondere precumpănitoare și în cadrul puterii legislative, limitându-se și mai mult rolul monarhiei în activitatea statală.

„Ciinele“ nu poate să muște

În 1947 a avut loc un proces rapid de maturizare a forțelor interne cărora le revenea misiunea de a duce revoluția populară dincolo de faza ei burghezodemocratică. Aceasta avea să provoace, în mod inevitabil, o ascuțire a contradicțiilor dintre conținutul și sarcinile noii puteri și forma de stat monarhică. De fapt, după instaurarea puterii democrat-populare, la 6 martie 1945, poziția monarhiei în viața social-politică a României fusese neîncetată redusă. Înfăptuirea reformei agrare din martie 1945, care desființase moșierimea, unul din principalii suportați ai regimului monarhic, exercitarea de către guvern a conducerii efective a țării în perioada „grevei regale“, victoria forțelor democratice în alegerile din 1946, crearea și activitatea noului Parlament, care acționa pe linia consolidării puterii oamenilor muncii, determinaseră schimbări radicale în mecanismul statal al României și apropiaseră momentul izolării totale a monarhiei și al abolirii formei de stat pe care aceasta o reprezenta.

Privind raportul dintre noua putere instaurată la 6 martie și forma de stat existentă, putem remarca o creștere rapidă a elementelor care aveau să ducă la transformarea regimului existent într-o formă a dictaturii proletarietului. Este, credem, suficient să subliniem concordanța deplină dintre activitatea guvernului, ca organ executiv, și cea a Adunării Deputaților, ca organ legislativ, fapt care dădea puterii populare largi posibilități de acțiune. În același timp, prin crearea unor organisme statale, îndeosebi econo-

mice, cu sarcini și funcțiuni noi, a avut loc o extindere a rolului statului în dirijarea și controlul vieții economice și s-a făcut un pas însemnat în transformarea statului democrat-popular într-o putere a dictaturii proletarietului.

Situația internațională a României, substanțial schimbată în 1947, ca urmare a semnării și ratificării Tratatului de Pace cu Națiunile Unite, a extinderii relațiilor diplomatice și economice cu numeroase state de pe toate continentele, a deschis guvernului nostru largi posibilități de afirmare și în domeniul politicii externe, marcând, în același timp, o reducere a posibilităților regelui de a acționa pe plan internațional.

Dezvoltarea unității de acțiune a clasei muncitoare, prin adoptarea Platformei Partidului Unic și începutul constituirii organizațiilor unice de partid, a ridicat pe noi trepte rolul de conducător al proletarietului în viața întregii țări. Sub influența schimbărilor economico-sociale și a rolului crescând al proletarietului au avut loc modificări substanțiale în orientarea și caracterul grupărilor participante la opera de guvernare. Drept urmare, în cadrul alianțelor politice ale clasei muncitoare s-a produs o nouă regroupare de forțe pe baza criteriilor de clasă. Începutul activității de îngrădire a elementelor capitaliste de la orașe și sate, măsurile de reorganizare a Frontului Plugarilor și Uniunii Populare Maghiare au marcat, în același timp, și o schimbare de conținut a alianței muncitorești-țăărănești, care devenea o forță profund și activ anticapitalistă.

Revoluția populară a avut un important ecou până și în anturajul regelui: în timp ce o serie de elemente aparținând virfurilor reacționare ale moșierimii și burgheziei și cele legate direct de partidele politice desființate se situau în continuare pe poziții antidemocratice, alții, îndeosebi ofițerii de carieră, treceau treptat pe poziții mai realiste, iar unii dintre ei se apropiau de forțele democratice. Ca urmare a noilor regroupări din tabăra adversă, locul principal, ca forță de opoziție și susținătoare a instituției monarhice, a fost preluat de gruparea burgheză condusă de Tătărașcu, care făcea încă parte din guvern și din coaliția democratică. Acționând din interiorul guvernului și din afara lui, coordonându-și activitatea cu regele, noua opoziție și-a concentrat eforturile pentru a împiedica luarea măsurilor necesare creșterii rolului statului în viața țării: această poziție se împletea cu o amplă propagandă monarhică. Gheorghe Tătărașcu care, după cum scria un prieten de-al său, se autocaracterizase drept „cîinele credincios al tronului“ arăta că locul principal îi revenea monarhiei, deoarece „regele este simbolul viu al

* Vezi Magazin istoric, nr. 11/1971.

** Compoziția, pe profesii, a majorității parlamentare, era următoarea: 65 muncitori, 27 țărani muncitori, 25 agricultori, 38 profesori, 31 învățători, 27 funcționari, 15 ingineri și tehnicieni, 16 ziaristi, scriitori și publicisti, 12 medici, 65 avocați, 17 mici meseriași, 8 preoți, 9 comercianți, 5 industriași, 20 ofițeri superiori și 8 liber-profesioniști.

unității și perenității neamului, și regalitatea... așezămîntul de bază al statului român”.

Regele și cercurile Palatului au încercat, la rîndu-le, să frîneze măsurile de consolidare a puterii populare, târăgînd sancționarea legilor supuse spre aprobare. În legătură cu starea de spirit care domnea la Palat, un membru al camarilei avea să arate că aceasta se caracteriza printr-o imbinare de „indignare, speranțe și teamă”. Indignarea provenea din faptul că pe lista ofițerilor propuși spre epurare erau și unele cadre din anturajul regelui, speranțele erau determinate de iluzia că după ratificarea Tratatului de Pace se va putea acționa mai hotărît împotriva guvernului și că S.U.A. ar putea declanșa un război contra U.R.S.S.; toate acestea — nădăjduiau forțele reacționare — ar fi creat un cadru favorabil doborîrii puterii populare. Pentru înfăptuirea acestei „speranțe”, regele a hotărît să rămînă pe tron „cu toate riscurile”.

La Palat se aprecia că prezența miniștrilor tătărascieni în guvern, care mai înainte „a stînjinit planurile comuniștilor”, în noua situație trebuia să fie o „pîrghie pentru acțiunea viitoare a regelui”. Tocmai de aceea, la sfîrșitul lui septembrie, regele s-a hotărît să facă uz de atribuțiile sale constituționale pentru a nu semna un decret care ar fi cerut demisia lui Tătărascu; în cazul cînd aceasta ar fi fost provocată, urma să ceară marilor puteri instituirea unui alt guvern.

Solidaritatea declarată dintre rege și Tătărascu nu era însă dublată și de o putere efectivă, care să le permită realizarea unei împotriviri eficiente. În țară, raportul de forțe era net în favoarea clasei muncitoare și a aliaților săi, iar planurile de realizare a unei intervenții din exterior erau cu totul fanteziste. Ca atare, la 5 noiembrie 1947, cînd cei patru miniștri și doi subsecretari de stat tătărascieni au fost obligați să demisioneze, regele nu numai că n-a putut întreprinde nici o acțiune de salvare a lor, dar chiar a doua zi a semnat decretul de numire a noilor titulari, îndeosebi comuniști și social-democrați.

Ultimul act

Reorganizarea guvernamentală din noiembrie 1947 a marcat momentul saltului calitativ în activitatea de cucerire de către clasa muncitoare și aliații săi a puterii politice, al transformării acesteia în putere a dictaturii proletarietului. Caracterizînd acest moment, Raportul politic al C.C. al P.C.R. la Congresul de unificare din februarie 1948 — prezentat de Gheorghe Gheorghiu-Dej — preciza că „înlăturarea tătărascenilor n-a fost o remaniere oarecare de guvern, ci o fundamentală schimbare a caracterului pe

care îl are guvernul nostru, o schimbare a caracterului puterii de stat”.

Îndepărtarea din guvern a celor din urmă reprezentanți ai burgheziei a marcat ultimul act al luptei pentru izolarea monarhiei, după care s-a trecut la doborîrea acesteia, în vederea realizării concordanței depline între caracterul puterii și forma de stat. Concordanța deplină pentru că, chiar în acel timp, regele, izolat aproape total, nu mai reprezenta o putere efectivă. De altfel, la 12 noiembrie, cînd Casa Regală a anunțat plecarea monarhului în străinătate, s-a dat publicității și decretul regal prin care guvernul era împuternicit, în lipsa monarhului, să efectueze toate lucrările administrației publice, inclusiv numirile și revocările de funcționari, urmînd ca acestea să fie sancționate ulterior.

Acest cec în alb acordat de rege guvernului, aceluiași guvern pe care în august 1945 refuza să-l recunoască, iar în septembrie 1947 îl amenințase cu demiterea pentru a-l salva pe Tătărascu, era un prim pas al regelui spre capitulare. De altfel, referindu-se la poziția monarhului în viața țării în acea perioadă, Arthur Gould Lee avea să scrie: „Îndatoririile sale se redusese și odată cu ele și posibilitățile sale de a-și exercita influența. Deși două sau trei zile pe săptămînă erau ocupate cu audiențele pe care le avea cu miniștrii, aceștia reduceau treptat cîmpul discuțiilor sau raportau că nu aveau nimic de discutat”.

După schimbările survenite la începutul lunii noiembrie în conținutul puterii de stat, evenimentele politice s-au desfășurat rapid. La 9 decembrie, în expunerea prezentată în fața comisiilor mixte de organizare a partidului unic, Gh. Gheorghiu-Dej — precizînd sensul ultimelor evenimente și direcția de dezvoltare a revoluției — arăta că acum „clasa muncitoare și aliații ei, țărînimea muncitoare, nu trebuie și nu poate să împartă puterea cu nici o altă putere politică”. Dacă avem în vedere faptul că această precizare venea la o lună după îndepărtarea din guvern a ultimilor reprezentanți ai burgheziei, cînd în fapt puterea era neîmpărțită, putem aprecia că această indicație avea în vedere lichidarea ultimelor îngrădiri determinate de existența monarhiei. De altfel, clasei muncitoare unite i se stabilea ca sarcină de a asigura „condițiile obiective de trecere de la democrația populară la socialism”.

Bazîndu-se pe raportul de forțe politico-sociale care înclina net în favoarea proletariatului și a aliaților săi și luînd în considerare situația internațională favorabilă, P.C.R. a trecut la elaborarea și aplicarea planului de măsuri în vederea doborîrii monarhiei și proclamării Republicii populare.

Prof. univ. dr. ARON PETRIC

Cercurile Palatului, considerind situația creată în țară după 23 August 1944 și îndeosebi după 6 martie 1945 drept o stare de lucruri trecătoare, nu au renunțat la planurile lor de subminare a pozițiilor guvernului democrat. La rindul lor, liderii partidelor „istorice” considerau monarhia ca „centrul politic” de raliere a întregii reacțiuni, catalizatorul tuturor grupărilor și elementelor antidemocratice, simbolul luptei împotriva revoluției. Această situație a generat criza ivită în raporturile guvernului cu monarhia în cea de-a doua jumătate a anului 1945, criză care a intrat în istorie sub numele de „greva regală”.

După victoria obținută de forțele populare la 6 martie 1945, cercurile reacționare s-au regrupat și și-au concentrat activitatea în direcția slăbirii pozițiilor și chiar a îndepărtării guvernului democrat. Realizarea acestui obiectiv urma să se obțină printr-o acțiune conjugată a opoziției din interior și a cercurilor imperialiste occidentale. Evoluția evenimentelor internaționale în perioada de sfârșit a celui

Avanpremieră editoria

de-al doilea război mondial, deși hotărât favorabilă forțelor democratice din întreaga lume, dată fiind înfrângerea inevitabilă a fascismului, a oferit și reacțiunii unele iluzii, legate de deosebirile de vederi ce se conturau între marile puteri angajate în războiul antihitlerist cu privire la organizarea lumii postbelice. Este cunoscut faptul că, chiar în problema situației ce urmau să o aibă România, Bulgaria, Finlanda și Ungaria, Statele Unite ale Americii și Marea Britanie au încercat să impună o serie de condiții de natură să împiedice evoluția acestor țări spre regimuri democratice. În opoziție cu acestea, Uniunea Sovietică, sprijinind forțele democratice, le-a acordat un ajutor multilateral, militând totodată pentru intrarea lor în rindul Națiunilor Unite și pentru recunoașterea guvernelor instaurate în aceste țări prin voința popoarelor. Într-un astfel de context politic, cercurile imperialiste din Statele Unite și Marea Britanie au refuzat un timp recunoașterea regimurilor statornicite la conducerea acestor state, creînd, între altele, în mod artificial, o „problemă românească”, ce ar fi trebuit, chipurile, să fie rezolvată prin tratative între Statele Unite, Anglia și U.R.S.S.

Politica dusă de cercurile imperialiste occidentale a fost de natură să stimuleze și să activeze întreaga reacțiune din țară, începînd cu cercurile Palatului, continuînd cu virfurile conducătoare ale partidelor burgheze și sfîrșind cu rămășițele fasciste ale Gărzii de fier, cui bările în cele mai multe cazuri în organizațiile Partidului Național-Tărănesc. La 18 iulie 1945, deci la începutul Conferinței de la Potsdam, a fost organizată o adunare a

studenților național-tărăniști, cu care prilej Iuliu Maniu a propus trimiterea unei moțiuni către rege, cerîndu-i să facă uz de prerogativele sale și să demită guvernul. Ceva mai tîrziu, la 4 august 1945, deci imediat după ce s-au încheiat lucrările Conferinței celor trei mari puteri, P.N.Ț. a adoptat o moțiune în care se afirma că guvernul „nu ar fi reprezentativ”, întrucît nu ar cuprinde toate „curențele populare” (!) și cerea înlocuirea lui imediată printr-un „guvern de con-

centrare a tuturor partidelor democratice din țară". În același spirit, la 10 august 1945, conducerea P.N.L. a trimis un memoriu regelui și șefilor misiunilor marilor puteri la București, în care se afirma că guvernul era „curat comunist”, că nu îndeplinea condițiile stabilite la Potsdam și, ca atare, trebuia „înlăturat fără întârziere”, sarcină care „revenea suveranului”. De altfel, în cercurile conducătoare ale celor două partide, ca și în rândurile camarilei Palatului, au și fost puse în circulație zvonuri privind „căderea iminentă” a guvernului, organizarea unor alegeri generale, sosirea în acest scop a unui trimis al președintelui Truman și chiar venirea probabilă a unor divizii americane.

Vodă ba, poporul da

Așa cum rezultă din declarațiile unor foști conducători ai P.N.T., făcute cu prilejul procesului ce le-a fost intentat în toamna anului 1947, cercurile Palatului și o serie de lideri ai partidelor „istorice” au organizat un adevărat complot împotriva regimului democrat. Întreagă această acțiune clandestină, care își avea ca loc obișnuit de întâlnire casa lui Barbu Știrbey, avea strânse legături cu Palatul regal, regele fiind informat în mod curent despre activitatea desfășurată. Lui Mihai i se cerea, totodată, să intervină acolo unde se considera că „autoritatea” sa ar fi necesară, ceea ce el nu ezita să facă, mai ales că primea încurajări în acest sens din partea unor reprezentanți diplomatici ai marilor puteri occidentale.

Astfel, la 17 august 1945, guvernul S.U.A. a adresat Ministerului Afacerilor Externe al României o notă verbală prin care li aduce la cunoștință că nu va recunoaște regimul politic din țara noastră și că va refuza să ducă tratative cu el în vederea încheierii tratatului de pace. Președintele Consiliului de Miniștri, dr. Petru Groza, a respins, însă, cu hotărâre, nota diplomatică, socotind-o „nulă și neavută”, lucru asupra căruia l-a informat și pe rege. O notă similară a fost adresată guvernului român și de către reprezentantul Angliei.

Cele două proteste au fost folosite de către Palat pentru a încerca o nouă lovitură împotriva regimului democrat. După ce, prin mijlocirea omului său de încredere, Barbu Știrbey, a avut loc o nouă consultare a reprezentanților forțelor reacționare, printre care Iuliu Maniu, Dinu Brătianu, Grigore Niculescu-Buzești, regele a cerut guvernului, la 21 august 1945, să-și prezinte demisia, spre a se

constitui un nou cabinet, care să fie recunoscut și de marile puteri occidentale.

Cercurile Palatului și ceilalți exponenți ai reacțiunii sperau ca guvernul să demisioneze, contînd atît pe faptul că, fără aprobarea suveranului, care dispunea de prerogativa sancționării legilor, guvernul nu-și va putea continua activitatea, cît și pe sprijinul cercurilor imperialiste din afară. În acest sens, secretarul particular al regelui, Mircea Ioanițiu, se și grăbise să afirme la sediul misiunii americane în România, că guvernul „va trebui să abandoneze puterea în două-trei zile”; liderii P.N.L. apreciau, de asemenea, că, în cel mult două zile, Barbu Știrbey va forma un nou cabinet, cu reprezentanți ai Partidului Național-Tărănesc, Partidului Național-Liberal și Partidului Social-Democrat. Fără îndoială însă că exponenții reacțiunii luau dorințele lor drept realitate, nesocotind transformările radicale produse în configurația social-politică a țării, faptul că masele largi populare conduse de P.C.R. reprezentau o forță peste care nu se mai putea trece.

În adevăr, guvernul a respins cu energie cererea regelui, a luat toate măsurile necesare pentru a contracara eventuale acțiuni aventuriste și provocatoare ale forțelor antidemocrate, desfășurînd totodată o intensă activitate de lămurire a maselor asupra manevrelor reacțiunii, asupra situației dificile create ca urmare a poziției regelui. În ședința Consiliului de Miniștri din 24 august 1945 s-a luat hotărîrea unanimă ca guvernul să-și continue activitatea. În comunicatul adoptat cu acel prilej se arăta că: „Sprijinit de întregul popor, guvernul este hotărît să rămînă neclintit la postul său, pentru a continua și desăvîrși opera constructivă începută la 6 martie 1945”.

Un suveran care nu își mai „cunoaște” miniștrii

Ascultînd indicațiile liderilor țărăniști și liberali, regele a rupt legăturile cu guvernul prezidat de dr. Petru Groza, refuzînd să mai sancționeze decretul-legi, în speranța că astfel îl va sili să demisioneze; totodată, el a împins mai departe provocarea adresată forțelor democratice, făcînd apel la cercurile conducătoare din S.U.A. și Marea Britanie să-i trimită „ajutor” pentru „formarea unui nou guvern în România”. Relatînd aceste evenimente, agenția Reuter adăuga: „Se pare că e vorba de o revoltă a Palatului contra guvernului existent condus de premierul său de stînga dr. Petru Groza. Regele Mihai a făcut cererea (de intervenție — n.a.) după ce nu a reușit să determine demisia

prezentului guvern". Numeroase mărturii confirmă complicitatea Palatului cu liderii partidelor „istorice” și cu cercuri imperialiste din afară. Astfel, ziaristul american Ruben H. Markham, care se afla atunci în România, relatează că regele Mihai, „cedînd presiunii englezilor și americanilor, a cerut guvernului comunist al lui Groza să-și dea demisia”, știind „că poate conta pe sprijinul total al P.N.T.”; el nu omite să adauge, apoi, că eșuînd în tentativa să, regele „a suferit cea mai grea umilire”.

Prin greva sui generis a regelui, concretizată în refuzul de a mai avea legături și de a conlucra cu guvernul democrat, monarhia și-a dat din plin pe față poziția sa de forță antipopulară, legată strîns de cercurile cele mai reacționare din țară și de peste hotare. Dorind să evite crearea unor prejudecii intereselor fundamentale ale țării, guvernul a încercat, la început, să-l determine pe rege să-și exercite prerogativele, dar acesta, supraestimînd forța reală de care dispunea și sprijinul pe care-l putea primi din partea reacțiunii, a refuzat să o facă. Arthur Gould Lee, biograful autorizat al regelui și autorul volumului **Crown Against Sickle** („Coroana împotriva secerii”) relatează că „miniștrii veneau să se con-

sulte cu el, dar erau respinși. Mor-mane de hirtii de stat erau aduse, dar erau trimise înapoi, fără a fi semnate”. Cînd generalul C. Vasiliu-Rășcanu, ministrul de Război, s-a prezentat spre a fi primit, regele a afirmat: „Nu cunosc și nu am nici un ministru de Război cu numele de Vasiliu-Rășcanu”. În același mod a refuzat, de trei ori la rînd, să-l primească pe ministrul de Externe.

Acestor acțiuni obstrucționiste, Partidul Comunist Român, guvernul și celelalte forțe democratice le-au răspuns prin intensificarea eforturilor în redresarea economică, în consolidarea și dezvoltarea regimului democrat-popular. În ceea ce privește rezolvarea problemelor care intrau în competența regelui, ele au fost soluționate pe calea Jurnalelor Consiliului de Miniștri și a deciziilor ministeriale. Se adevereau, astfel, precizările făcute de Gheorghe Gheorghiu-Dej, la 26 august 1945, cînd arăta că „Guvernul Petru Groza nu poate fi răsturnat, fiindcă el a fost adus la cîrma țării prin voința populară”.

Față de încercările de amestec ale cercurilor imperialiste în treburile noastre interne, guvernul sovietic a adoptat o poziție fermă, declarînd că nu putea fi de acord cu conținutul scrisorii regelui prin care cerea sprijin străin și nici cu cererea S.U.A. și Marii Britanii de demitere a guvernului prezidat de dr. Petru Groza.

In p. 20 : pe aici au trecut bandele huli-ganice

Immormintarea victimelor agresiunii

Huliganii in acțiune

Dar, deși cercurile Palatului și liderii partidelor burgheze suferau astfel un grav eșec, nu au renunțat la planurile lor, mizând în continuare și pe sprijinul forțelor imperialiste din afară. Cum între 12 septembrie și 2 octombrie 1945 a avut loc la Londra conferința miniștrilor de Externe ai marilor puteri, la care s-a discutat problema încheierii tratatelor de pace cu România, Bulgaria și Ungaria, cercurile conducătoare ale Angliei și S.U.A. au găsit un nou prilej de a face agitație în jurul caracterului pretins „nerepresentativ” al guvernelor acestor țări. În același timp, forțele reacționare interne au trecut la stringerea rîndurilor lor, prin constituirea așa-zisei „mișcări naționale de rezistență” (pusă sub comanda generalului Aldea), dar lucrind nemijocit sub îndrumarea politică a lui Iuliu Maniu și în strînsă legătură cu cercurile Palatului.

Sub un astfel de „înalț” patronaj s-au pus la cale și s-au desfășurat manifestațiile monarhiste, cu caracter huliganic și chiar fascist, din 8 noiembrie 1945, al căror pretext l-a constituit sărbătorirea numelui regelui. Cu acel prilej, în Capitală au fost dezlănțuite atacuri huliganice asupra Ministerului Afacerilor Interne, Ministerului Propagandei, Confederației Generale a Muncii, sediului Uniunii Patrioților etc., în timpul cărora mai mulți luptători din rîndurile forțelor democratice au căzut uciși, iar alții au fost răniți; acțiuni similare au avut loc în alte centre din țară. Dar atitudinea fermă de care au dat dovadă forțele democratice în apărarea libertăților lor, intervenția organelor aparatului de stat au făcut să eșueze toate aceste provocări ale reacțiunii, care dovedeau nu forța, ci slăbiciunea și deruta lor în fața pierderii rapide a influenței pe care o mai aveau în viața politică.

Semnificativ este faptul că, în cursul mitingurilor de solidaritate cu guvernul, ce au avut loc după 8 noiembrie 1945, masele au cerut dizolvarea partidelor „istorice”, judecarea conducătorilor acestora și, mergînd mai departe, au lansat lozincă: „Vrem un rege democrat”, ceea ce demonstra că pentru popor devenea tot mai clară complicitatea monarhiei cu forțele reacționare. Partidul Comunist Român a considerat însă că era necesară mai întîi o intensă activitate de demascare a poziției retrograde pe care se situau aceste

forțe, în scopul izolării lor complete, astfel încît pînă și membrii celor două partide burgheze să acționeze împotriva conducătorilor acestora. Acest proces era, de altfel, în plină desfășurare, numeroase organizații locale ale P.N.Ț. și P.N.L. desolidarizîndu-se de clica reacționară marșistă și brătienistă.

Capitulare fără condiții...

La sfîrșitul anului 1945 a avut loc la Moscova Conferința miniștrilor Afacerilor Externe ai U.R.S.S., S.U.A. și Marii Britanii, care a adus importante clarificări pe planul situației internaționale; au fost luate, totodată, unele hotărîri și în ceea ce privea România. Astfel, s-a stabilit că guvernele S.U.A. și Marii Britanii vor recunoaște guvernul român după ce acesta va fi reorganizat, prin includerea și a cîte unui reprezentant al P.N.Ț. și al P.N.L. și după ce va declara că, în cel mai scurt timp, va organiza alegeri libere, pe baza votului universal și secret. Hotărîrea Conferinței de la Moscova referitoare la **completarea** guvernului român a reprezentat un succes al forțelor democratice, pretențiile reacțiunii interne și externe de înlocuire a cabinetului existent printr-unul în care partidele burgheze să fie larg reprezentate fiind astfel dejucate. Cu acel prilej, primul ministru dr. Petru Groza arăta că în perioada anterioară se încercase să se creeze în mod artificial o așa-zisă „criză constituțională”, dar guvernul și-a făcut tot timpul datoria, ceea ce i-a dat cîștig de cauză prin hotărîrea ca el „să rămîină pe loc, în structura lui inițială, structură nu modificată, ci completată...” Eșecul suferit de partidele „istorice” și de monarhie a fost recunoscut și de reprezentanții acestora.

După ce Iuliu Maniu și Dinu Brătianu au încercat să introducă drept reprezentanți în guvern pe Ion Mihalache și pe Bebe Brătianu, politicieni cunoscuți pentru poziția lor antidemocratică, în cele din urmă, la 7 ianuarie 1946, au fost acceptați Emil Hațieganu, ca reprezentant al P.N.Ț., și Mihail Romniceanu, ca reprezentant al P.N.L. A doua zi, regele a reluat în mod oficial legăturile cu guvernul.

A luat, astfel, sfîrșit „greva regală”, printr-o înfrîngere categorică și de răsuneț — în primul rînd a monarhiei, care nu reușise să răstoarne regimul democrat-popular, dar și a întregii reacțiuni, care

Încercase să facă din Palatul regal principală sa forță de șoc. Așa cum remarcă un fruntaș al P.N.T., „la 8 ianuarie 1946, Mihai I capitulează fără condiții”, apreciere în consonanță și cu remarcă biografului regelui, care menționa că „Hotărîrea de la Moscova îi răpise (regelui — n.a.) cea mai importantă din prerogativele sale, dreptul de a demite un guvern”. Eșecul „grevei regale” a reprezentat un important succes al forțelor democratice, al poziției ferme adoptate de P.C.R. și de gu-

vern. El și-a găsit expresia și în reînnoșterea guvernului prezidat de dr. Petru Groza, de către S.U.A. și Marea Britanie, la 5 februarie 1946, ceea ce a echivalat cu o consolidare a regimului democratic-popular pe planul relațiilor externe*.

* Articolul de față, ca și altele din prezentul număr — Cu atât mai bine pentru România! : Capul hidrei trebuie rețezat — reprezintă fragmente din lucrarea Pentru Republică în România, aflată în pregătire la Editura Politică. Titlurile și subtitlurile articolelor aparțin redacției Magazin istoric.

Un mesaj de Anul Nou

PETRE IOSIF

Era după cunoscuta „grevă regală”, cînd Mihai a fost nevoit să cedeze și să reia conlucrarea cu guvernul doctorului Petru Groza. Semnul „Împăcării” trebuia să fie pronunțarea tradiționalului mesaj regal de Anul Nou.

Mă aflam în colectivul de conducere al Radiodifuziunii, cînd Matei Socor, directorul general, mi-a transmis din partea conducerii de partid sarcina de a pleca la Sinaia, pentru a obține înregistrarea discursului regelui pe un disc de decelii, așa cum se obișnuia pe atunci.

Mi s-a atras atenția asupra importanței misiunii. Mihai acceptase toate condițiile și era greu de presupus că ar mai fi putut opune un refuz de ultim moment. Mi s-a dat însă a înțelege că puteam să mă aștept din partea cercurilor reacționare la orice act disperat. Se cerea deci vigilență și prudență. Eram copleșit mai curînd de încrederea ce mi se acorda și care depășea — eram convins — meritele proprii, decît de îngrijorarea față de un eventual „atac”. Tinerețea mă făcea să cred într-o anumită exagerare. Predomina deci preocuparea pentru îndeplinirea sarcinii — cuvîntul care păstra nealterat întregul său conținut romantic, cuprinzînd în el calitatea revoluționară, cinstea, curajul, puterea de sacrificiu.

Trebuia deci să mă întorc cu mesajul imprimat, orice s-ar fi întîmplat. N-au lipsit nici frazele : „Îl păzești ca pe ochii din cap. Nu uita că ești comunist ! Răspunzi de el cu carnetul de partid”. Trebuia să mă asigur că regele îl va citi corect și, la nevoie, puteam să cer repetarea. Șoferul, de asemenea comunist, a primit sfaturi cum să circule atent pe o șosea acoperită de un strat de gheață, cu o mașină cam veche. Din echipă mai făceau parte Valentin Bude, inginer de sunet și prieten din tinerețe, precum și un tehnician. În ultima clipă cîneva ne-a pus la picioare o armă automată, murmurînd : „Pentru orice eventualitate”.

Cu mici peripeții datorită zăpezii de pe drum și hîrbului de automobil, am ajuns cu bine la Peleșor. Pe Mihai îl mai văzusem de aproape, la Constanța, pe bricul MIRCEA, cînd purta o somptuoasă uniformă de amiral. La Sinaia, după o așteptare încordată în holul german al Peleșorului, ne-a primit un tânăr înalt și frumos, într-o ținută mult mai puțin protocolară.

Tînărul și-a șters miinile pătate de ulei, într-o cîrpă murdă : tocmai încercase o nouă mașină sport. Ne-a strîns grăbit miinile, a luat textul pe care i l-am întins și zîmbind încurcat, a îngăimat : „Știu, cunosc, am să citesc exact, după cum ne-am înțeles”.

Și așa a făcut.

Am urmărit, după copie, lectura monotona. Apoi, într-o cameră alăturată, am ascultat împreună cu inginerul Bude înregistrarea care, tehnic, s-a dovedit fără cusur. L-am întrebat pe Mihai dacă dorește și el să facă același lucru. Răspunsul lui, tărăgănat, mi-a rămas întipărit în memorie ca o tragedie comprimată : „Nu-mi place niciodată să mă aud cum vorbesc”.

Mutare cu regele, dar... mat

GELU URECHE, MARIAN ȘTEFAN

În acțiunile lor politice, partidele „istorice” au mizat mult pe amestecul și intervenția puterilor occidentale, pe care în dese rânduri au solicitat-o. Era unul din mijloacele menite să asigure reacțiunii pe plan intern o manevră mai abilă a monarhiei. Dar pentru a determina o intervenție externă era nevoie de motive și dacă motivele nu existau puteau fi provocate, inventate. În acest sens, Ion Mihalache, vicepreședinte al P.N.T., a propus, în ședința biroului acestui partid din 6 iulie 1945, organizarea unei acțiuni provocatoare în țară „care să mobilizeze toate forțele celor două partide”, pentru a „determina guvernul actual la o serie de măsuri represive”. Același I. Mihalache, într-o altă ședință din 1 august, a fost și mai clar: „Să se organizeze o rezistență împotriva regimului care să ducă pe toți fruntașii (P.N.T. — n.r.) în lagăre și astfel străinătatea să vadă că aici situația este anormală”.

Treptat, s-a conturat tot mai clar o coalițare a monarhiei și a partidelor politice reacționare împotriva guvernului Groza, coalițare în calculele căreia speranțele într-un ajutor al puterilor occidentale ocupau un loc important. Un raport al Direcției Generale a Poliției (D.G.P.) din 8 octombrie 1945 sublinia faptul că unele hotărâri național-țărăniști erau adoptate „ținându-se seama și de sugestiunea făcută de către Misiunea americană”. Insuși Maniu, într-o discuție cu președintele organizației județene P.N.T.-Alba, la 21 iunie 1945, recunoștea: „Avem contact permanent și strins cu anglo-americanii, atât prin oamenii noștri din străinătate, cât și aici, în țară, cu delegații lor...”

Încă la începutul lunii iulie 1945, în cercurile maniste se zvonea că Mihail Popovici, fruntaș țărănist, pretindea a ști că Maniu lucrează la un memoriu, în care formula „necesitatea unei schimbări de guvern”. Incredător în crearea unei conjuncturi favorabile după Conferința de la Potsdam și în efectul manevrelor pe care le plănuia, Maniu declara cu emfază la 7 iulie că: „În cel mult 20 de zile, situația politică din România va cunoaște o clarificare definitivă...”

Contînd, deci, pe o conjunctură externă care să-i faciliteze planurile de răsturnare a guvernului Groza, șeful P.N.T. a acordat monarhiei un rol important în bararea democrației în România. În ziua de 10 iulie 1945 a solicitat o audiență la rege, motivînd-o prin nevoia de a-și exprima „punctul său de vedere, înainte ca o criză politică formală să fie deschisă”. Siguranța lui Maniu în înlăturarea guvernului a crescut și mai mult după această audiență. Atitudinea monarhului, receptiv la ideea îndepărtării guvernului Groza, l-a făcut pe fruntașul P.N.T.-ist să declare intimilor săi că „are motive să creadă că aniversarea zilei de 23 August va fi sârbătorită sub auspiciile unui guvern, care să aibă o alcătuire similară cu acela care a prezidat evenimentul”. Precum se va vedea, Maniu s-a grăbit să vîndă pielea ursului din pădure.

Stratageme mici și mari

Conducerea celor două partide burgheze plănuiseră pentru ziua de 4 iulie 1945 o întrunire a tineretului național-liberal și național-țărănesc care urma să aibă loc în Piața Romană. Dar întruarea n-a putut fi organizată, din lipsă de participanți. Spre a se înlătura pe viitor insuccesul, nu s-a mai lăsat doar în seama tinerilor o treabă atât de importantă. La 14 iulie, tineretul național-țărănesc a fost convocat la sediul central al P.N.T., unde trebuia să vorbească chiar Maniu. Pentru a spori optimismul participanților, s-a recurs la o

mică stratagemă: la ora cînd urma să apară Maniu, „s-a anunțat că a fost urgent chemat la Palat, și că întrunirea se amîna pe ziua de 18 iulie”. Era astfel adus în scenă... regele. În același timp se sugera ca posibilă perspectiva unei guvernări a P.N.T. În ziua de 18 iulie, adunarea a fost în așa fel montată — semnală un referat al Serviciului Special de Informații (S.S.I.) din 21 iulie 1945 — încît „să se dea impresia că cele ce se vor discuta sînt urmarea vizitei lui Maniu la Palat”. Deci, din nou regele, Virfurile P.N.T. sperau că amintindu-l mereu pe monarh, tineretul va crede că toate acțiunile la care era solicitat să participe aveau girul Palatu-

lui. Se credea, în același timp, că toate acestea îl vor încuraja și pe rege pentru a merge pe calea sugerată de reacțiune. Pentru aceasta, întrunirea de la 18 iulie s-a încheiat cu o manifestație în fața Palatului Regal, cu care ocazie s-a scandat chiar „Regele și Maniu”. În ziua de 20 iulie, a avut loc o întrunire asemănătoare la sediul P.N.L.-Brătianu, urmată de o manifestație pe Calea Victoriei și pe Boulevardul Brătianu, cu care ocazie s-au scandat lozinci dușmănoase la adresa guvernului. Este de prisos să spunem că aceste adunări și „demonstrații” nu angajau decât câteva sute de elemente din drojdia vieții politice. Cine erau acestea? Așa cum constata referatul D.G.P. din 21 iulie 1945 „în tot timpul discuțiilor și al manifestațiilor de stradă, cei care conduc grupurile, care scandează lozincile și chiar majoritatea membrilor celor mai activi din tineret nu sînt alții decît foștii sau actualii legionari...”

În timpul Conferinței de la Potsdam șefii partidelor „istorice”, și cu deosebire Maniu, au exercitat o continuă și permanentă presiune asupra regelui, în vederea răsturnării guvernului Groza. Încă în audiența care a avut loc la 10 iulie 1945, discuțiile s-au purtat pe marginea unei eventuale lărgiri a guvernului Groza; Maniu a înmînat apoi monarhului o copie a memoriului pe care îl trimisese cu cîteva zile înainte guvernului britanic. Era vorba, firește, de noi atacuri calomnioase la adresa guvernului Groza și de o nouă încercare de a obține un sprijin

din afară pentru înlăturarea lui. Pentru a-l convinge pe rege că în acțiunea în care era solicitat să se angajeze avea și sprijinul unor mase mari de oameni, partidele „istorice”, și îndeosebi P.N.T.-Maniu, și-au continuat încercările de a organiza demonstrații. În ședința biroului P.N.T. din 6 august, spre exemplu, Maniu și Mihalache au susținut că era necesar „să se organizeze în Capitală, pentru ziua de duminică 12 august [deci după Conferința de la Potsdam — n.r.], o mare demonstrație național-tărănistă, care să ceară plecarea guvernului și alcătuirea altuia nou”. Ideea a rămas în fază de proiect, neavînd susținători...

Temeri și amenințări

Documentele întocmite de S.S.I. și D.G.P. dezvăluie noi aspecte privind presiunile exercitate de P.N.T. și P.N.L. asupra Palatului, „pentru ca regele să profite de aceste note [adresate de guvernele S.U.A. și Angliei, la 17 august 1945 — n.r.] și să grăbească sau chiar să provoace o criză de guvern. Regele e încă foarte nehotărît și se teme să facă un gest în acest sens”. În ziua de 17 august — cînd au fost trimise notele respective — a avut loc o

Cetățeni! Partidul Național-Tărănesc își desfășoară steagul său de luptă... (Scinteia. 1946)

ședință de birou al P.N.Ț., în care Maniu a afirmat că schimbarea de guvern „trebuie să survină în câteva zile”. Existau însă și unele îndoieli. „Față de ezităările pe care le are regele și față de lipsa de experiență a cercurilor de la Palat — declara Maniu în aceeași ședință —, e nevoie ca partidele de opoziție să forțeze lucrurile”. Pentru a le forța, a cerut biroului să-i aprobe solicitarea unei audiențe la rege și să aibă latitudinea de a organiza o demonstrație sau mai multe, dacă va socoti de cuviință și când va crede oportun.

Monarhul manifesta în continuare rezervă față de înfăptuirea pasului ce i se cerea. „Se teme să forțeze demisia guvernului Groza”, discutau cercurile politice reacționare, deoarece „consecințele pot fi grave” pentru el. Pentru a-l face să-și învingă nehotărârea, Maniu și Brătianu au adoptat față de el, așa cum rezultă dintr-un raport al D.G.P. din august 1945, „o atitudine rigidă, aproape amenințătoare”.

Victor Pogonat, unul dintre participanții la consfătuirea reprezentanților reacțiunii, care a avut loc în seara zilei de 20 august, în casa lui Barbu Știrbey, nota că acolo s-a stabilit o conduită comună și s-a recomandat regelui, „în numele fiecăruia dintre partidele politice... înlocuirea guvernului în funcțiune...”.

Presiunea a făcut impresie în cercurile Palatului și l-a determinat pe rege să treacă la întreruperea legăturilor cu guvernul Groza, deși și-a manifestat nehotărârea, până în ultima clipă. Regele a înminat reprezentanților U.R.S.S., S.U.A. și Angliei la București, scrisori în care se spunea că, datorită refuzului președintelui Consiliului de Miniștri de a înainta demisia guvernului, Mihai cere intervenția marilor puteri. După aceasta, la 21 august, monarhul a întrerupt legăturile sale cu guvernul și s-a retras în mod ostentativ la Sinaia, începând așa-numita „grevă regală”. Este de notat că, înainte cu câteva zile, Mihai (o dovadă în plus a nehotărârii sale) a transmis, prin Negel, președintelui Consiliului de Miniștri că „guvernul său va continua să conducă destinele țării”.

Cu orice preț — „manifestațiuni”!

Mult mai siguri de reușita planurilor lor, șefii reacțiunii au început să se gândească la ceea ce urmau să facă după venirea lor la guvern. Maniu mărturisea intimilor săi: „Pot să vă asigur că după victoria noastră vor urma schimbări temeinice și radicale în țară! F.N.D.-ul va fi dizolvat, iar frunzașii mai periculoși comuniști și cei din partidul Frontul Plugarilor vor fi puși în imposibilitatea de

a mai activa” (a se citi arestați — n.r.). Dar contrar așteptărilor lor, guvernul Groza n-a demisionat, ci a rămas la postul său.

La 4 septembrie 1945, o delegație a guvernului, în frunte cu dr. Petru Groza, a plecat la Moscova pentru a discuta probleme privind colaborarea politică, economică și culturală dintre România și U.R.S.S. Rezultatele obținute în cursul tratativelor au contribuit în mare măsură la consolidarea puterii populare, au ușurat lupta pentru biruirea greutăților economice.

Așteptările reacțiunii continuau să nu se îndeplinească. Potrivit unui document din 8 octombrie, elaborat de Prefectura Poliției Capitalei, între politicienii burghezi ar fi intervenit un acord, în sensul că, dacă până la 15 octombrie nu se vor produce schimbări politice, „să se organizeze mari manifestațiuni atât în Capitală, cât și în provincie”, pentru înlăturarea guvernului Groza. O astfel de manifestație, mereu proiectată și amânată la nesfârșit, demonstra nu numai lipsa de forță a reacțiunii, ci și totală impopularitate a unei acțiuni cu caracter antigvernamental.

După cum se știe, până la urmă reacțiunea a reușit să improvizeze o asemenea manifestație — cea de la 8 noiembrie 1945 — cu efecte catastrofale pentru ea.

La întîlnirea care a avut loc în ziua de 24 septembrie 1945 cu șefii organizațiilor țărănești județene, aflați în acel moment în Capitală, Maniu i-a îndemnat „să plece în organizațiile lor și să înceapă imediat lupta politică”. Dorind să-și sporească rîndurile, P.N.Ț., așa cum rezultă din referatul D.G.P. din 11 octombrie 1945, a trimis „emisari în toate provinciile pentru a regrupa pe legionari, luînd contact mai întîi cu foștii conducători cu influență în organizația legionară”.

De unde în primele zile ale „grevei” regele părea deosebit de intransigent, în cursul lunii septembrie a început să fie tot mai îngrijorat de evoluția crizei pe care o provocase. Acest fapt a stîrnit în cercurile maniste și brătieniste derută și descurajare. Documentele S.S.I. relatau faptul că „atît în rîndurile cadrelor mature, cît și în rîndurile tineretului [domnește] o stare de completă dezinteresare”, zvonurile că regele începuse să cedeze, contribuind „în mare măsură la crearea unei stări de nesiguranță”.

Dezamăgirea era determinată și de faptul că, scootîndu-se coaliția guvernamentală insuficient de solidă, cunoscîndu-se sentimentele monarhice ale Grupării burghezo-liberale condusă de Tătărașcu, și îndeosebi ale șefului ei, se contase cert pe detașarea acesteia din guvern. În momentul în care regele încetase să-i mai acorde „girul” său. S-au făcut presiuni pe lingă

Tătărească spre a-l împinge la ruptură. Emisarii trimiși la el îl avertizau că „e momentul când se poate reabilita în fața țării și chiar a anglo-americanilor. El [Maniu — n.r.] e dispus acum să accepte această reabilitare...” Presiuni asupra lui Tătărească s-au făcut chiar și prin mijlocirea unor membri ai grupării sale. „C. Tătăreanu, A. Bentoiu... l-au somat de mai multe ori pe Tătărească să părăsească guvernul, atacându-l violent pentru atitudinea sa în chestiunea regelui”. Bentoiu — președintele organizației tătarăști de Capitală — într-o scrisoare din 24 octombrie îi făcea aspre reproșuri pentru atitudinea sa potrivnică hotărârii regelui: „...Făcând cele ce ai făcut — scria el — nu ai executat voința partidului. Partidul nu se recunoaște în atitudinea dumneavoastră... În loc să fiți alături de rege, sințeti contra lui...”

În 1947, Tătărească avea să demonstreze că reproșurile erau nejustificate și că singura voință de care nu ținea seama era aceea a poporului *.

Cît privește atmosfera din guvern și hotărîrea lui de a rămîne la datorie, ni se par semnificative aceste cuvinte rostite de Petru Groza în fața miniștrilor: „În grădina mea am pus o statuie a lui Decebal, pentru că eu mă consider dac și dacii aveau un cult pentru curaj și rezistență. Ei au preferat să moară decît să cedeze în fața dușmanului. Eu sint dac prin struc-

* Vezi articolul *Maiestatea Sa Republica se îndreaptă spre tron din numărul acesta*.

tură morală și fizică. Cum vrei voi să mă duc eu acasă și să-l spun lui Decebal că am cedat? Eu nu cedează. Nu cunosc cuvîntul „retragere”. Cunosce numai cuvîntul „înainte”. Iar cît privește răspunderea, eu o port și cu cît este mai grea, cu atît mai mult îmi place să simt această răspundere.”

Pe măsură ce „greva regală” se profila tot mai mult ca un insucces al reacțiunii, în sînul partidelor „istorice” disensiunile și animozitățile sporeau. Maniu era privit cu tot mai multă circumspecție, chiar de către susținătorii săi politici. Un raport al organelor informative ale statului, din 1 septembrie 1945, semnală pronunțatul scepticism în privința reușitei politicii maniste. „Dacă pierde acum [Maniu — n.r.], desigur el va continua lupta, dar partidul nu-și va mai putea menține unitatea”. Un alt raport din 3 septembrie consemna că în rîndurile național-tăraniste „domină o oarecare nervozitate și îndoială asupra reușitei acțiunii ultime a lui Maniu, care a dus la atitudinea regelui de la 21 august încoace...”. Sint mult mai puțin optimiști și sint mai ales precauți. „Într-un document din 11 septembrie se nota: „Au început să se ridice voci chiar printre cei mai intimi ai lui Maniu, care susțin că s-a făcut o greșală punînd direct pe rege să iasă din cadrul lui de arbitru”.

Cu nimic mai bună nu era nici starea de spirit de la Palat. Regele încerca temeri serioase pentru soarta monarhiei. Hotărîrea cu care guvernul înțelesese să rămînă la postul său, fermitatea care se degaja din toate actele sale, faptul că masele făceau zid în jurul său, arătau că, la urma urmei, guvernul putea conduce țara și fără prezența „factorului constituțional”. Încă din seara zilei de 23 august 1945 „se discuta în cercurile țărăniste și liberale din Capitală — consemnau organele informative — că nu este exclusă ivirea unei crize a instituției monarhice în România.” În prima jumătate a lunii septembrie, această temă era amplu dezbătută. Cercurile țărăniste discutau cu insistență zvonul că „s-ar fi pus în discuție crearea unei regențe, pînă în momentul cînd se va rezolva problema factorului constituțional”.

Ultima resursă — violența

Un raport al D.G.P. din 8 octombrie 1945 semnala că la o consfătuire a căpeteniilor țărăniste s-a hotărît, „ținîndu-se seama și de sugestia făcută de către Misiunea americană, ca atît regele, cît și partidele istorice, să nu-și modifice atitudinea adoptată cînd s-a cerut demisia cabinetului Groza” și „să se recomande în mod stăruitor Coroanei să rămînă pe poziția pe care s-a situat...”

Pentru a ieși din impas și a înlătura deruta și pesimismul în care intraseră

Diplomația P.N.T. în acțiune (Scîntela, 1947)

membrii celor două partide reacționare, pentru a-i demonstra regelui că „poporul” este alături de el, Maniu a trecut (pentru a cita oară ?!) la organizarea unei mari demonstrații. Un raport al D.G.P. din 29 octombrie 1945 arată că „fruntașii național-tărăniști întocmesc un plan de acțiune pentru a deschide o violentă campanie împotriva guvernului”, Mihalache și Penescu plecând la Topoloveni „pentru a pune la punct amănuntele planului de acțiune”. În primele zile ale lui noiembrie se vorbea încă „despre o mare manifestație politică ce urmează să aibă loc”, care, ca amplasare, „ar fi a treia, după cele care au avut loc la Alba Iulia, în noiembrie 1918 și mai 1928”. Folosind ca pretext ziua regelui, Penescu le-a arătat șefilor de organizații de sectoare din Capitală că „această manifestație trebuie privită nu atât ca o demonstrație de simpatie la adresa regelui, cât ca o demonstrație de forță a partidului”, dându-le astfel de înțeles cam ce se aștepta de la ei.

Pentru a nu suporta consecințele represive firești, decurgând din organizarea premeditată a unui act provocator (mai ales că Ministerul Afacerilor Interne îi atrăsese atenția lui Penescu că guvernul era la curent cu pregătirile și interzisesese o astfel de acțiune), capii reacțiunii au dat cuvânt de ordine să se renunțe la cuvântări (ele trebuiau ținute în fața Palatului), iar manifestația „să aibă un caracter spontan (sic !) și să ralieze cât mai mult public de pe stradă” (în realitate, oamenii dinaintea masai în diferite puncte). Fătărnicia a fost împinsă și mai departe. Ardealul, ziar cunoscut pentru sentimentele sale maniste, a publicat în numărul din 7 noiembrie o chemare către „toată suflarea românească”, pentru a fi prezentă a doua zi în fața Palatului, exprimându-și speranța că „nu va lipsi nimeni de la această sărbătoare”. Dar, a doua zi, a anunțat retragerea apelului, făcând precizarea că ziarul l-a publicat „îndus în eroare de unele persoane care caută turburarea ordinii publice”. E limpede că organizatorii provocărilor din 8 noiembrie erau conștienți de faptul că puteau la cale o acțiune criminală.

Maniu s-a ocupat personal de pregătiri. „Domnul Maniu — declara mai târziu N. Penescu — mi-a dat, cred, 2-3 zile înainte de 8 noiembrie, dispoziția să comunic organizației Capitalei să convoace la club pe șefii de sectoare și circumscripții, urmînd să le dea domnia-sa, personal, instrucțiuni în legătură cu manifestația din 8 noiembrie... Împreună cu alți fruntași ai partidului am însoțit la club pe dl. Maniu, unde d-sa a vorbit șefilor de sectoare și comitetelor de circumscripție, în sensul că membrii partidului și populația Capitalei să fie îndemnați să participe la acea manifestație”. Același N. Penescu mărturisea că în dimineața zilei de 8 noiembrie, pe la orele

Balonul captiv al P.N.T. (Ștefănescu, 1946)

9-9,30, a fost invitat împreună cu Bebe Brătianu la Ministerul Afacerilor Interne, unde ministrul le-a cerut din nou „să ia măsuri pentru împiedicarea manifestației, fiindcă elemente ireponsabile ar putea provoca incidente”. Sînt notabile, deci, eforturile pe care autoritățile le-au făcut pentru a preveni și împiedica incidentele care au avut loc.

La curent cu cele ce se organizau, regele a încurajat fățiș ideea înfăptuirii manifestației. A făcut-o prin însuși gestul său din ziua de 8 noiembrie, cînd a refuzat să participe la sărbătorirea zilei numelui său, organizată de guvern.

După provocările de la 8 noiembrie, conducătorii principalelor partide politice burgheze s-au văzut, împotriva așteptărilor lor, izolați de mase, condamnați pînă și de unii din membrii partidelor lor. „Conducerea național-tărănișă — se raporta la 15 noiembrie 1945 de către D.G.P. — e acum serios îngrijorată de urmările manifestației din 8 noiembrie... Linia generală a conducerii este de a nega tot ce spune Ministerul de Interne... Evenimentele politice se desfășoară tocmai contra planurilor și speranțelor conducerii... [național-tărăniște — n.r.]”

Și așa aveau să se desfășoare în continuare, pînă la 30 decembrie 1947.

23 August 1945: trupele române, victorioase pe frontul antihitlerist, defilează pe străzile Capitalei

ALĂTURI DE REPUBLICĂ

Locotenent-colonel dr. ILIE CEAUȘESCU

Preluând și ridicând pe o treaptă superioară tradițiile mișcării democratice și socialiste, Partidul Comunist Român și-a înscris, încă de la înființarea sa, pe steagul de luptă, țelul cuceririi puterii de stat și construirii societății socialiste. Exponent al intereselor poporului muncitor, partidul comunist a dezvăluit legătura dintre monarhie și regimul burghezo-moșieresc, subordonind, totodată, activitatea sa pentru un stat republican democratic, luptei generale revoluționare.

În organizarea acțiunilor împotriva exploataării și asupririi, P.C.R. s-a adresat deopotrivă muncitorilor, țăranilor, celorlalte categorii de oameni ai muncii exploatate, inclusiv soldaților, chemându-i la luptă pentru răsturnarea regimului burghezo-moșieresc și a monarhiei, pentru înfăptuirea unei orinduirii noi, socialiste, și instaurarea Republicii. Astfel, într-un manifest din 1933 intitulat Către toți muncitorii! Șomerii! Țăranii săraci și mijlocii, către funcționari, învățători, profesori, intelectuali, către pensionari, invalizi, văduve și orfani de război, către naționalitățile asuprite, către soldați și marinari!, P.C.R. cerea: „Jos regele... Jos monarhia, reprezentanta intereselor burgheziei și moșierimii, asupritoarea și jefuitoarea poporului muncitor!”.

Pentru a se exclude orice eventuală reacție a reacțiunii

Înfăptuirea insurecției naționale antifasciste din august 1944 a însemnat un moment de cotitură și în lupta antimonarhică a poporului român. La înfăptuirea insurecției, P.C.R. a atras și cercurile Palatului, în frunte cu regele Mihai, fapt ce a ușurat răsturnarea regimului antonescian și a creat condiții favorabile desfășurării procesului revoluționar în România, proces care avea printre obiectivele sale de bază și instaurarea Republicii.

După 23 August 1944, timp de peste trei ani, forțele revoluționare din țara noastră au apreciat că sarcinile desăvârșirii revoluției burghezo-democratice puteau fi realizate chiar și în condițiile existenței monarhiei. Schimbarea radicală a raportului de forțe, în favoarea clasei muncitoare și a aliaților săi, a asigurat însă condițiile înlăturării monarhiei, care devenise centrul de regrupare a tuturor forțelor reacționare din țară. La schimbarea raportului de forțe în favoarea maselor largi populare, o contribuție de seamă au adus-o și soldații, fii ai oamenilor muncii din țara noastră, precum și cadrele de generali și ofițeri patrioți care s-au atașat ideilor luptei pentru transformări revoluționare și democratice.

Deoarece regele continua să fie capul armatei și se bucura de sprijinul unor cadre de comandă cu sentimente regaliste, reacțiunea și-a pus mari speranțe în faptul că, regrupându-se în jurul regelui, va putea manevra și armata în interesul politicii de frinare a democrației în țară. Se aștepta, de pildă, cu înfrigurare reînnoirea trupelor de pe front, în speranța că guvernul democrat nu va putea asigura reîncadrarea demobilizaților în activități pașnice și aceștia vor fi ușor antrenați în acțiuni de tulburare a ordinii. P.C.R. și guvernul Groza au luat însă măsuri pentru ca trupele să fie înteținute cu căldură și dragoste și cu onorurile cuvenite unei armate victorioase, prevenindu-se orice dezordine ce puteau fi provocate de elementele reacționare. În Circulara C.C. al P.C.R. din 12 iulie 1945 către comitetele regionale și județene, către toate organizațiile de partid se cerea sporirea vigilenței pentru ca elementele provocatoare să nu poată acționa. În articolul **Armata poporului se întoarce (Scinteia, 14 iulie 1945)** se spunea că „primirea ostașilor care se întorc din războiul împotriva bestiei fasciste e o sărbătoare cum nu pot fi multe în viața unei țări. Să-i dăm strălu-

cirea pe care o merită!” La câteva zile, Confederația Generală a Muncii a adresat un apel celor care se întorceau acasă: „Eroii luptelor de ieri vor fi eroii muncii de mâine. Muncitorimea noastră îi întâmpină cu inima clocotind de frățească, de tovarășească dragoste.

Și în ceasul cînd ei pășesc din nou să-și reia locurile în fabrici, uzine, pe ogoare și în birouri, îi salutăm pe acești ostași care se întorc la uneltele și îndeletnicirile lor, cu simțămîntul puternic că împreună vom învinge greutățile ceasului de față. Și-i salutăm cu certitudinea că vom face din țara noastră un factor al păcii, libertății și progresului.”

Cu aceeași căldură li se adresau și apelurile unor comitete județene de partid: „Bine ați venit, fii ai poporului — se spunea în apelul comitetului Timiș-Torontal. Întorcîndu-vă acasă găsiți munca uriașă a guvernului Groza pentru refacerea țării, găsiți reforma agrară îndeplinită. Găsiți pămînt pentru a-l munci.”

Cei care mai purtau încă în auz vuietul marilor încrîncenări de pe frontul antihitlerist, întorși acasă s-au alăturat forțelor democratice, care în țară duseseră o bătălie tot atît de grea și importantă pentru viitorul țării.

Deși, prin acțiunile întreprinse de P.C.R. și guvern, la sfîrșitul anului 1947, monarhia și elementele care o sprijineau nu mai dispuneau practic de nici un suport social și politic pe care s-ar fi putut baza, forțele revoluționare din România au luat în prealabil măsuri de prevedere și și-au sporit vigilența ca, în eventualitatea în care regele și anturajul său ar fi încercat să se împotrivescă proclamării Republicii, să nu poată întreprinde nimic contrar voinței poporului.

Pentru a exclude orice eventuală reacție a forțelor reacționare, punctele strategice din Capitală și provincie, telefoanele, poșta, radiodifuziunea, precum și o serie de întreprinderi și amenajări importante, poduri, tuneluri etc. au fost puse sub pază. Au fost luate măsuri pentru neutralizarea unităților de gardă regale și pentru asigurarea pazei palatelor regale de către ofițeri, subofițeri și ostași credincioși puterii populare. Au fost mobilizate organizațiile de partid și de masă, iar gărzile patriotice și unitățile militare au fost puse în stare de alarmă.

În ansamblul de măsuri luate, un loc important l-a ocupat trecerea la o formă directă și nemijlocită de conducere a armatei de către P.C.R. Astfel, funcția de

ministru al Apărării Naționale a fost încredințată tovarășului Emil Bodnaraș, membru al Biroului Politic al C.C. al P.C.R. În cuvîntarea ținută cu prilejul numirii sale la conducerea Ministerului Apărării Naționale, tovarășul Emil Bodnaraș a subliniat rolul jucat de P.C.R. și guvernul român pentru reorganizarea armatei pe baze noi: „Din însărcinarea Partidului Comunist Român și cu asentimentul unanim al guvernului condus de președintele nostru, dl. dr. Petru Groza, am primit misiunea de a conduce de astăzi înainte treburile armatei... Mai întîi Armata română va trebui să devină unul din cele mai bine organizate și disciplinate corpuri ale poporului nostru, apărătoarea drepturilor și libertăților poporului român. În al doilea rînd, armata noastră nu va trebui să servească niciodată intereselor clicii imperialiste și reacționare și scopurilor care să amenințe libertatea și independența altor popoare. Armata română va trebui să fie apărătoarea păcii și a libertății. Sprijinind cuceririle democratice și contribuind la lărgirea lor, armata va trebui privită ca una din părțile cele mai alese ale poporului nostru. Iată sfaturile și îndrumările pe care partidul și guvernul mi le-au dat atunci cînd mi-au încredințat sarcina conducerii armatei.”

„Comandanții cei mai capabili și mai necesari...”

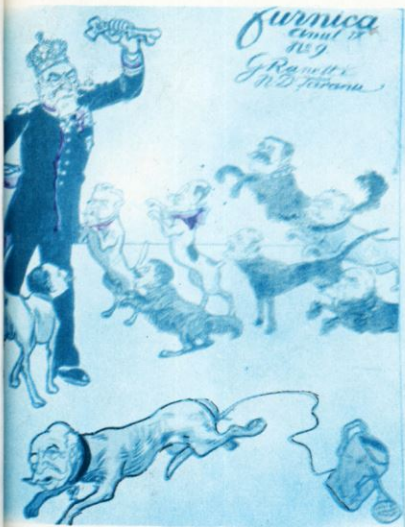
Măsurile luate în decurs de numai cîteva zile, concretizate prin Ordinul de zi nr. 50, din 29 decembrie 1947 și Ordinul de zi nr. 1, din 1 ianuarie 1948, au însemnat un pas înainte pe drumul transformării vechii armate într-o armată cu adevărat populară, legată trup și suflet de poporul român căruia îi aparținea. „Față de măsurile de îmbunătățire a situației materiale a armatei și a condițiilor ce vor fi create cu deosebită stăruință pentru a o ridica la un nivel superior — se spunea în Ordinul de zi nr. 50 — cer tuturor ostașilor și comandanților de toate gradele cea mai desăvîrșită disciplină, executarea neșovăitoare a ordinelor și devotament față de marea cauză a construirii democrației noastre populare și a armatei ca apărătoare a drepturilor și cuceririlor poporului.”

În aceeași idee, P.C.R. și guvernul țării au considerat necesar să întreprindă măsuri radicale menite să ducă la înlăturarea din rîndurile oștirii române a acelor elemente care ocupau un loc de seamă în armată numai prin faptul că

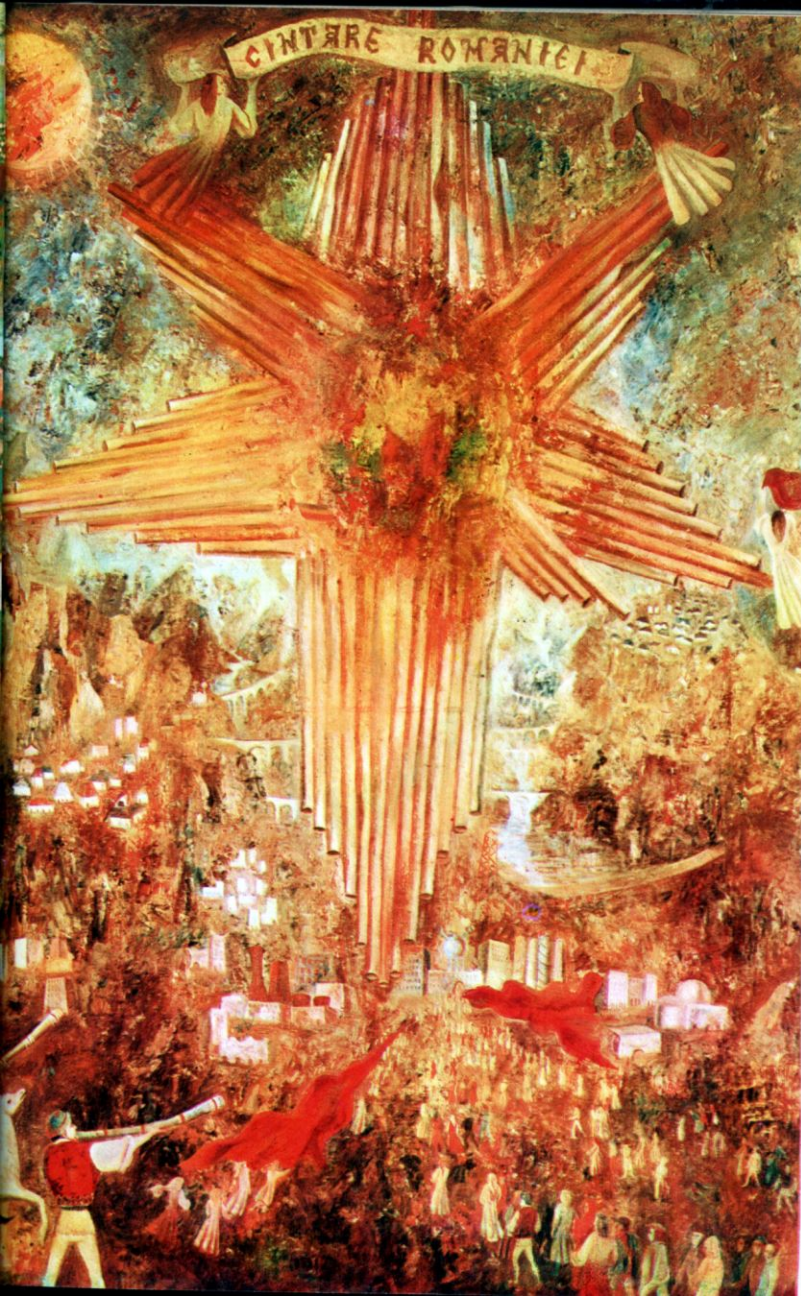
(Continuare în p. 37)

PLANȘELE NOASTRE

- ① Patru imagini dintr-o adevărată cronică ilustrată antimonarhică:
Sus: „Carol I înconjurat de miniștrii săi” (desen de A. Murnu) și „10 Mai, purpură și sînge” (desen de I. Iser)
Jos: Ferdinand și Carol II, văzuți de I. Röss și M. T. (Desenele se află în colecția cabinetului de stampe al Muzeului de Artă al Republicii Socialiste România)
- ② „Sărbătoare”, în viziunea pictoriței Georgeta Năpăruș Grigorescu
- ③ „Cîntare României”; pictură de V. Gavrilean
- ④ Palatele vechi și noi de pe teritoriul Azerbaidjanului sînt împodobite cu picturi și ornamente inspirate din istorie și folclor (Milenii de istorie la Baku, p. 93)

ALĂTURI DE REPUBLICĂ

(Urmare din p. 32)

erau devotate monarhiei, elemente care priveau cu dușmănie înnoirile ce se aduceau societății. Astfel, în ziua de 27 decembrie 1947 au fost numiți în funcții importante de conducere ale armatei (comandanți ai regiunilor militare, secretari generali în Ministerul Apărării Naționale etc.) generali și ofițeri devotați poporului, guvernului revoluționar-democrat, Partidului Comunist Român. Unitățile și marile unități militare au primit cu satisfacție și încredere măsurile luate de partid și guvern în privința cadrelor de comandă: „Ultimele treceri în rezervă... au fost comentate ca fiind o măsură foarte bună, punind la conducerea oștirii comandanții cei mai capabili și mai necesari și în același timp pentru întinerirea cadrelor. Toate sînt considerate ca schimbări structurale progresiste.”

Măsurile luate de P.C.R. au avut darul de a pregăti populația țării, inclusiv armata, pentru evenimentul de la 30 decembrie 1947.

Trăiască Republica!

Cînd la orele 18,00, în seara de 30 decembrie, posturile noastre de radio au făcut cunoscută țării și lumii întregi vestea că regele Mihai a abdicat și a fost proclamată Republica, o explozie de entuziasm a cuprins poporul român, de la un capăt la altul al țării. Un martor la marele miting din centrul Capitalei relatează: „În fața Palatului s-a încins o horă care face inconjurul imensului spațiu, din str. Episcopiei pînă la biserica Crețulescu. Au intrat în horă tineri și tinere..., muncitori și muncitoare, funcționari și funcționare, ostași de toate gradele și de toate armele.”

Armata a înțeles de la început această înfăptuire, acest moment epocal în istoria patriei noastre și a răspuns așa cum se cuvenea să facă o armată aflată în plin proces de transformări revoluționare, pusă în slujba intereselor poporului român.

Știrea că monarhia a fost răsturnată și că România a fost proclamată Republică populară, s-a răspîndit cu înțeleasă unitate, mari unități, licee și formațiuni militare, fiind primită cu entuziasm în rîndul militarilor de toate gradele. Pretutindeni lozincile Trăiască Republica Populară Ro-

mână și Trăiască armata populară au izbucnit din mii de piepturi ostășești.

În mitinguri fulger, ostașii, elevii, subofițerii și ofițerii au ovaționat îndelung pentru Republică, pentru P.C.R. și prin moțiunile adoptate și-au exprimat hotărîrea de a apăra cu prețul vieții Republica Populară Română. „Astăzi, 30 decembrie 1947, orele 19 — se spunea în moțiunea adoptată la mitingul care a avut loc la Regimentul de artilerie marină din Constanța — trupa, subofițerii, maiștrii și ofițerii... luînd cunoștință la radio de actuala proclamării Republicii Populare Române, ne-am întrunit într-un miting la comanda Regimentului și la bateriile de coastă, pentru a sărbători acest mare eveniment și, cu această ocazie, a ne exprima deplina bucurie pentru triumful drepturilor democratice ale poporului român și a ne lua angajamentul să punem în slujba Republicii Populare Române și regimului democrat român întregul nostru devotament și spirit de sacrificiu, pentru propășirea și înflorirea noii noastre Republici.”

Moțiunile care seseau la Prezidiul Republicii Populare Române proveneau din unități de arme diferite, dar toate exprimau aceeași dorință, aceeași hotărîre de a face tot ce le stătea în putință pentru dezvoltarea democrației românești, pentru apărarea patriei.

În același sens sunau și cuvintele comandantului Regimentului 5 artilerie grea, colonel Florescu Mihai, adresate primilor ostași lăsați la vatră după 30 decembrie 1947: „Sînteți primii care pașiți pe poarta cazărnilor ca cetățeni conștienți ai Republicii Populare Române. Spuneți tuturor oamenilor muncii să aibă încredere în armata Republicii Populare Române, care le garantează liniștea muncii lor și care îi va apăra.”

Pentru țara noastră, pentru poporul român, pentru muncitori, țărani, intelectuali, soldați, subofițeri și ofițeri ai armatei populare, pentru toți acei care și-au făcut din muncă, din cinstea și dragostea de țară un adevărat crez, odată cu proclamarea Republicii Populare Române a început o eră nouă, cînd ultima piedică în calea dezvoltării democrației populare a fost înlăturată, eră care a deschis calea spre propășirea, bunăstarea și fericirea poporului român.

Din însemnările unui fost aghiotant regal

General locotenent în rezervă

EMILIAN IONESCU

Prezent și altă dată în paginile revistei noastre, cu care prilej a împărtășit cititorilor amintiri despre actul de la 23 August, la care a participat direct, de astă dată generalul locotenent în rezervă Emilian Ionescu și-a așternut pe hirtie câteva însemnări consacrate situației monarhiei din România în perioada septembrie 1944-decembrie 1947. Ele n-au pretenția unei cronici complete a vieții Palatului și cu atât mai puțin a perioadei istorice scursă de la victoria insurecției din august 1944 până la 30 decembrie 1947. Sint doar însemnările unui aghiotant regal, observații personale înregistrate de-a lungul a aproape trei ani de prezență în mijlocul societății Palatului, pe care a cunoscut-o în toate culisele ei, cu micile și marile-i probleme, cu slăbiciunile, păcatele și intrigile ei, până în ceasul din urmă, când propunându-i-se de către fostul suveran să-l însoțească definitiv peste hotare, a preferat să rămână în patria sa.

M. ȘT.

În ziua de 16 septembrie 1944, regele Mihai a primit jurământul guvernului Sănătescu. Primul ministru a rostit o scurtă alocuțiune, arătând greutățile prin care trecea țara, asigurându-l, totodată, pe suveran că guvernul său își va face datoria. Regele a răspuns prin câteva cuvinte, mulțumind primului ministru pentru asigurările date și a urat miniștrilor succes în activitatea lor.

Un cuib de invidii reciproce

Viața la Palat își reluase cursul normal, cu deosebirea că regele trebuia să facă față numeroaselor solicitări ce veneau din partea diferiților demnitari. Majoritatea timpului și-o petrecea în palatul de la Șosea, dar, cum avea un moment liber, se deplasa la Sinaia, unde — cum îmi spunea deseori — „mai răsufli puțin“. Era un pasionat al automobilului și avionului, petrecându-și multe ore în garaj, trebăluind pe lângă automobilele sale. Uneori, foarte rar, îl auzeam silabisind la pian câteva bucăți de muzică ușoară; citea mai mult literatură tehnică. Temperament închis, fire nesociabilă, bănuitor și cam zgârcit,

Mihai nu avea darul de a și-i apropia pe cei din jur.

Vara — pentru o lună — Mihai, însoțit de o suită restrinsă, mergea la proprietatea sa de la Săvârșin, pe malul Mureșului, unde, pe lângă plimbările zilnice cu mașina, lua lecții de zbor. În acest scop, la Vărădia, fusese amenajat un teren special. Din când în când se organizează și mici partide de vânătoare. După aceea, regele revenea în Capitală și viața își relua cursul obișnuit.

Elena — mama sa —, o femeie distantă și rece, lipsită de sensibilitate, foarte orgolioasă și răutăcioasă; nu era legată prin nimic de poporul pe care avea pretenția să-l stăpânească. Mai mult de ochii lumii, luase sub patronajul său un pavilion al Spitalului Militar Central, dar prezența ei acolo era foarte rară. În schimb, găsea timp suficient pentru a pune la cale numeroase intrigi. O ura pătimaș pe cumnata sa Ileana — sora lui Carol II — deoarece pe vremea lui Antonescu aceasta îl amenințase pe Mihai că îl va „asvîrli peste graniță“, dacă se mai joacă de-a complotul și-l va pune în locul lui pe Ștefan, băiatul său cel mare. Deseori am auzit-o pe Elena adresând expresii din cele mai triviale

cumnatei sale Ileana. Cam aceeași „simpatie” nutrea și față de cealaltă soră a lui Carol II — Elisabeta — care locuia în majoritatea timpului la proprietatea sa Banloc, din Banat. Ura aceasta era reciprocă. Îmi aduc aminte, cum odată, cu prilejul unei vizite a Elisabetei la București, întâlnindu-mă în parcul palatului de la Șosea, ea mi-a spus printre altele: „Ar fi bine ca regina Elena să nu se mai ocupe atîta de viața intimă a rudelor sale; să fie mai atentă și mai ales discretă în ce privește «legătura» sa cu Vergott...” Îmi spusese toate acestea însoțindu-și cuvintele cu un zîmbet din acelea drăcești, prin care o femeie răutăcioasă vrea să spună că știe ea ceva și accentuase într-un anume fel pe cuvîntul legătură. Am zîmbit și, plecîndu-mi capul puțin jenat, m-am îndepărtat pe o alee. Mă miram și eu cîtă ură și invidie puteau să încapă în sinul unei singure familii.

Eminențe cenușii

Conform prevederilor Constituției din 1923, repusă în vigoare pe baza Decretului din 2 septembrie 1944, România redevenise un stat monarhic constituțional.

1 decembrie 1946: prima sesiune a Parlamentului ales în noiembrie

nal, regele avînd o însemnată influență în viața de stat, în conducerea armatei și în problemele de politică externă.

Situația era foarte grea; alături de Națiunile Unite, țara se afla angajată cu tot potențialul său economic și militar într-un război care cerea multe sacrificii. Încă din primele zile, Sănătescu i-a adus la cunoștință regelui numeroasele greutăți pe care guvernul său le avea de înfrînat. S-a plîns adesea de lipsa de înțelegere pe care o găsea la șefii partidelor național-tărănesc și liberal, care nu numai că refuzau o colaborare onestă, dar făceau tot felul de obstrucții. Maniu, înspăimîntat de avîntul mișcării democratice de masă, începuse să-și organizeze detașamente înarmate, care săvîrșeau acte de tulburare a ordinii. Împins de ura sa împotriva elementelor progresiste, șeful național-tărănist solicita cu insistență arestarea unor fruntași politici a căror orientare nu convenea liniei sale politice. Sabotat de către țărăniști și liberali, ca și de alte cercuri politice reacționare, guvernul își tocea energiile în jurul unor chestiuni mărunte, neglijîndu-se adevăratele probleme ale țării, cum erau sprijinirea cu toate forțele a războiului antihitlerist, reconstrucția, democratizarea.

Cum reacționa Palatul la toate aceste evenimente? Cred că pentru a da un răspuns mai complet acestei întrebări ar trebui să prezint pe cîțiva dintre sîfni-

cii apropiați ai regelui, cei care îi „în-drumau“ cu grijă fiecare mișcare. Sint convins că multe din obstrucțiile săvârșite de monarhie după 23 August 1944 sint opera acestui anturaj intim.

Dumitru Negel, descendent dintr-o mare familie de latifundieri, îndeplinea la Palat un dublu rol: sfetnic și bufon regal. Înainte de a ajunge în această „strălucită“ situație, se străduise ani de zile pentru a obține o licență în drept. Se străduise e un fel de a spune, fiindcă tânărul vâstar boieresc mai mult bătușe tro-tuarele Parisului. Întors în țară, datorită influenței rudelor sale, s-a trezit cocoțat în fruntea mai multor instituții care, odată încăpute pe mîna sa, se transfor-maseră peste noapte în simple tarabe pentru afaceri necinstite. Ion Antonescu îl numise în fruntea Ministerului Aprovizionării (nici că se putea altceva mai pe gustul lui Negel!), dar după cîteva luni fusese înlocuit din cauza „incapacității“. Acestea fuseseră faptele; cînd l-am în-tîlnit mai apoi la Palat, nu se sfia să se considere drept unul dintre persecutații fostului dictator. Dar faptul nu mira pe nimeni; faima sa de samsar și afacerist, de om în jurul căruia mișunau tot felul de elemente declasate se dusese pînă de-parte. Și cu toate aceste „calități“, în pe-rioda 1944-1947, a devenit „starostele“ Do-meniilor Coroanei, cumînd și funcțiile de mareșal și ministru (cu problemele po-litice!?) al Palatului. Nu pot să-mi ex-plic nici astăzi pentru ce acest om ajun-sese cel mai apropiat și ascultat consilier al regelui. Multe din sfaturile sale l-au pus pe suveran de-a curmezișul intere-selor vitale ale poporului român. Cît privește activitatea sa ca administrator al Domeniilor Coroanei, aceasta s-a ca-racterizat prin jaf, afacerism și risipă. Rudele și prietenii săi (cîțiva ratați ai societății bucureștene) formau o șleahță de nesățui care s-au înfruptat din plin.

Negel fusese adus la Palat cu sprijinul liberalilor și, omul fiind credincios susțî-nătorilor săi, a rămas tot timpul un pion înaintat al acestora pe lîngă monarh.

La absolvirea școlii de jandarmi, sublo-cotenentul Jaques Vergotty fusese numit comandant al plutonului de jandarmi din Cîmpina. După 1940, cu un grup de subo-fițeri din aceeași armă, a primit misiunea de a păzi vila din Predeal a lui Ion An-tonescu. Și fiindcă absolvise și Institutul militar de educație fizică, Vergotty a de-venit și instructorul de schi al familiei Antonescu. Cu ocazia vizitelor pe care familia regală le făcea la Predeal, Ver-gotty i-a inițiat în tainele acestui sport și pe Mihai și pe mama sa Elena. Fire lin-gușitoare, curînd a devenit simpatizat de Elena și la cererea acesteia a fost mutat

la Palat, cu asentimentul dictatorului, care spera că în acest fel își mai trimite un om de încredere în preajma regelui. Treptat, treptat, Vergotty a intrat în gra-țiile Elenei care, în afară de încrederea sa, i-a acordat chiar și intrarea liberă în apartamentul său. Devenind obraznic și impertinent față de ceilalți demnitari militari de la Curte, Vergotty a fost în-depărtat de la Palat, cu toate acelese de-furie ale Elenei. Dar după arestarea lui Antonescu, la insistențele reginei a fost rechemat și numit prefect al Palatului, „ca să fie mai aproape“. Cu ocazia lu-crărilor de reparare a Palatului — avari-riat în timpul bombardamentelor efec-tuate de aviația hitleristă asupra Capita-lei — Vergotty a alunecat cu mi-lile pînă la coate în visteria Casei Regale.

Acest om total lipsit de scrupule era de o brutalitate scandalizantă cu cei mici, dar își mlădia comportările ca o șopîrlă față de cei mari. Prietenii și neamurile sale primeau gratuit sau pe sume deri-zorii tot ce poțeau din rezervele Palatu-lui (în fond, ale poporului).

Dar încă n-ar fi fost nimic dacă activi-tatea sa s-ar fi limitat la problemele economice. Jaques, „imberbul amarez“, nutrea și ambiții de om politic. Specu-lînd slăbiciunea Elenei pentru persoana sa, Vergotty a primit adesea și impor-tante misiuni politice din partea lui Mihai. El devenise un fel de legătură a Palatului cu tot felul de cercuri politice din străinătate, ostile forțelor demo-cratice din România care doreau să orienteze dezvoltarea țării pe calea pro-gresului. A făcut numeroase voiaje în străinătate, în timpul cărora a pus la adăpost diferite bunuri ale Casei Regale (tablouri, devize, obiecte de preț etc.).

Vergotty și Negel știuseră să se „li-pească“ de Mircea Ioanițiu, o persoană foarte influentă la Palat, pe care regele o consulta mai ales în probleme politice. Fiu al lui Nicolae Ioani-țiu — proprietarul întreprinderii „Car-tea românească“ — Mircea Ioanițiu fu-sese coleg de clasă cu Mihai și prieten intim. Inteligent, cult (vorbea foarte bine limbile engleză, franceză și germană) și spontan, el reușise să cîștige deplin în-crederea regelui și a mamei sale. Ioani-țiu, simpatizînd cu anumite cercuri po-litice reacționare interne, își asumase și misiunea de a ține legătura între lega-țiile occidentale și Palat.

Dar tabloul n-ar fi cît de cît complet, dacă n-am mai aminti pe generalul Petre Lazăr, unul dintre sfătuitoarii de tristă amintire ai regelui. Debutase ca ofițer în Regimentul 2 vînători de munte „Sinaia“. Nu s-a putut împăca cu regi-

mul aspru din aceste unități și, protejat de unele „doamne cu trecere”, și-a aranjat repede mutarea în alte funcții. Absoalviseră cursurile unui Institut de educație fizică din Elveția, fapt pentru care fusese numit profesor la institutul similar din București; mai târziu Carol II îl făcuse profesor de gimnastică al lui Mihai. După 1942 a fost numit adjunctul regal și, văzând bine influența pe care Vergotty o avea asupra reginei mame, a început să-i caute insistent prietenia. În urma comportării arogante și disprețuitoare pe care o avea față de superiorii militari de la Palat, Petre Lazăr a fost înlăturat o vreme din funcția de adjunctul regal. În 1944, odată cu Vergotty, a fost readus, la cererea insistență a Elenei. Petre Lazăr a slujit la Palat interesele Partidului Național-Tărânesc, pentru a cărei politică nutrea o simpatie deosebită.

Nu numai o simplă formulă...

Cunoscând pregătirea lui Mihai, am propus de mai multe ori organizarea unui program special de audiențe și consultații pentru completarea cunoștințelor sale. Recomandam invitarea unor oameni de știință din diferite domenii care, prin convorbiri, să-l inițieze pe rege în tainele conducerii țării. I-am explicat reginei mame că, fără o pregătire adecvată, regele va fi pus adesea în situații delicate, atunci când demnitarii îi vor cere convenitele recomandări și el va trebui să-și spună părerea.

La început, Elena a fost de acord, dar consultându-se cu Vergotty, a respins propunerea mea, aducând ca argument și părerea lui Petre Lazăr: „monarhul e de origine divină și nu poate primi învățătura de la supușii săi” (!?)

Totuși, trebuia făcut ceva, regele prea se rupsesse de viața țării. Această izolare era periculoasă propriilor sale interese, după umila mea părere. I-am propus Elenei ca Mihai să ia parte mai des la anumite manifestări culturale, să efectueze vizite prin instituții etc. Mă s-a răspuns că astfel de acțiuni ar periclita viața regelui. Acest răspuns nu era înțiplător; auzeam adesea pe Negel, Vergotty sau Petre Lazăr sfătuindu-l pe rege să intensifice măsurile de pază, obsedându-l, pur și simplu, cu ideea unui posibil complot. Cu mare greutate am reușit să-l determin pe rege să facă câteva vizite

unor regimente din Capitală, întoarse de curînd victorioase de pe frontul antihitlerist; a făcut-o, însă, fără nici un interes, fără entuziasm, fără suflet.

Ceea ce mă mira era faptul că nimeni, începînd cu regele și sfîrșind cu cel din urmă om al anturajului său, nu se gîdea serios la noua situație creată în țară; viața căpătase un alt ritm, oamenii își schimbaseră credințele, își făureau alte vise. Masele simțeau că lupta lor pentru o viață mai bună nu mai poate fi stăvilită. Și cu toată această presiune a forțelor democratice, în urma căreia masele își impuneau tot mai ferm voința, Palatul continua să întîrzie într-o atitudine nedecisă și uneori chiar obstrucționistă, care de multe ori l-a pus în conflict cu mersul firesc al evenimentelor. La prima vedere, această situație părea rezultatul unei totale lipse de experiență, a unei miopii politice. Privind, însă, mai atent lucrurile, puteai desprinde ușor factorii determinanți în stabilirea unei

Stilpii monarhiei (Scînteia, ianuarie 1948)

astfel de condute. Înconjurat de un grup restrâns de colaboratori (de altfel, singurii săi sfătuitori) regele era rupt complet de viața țării. Dacă uneori am intervenit — în calitatea pe care o aveam — spre a sugera o atitudine mai realistă, de fiecare dată am fost întâmpinat cu zimbete ironice.

Dar dacă aceștia erau „ochii” și „urechile” cu ajutorul cărora regele vedea și asculta nevoile țării, nu trebuie să mire pe nimeni faptul că monarhia devenea cu totul străină. Numai că poporul român, oricum, cu sau fără aprobarea regelui, nu mai era dispus să-și plece grumazul și să facă temenele adânci. Mare a fost, desigur, mirarea suveranului când primele decrete care i-au fost prezentate de ministrul Justiției, Lucrețiu Pătrășcanu, nu se mai încheiau cu formula „Sint al Maiestății Voastre prea supus servitor...” ci cu una mai simplă, dar care exprima demnitatea unui popor întreg: „Sint al Maiestății Voastre Ministrul Justiției...”

Se schimbaseră nu numai o simplă formulă, se schimbaseră vremurile. Nu era

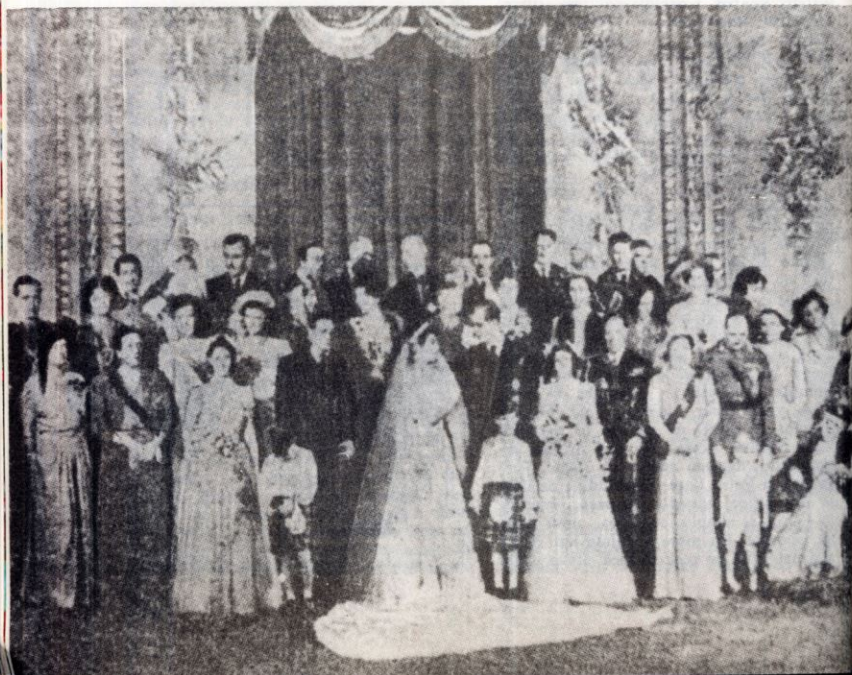
nevoie de prea multă filozofie ca să-ți dai seama de acest lucru. Dacă unii (milioanele de umiliți) puteau spune (și o spuneau răspicat în avalanșa de mitinguri și manifestații) că a sosit și vremea lor, alții ar fi trebuit să-și deie seama că... a trecut vremea lor. Și poate că cei în măsură să-l sfătuiască pe rege ar fi trebuit să-l învețe și această simplă regulă istorică.

Dar să lăsăm în seama istoricilor analiza amănunțită a faptelor.

La Londra, discuții deloc incurajatoare

Era cu vreo două luni înainte de abdicare... Cei din jurul regelui presupuneau că ceva, ceva trebuia să se întâmple, dar, probabil, la primăvară... Nu știu nici azi

Londra, 1947: printre invitații la nunta prințesei Elisabeta a Angliei se afla și Mihai

de ce credeau ei că primăvara era anotimpul „cu probleme.”

Prin octombrie 1947 s-au primit la Palat invitații oficiale pentru serbările ce urmau să se organizeze la Londra, cu prilejul căsătoriei principesei moștenitoare a Angliei, Elisabeta, fiica cea mare a regelui George VI. După discuții îndelungate, purtate între Palat și guvern, s-a hotărât ca Mihai și Elena să dea curs invitațiilor, urmînd a fi însoțiți de o suită restrînsă. Numărul membrilor suitei fusese stabilit conform indicațiilor sosite din partea Curții Regale engleze; din cauza greutăților economice, guvernul laburist condus de Attlee hotărîse ca serbările să fie mai puțin fastuoase.

În noiembrie, am fost înștiințat că guvernul a acceptat ca dintre aghiotanții regali eu să fiu cel care îl va însoți pe suveran în timpul călătoriei; mai făceau deplasarea Negel — mareșalul Palatului, Vergotty — prefectul Palatului, Eugen Bianu — șeful siguranței Palatului și Nelly Catargi — doamnă de onoare. Mihai, Elena și Vergotty au plecat cu avionul, în ziua de 12 noiembrie, restul suitei cu trenul, ceva mai devreme.

Eu am plecat pe 11 noiembrie, împreună cu Eugen Bianu. Acesta din urmă primise și o misiune suplimentară: fiindcă tot făcea omul un drum — se gîndise Elena — n-ar fi fost rău să-i lase surorii sale Irina, care locuia la Geneva, cîte ceva. Nu era mare lucru, un vagon încărcat cu fel de fel de cufere și geamantane, tablouri, covoare și... două automobile noi. Și în drum, Bianu s-a oprit și la Geneva.

Am trecut apoi prin Paris: criză economică accentuată, orașul paralizat de puternice greve, dezlănțuite încă din octombrie. Poate și de aceea, după o scurtă escală la Geneva, Mihai luase drumul direct spre Londra.

În capitala Angliei, vizita regelui României era privită cu răceală... Se aflau la Londra regi, regine și prinți moștenitori din Suedia, Norvegia, Danemarca, Olanda, Grecia, România etc. Serbările au fost însă lipsite de fastul de odinioară...

În timpul șederii sale în Anglia, Mihai a avut o serie de întrevederi și contacte politice în afară de familia regală, cu diferiți demnitari și oameni politici britanici. Nu de puține ori mi-a spus cu un aer de amărăciune că discuțiile purtate cu personalități politice de prim rang

(W. Churchill, C. Attlee, E. Bevin, A. Eden) — în ciuda sfaturilor pe care unii dintre aceștia i le-au dat — nu fuseseră deloc încurajatoare. Cu prilejul unei recepții dată la Buckingham Palace, căutînd să inițieze o conversație cu premierul Attlee asupra situației din România, șeful guvernului britanic a evitat-o, prefăcîndu-se că n-aude și, privind spre un tablou, îl întrebese pe Mihai ce impresie îi făcea pinza respectivă. Povestindu-mi această scenă, Mihai, revoltat, nu s-a putut abține, rostind cîteva cuvinte, într-un limbaj nu tocmai regesc, la adresa omului de stat britanic.

Atmosfera care domnea în jurul familiei regale române era, într-adevăr, destul de apăsătoare. De la Nelly Catargi am aflat că Mihai și Elena știau că Nicolae și fostul rege Carol II nu fuseseră primiți la Curtea Angliei.

Tot cu ocazia acestei vizite la Londra, Mihai a cunoscut-o pe Anna de Bourbon-Parma, hotărîndu-se chiar logodna lor. Într-o zi spre sfîrșitul lunii noiembrie, Elena (probabil influențată de Vergotty) mi-a cerut părerea, dacă nu cumva ar fi fost mai bine ca Mihai să-și prelungească șederea în străinătate. Pentru cît timp, se va vedea ulterior. M-am opus categoric acestei idei. Elena s-a supărat și m-a acuzat c-aș fi dușman regelui, deoarece întorcîndu-se în țară, Mihai își periclită viața. Nu prea pricepeam eu bine ce însemna această periclitare, dar i-am explicat reginei mame că, în acea situație grea prin care trece țara, cînd întregul popor făcea eforturi eroice pentru a șterge cît mai curînd rănile adînci ale războiului, regele trebuia să fie la București. Am apelat la sentimentul datoriei, al mîndriei. Elena, îndărătnică, nu voia cu nici un chip să renunțe la ideea sa. Pînă la urmă regele a hotărît să se întoarcă.

Eu și Eugen Bianu am sosit la București pe 6 decembrie 1947. La 21 ale aceleiași luni, membrii guvernului l-au primit pe rege și mama sa în gara Băneasa. Coborît din tren în uniformă militară, Mihai a fost surprins: pe peron nu se afla nici o unitate militară pe care s-o treacă în revistă și de la care să primească onorul. A fost afectat de această lipsă de protocol și presimțiri sumbre i-au încolțit în suflet.

21 decembrie 1947. Regele se întorsese la București. Pentru cîtă vreme, nimeni nu știa.

Ultimele

prima

zile

zi

ale

de

monarhiei,

Republică

Conf. univ. dr. ȘTEFAN LACHE

La 12 noiembrie 1947, printr-un comunicat al Casei Regale s-a anunțat că regele pleacă în voiaj.

Publica dilemă a Hohenzollernilor

Regele fusese invitat la festivitățile organizate cu prilejul căsătoriei reginei Elisabeta, pe atunci moștenitoarea tronului Angliei — cu principele Filip de Edinburg — văr de-al doilea cu Mihai. În intenția acestuia, călătoria era însă mai mult decât o simplă vizită la rude îndepărtate. Monarhul voia să sondeze cercurile politice occidentale cu privire la atitudinea pe care urma s-o adopte față de poporul său. Voiajul s-a prelungit până la 21 decembrie. Personalitățile politice și militare cu care a avut întrevederi și consultări la Londra i-au dat sfaturi și încurajări, dar, așa cum reiese dintr-o serie de documente aflate în Arhivele Statului, în cazul unei detronări nu i-au putut promite nimic concret. Astfel, în timpul unei serate care a avut loc la Buckingham Palace, Mihai s-a întreținut mai întâi cu Winston Churchill. „Cea mai bună politică de urmat este să privești întotdeauna pericolul în față”,

i-a recomandat sentențios acesta, după care l-a sfătuit „să stea pe tron, pentru că un rege trebuie să fie curajos”. La rîndul său, ministrul britanic al Afacerilor Externe, Ernest Bevin, jenat de întrebarea directă pusă de Mihai, i-a sugerat, de asemenea, „să se întoarcă în România și să nu facă jocul comuniștilor, care doreau ca ei să rămână în Anglia pentru a prezenta absența din țară ca o părăsire a postului”.

În schimb, ambasadorul Statelor Unite în Marea Britanie i-a comunicat regelui Mihai că „guvernul Statelor Unite nu găsea util ca el să se întoarcă în România”. Această poziție concorda intructiv cu aceea formulată de unii transfugi români care îi ceruseră lui Mihai nu numai să rămână în străinătate, dar și să dea vaze guvernul dr. Petru Groza și să formeze un guvern peste graniță.

Preocupată și ea de soarta monarhiei și excesiv de temătoare pentru viața fiului său, regina Elena înclina mai mult spre varianta ca Mihai să nu se mai întoarcă în țară sau, în orice caz, să-și prelungească pentru cît mai multă vreme vizita în stră-

înătate. Ea a fost sfătuită însă de oamenii politici britanici pe care i-a consultat ca „Mihai să stea pe tron”. Dintre membrii suitei, fără echivoc s-a pronunțat pentru întoarcerea în țară, generalul Emilian Ionescu. Dilema Hohenzollernilor devenise publică. Presa străină o comenta în cele mai diferite chipuri. Săptămânalul austriac *Weltwoche*, de pildă, exprimând opinia celor care socoteau că Mihai nu trebuia să se mai întoarcă în România, scria: „Dacă regele nu se întoarce, el își va pierde sigur coroana. Dacă se întoarce, va pierde coroana și poate și viața”.

Într-o lucrare memorialistică*, generalul locotenent în rezervă Emilian Ionescu — pe atunci prim aghiotant regal — arăta: „Mihai și mama sa puseseră multă bază pe puterile occidentale, dar aici, la Londra, ei nu au găsit decît, pe lângă grijile proprii ale acestora, disensiuni, teama de noi conflagrațiuni și o totală indiferență pentru soarta suveranilor României”.

În general, sfătuitoarii ultimului rege al României se dovedeau preocupați mai mult de treburile lor personale decît să salveze un tron care și așa nu mai avea decît un rol simbolic. În cele din urmă, Mihai a dat curs părerilor potrivit cărora trebuia să se întoarcă în România și să încerce să-și păstreze coroana, cît va putea mai mult. A plecat, deci, spre țară, cu gîndul că se va statua un *modus vivendi* între monarhie și forțele revoluționare, pînă cînd alte evenimente politice internaționale îi vor ameliora situația.

„Părăsind Elveția, pentru a se întoarce în țara sa — arăta René Payot, comentatorul postului de radio Berna, la 10 ianuarie 1948 — regele Mihai nu-și făcea nici o iluzie asupra soartei ce-i era rezervată. La București i s-a lăsat să se înțeleagă că menținerea monarhiei nu era compatibilă cu regimul democratic și popular pe care-l instaura comuniștii”.

E drept că în cercurile de la Palat se considera că monarhia nu va putea fi atît de ușor înlăturată; se vehicula ideea că raporturile dintre rege și guvern, și așa destul de ascuțite, vor culmina cu un conflict abia în primăvara anului 1948, cînd se va încerca, probabil, o nouă reducere a prerogativelor regale, urmînd ca suveranul să fie menținut, în continuare, dar cu un rol mai mult simbolic.

A doua zi după sosire, la 22 decembrie 1947, Mihai a avut o amplă discuție cu dr. Petru Groza privind situația internă și internațională a României, precum și planurile de căsătorie ale monarhului. Cu acel prilej, șeful guvernului i-a arătat lui Mihai contradicția dintre monarhie și transformările democratice în care se angajase poporul român. Regele i-a răspuns că dacă

se va pune problema nu se va împotrivi schimbărilor cerute.

În timpul șederii sale la Londra, Mihai proiectase căsătoria sa cu principesa Anna de Bourbon-Parma, Mareșalul Palatului, Negel, venise la București (6 decembrie 1947), pentru a cere, conform uzanțelor, avizul președintelui Consiliului de Miniștri și al Ministerului Afacerilor Externe. În zilele imediat următoare instaurării Republicii, o serie de organe de presă din Occident au arătat că guvernul român și îndeosebi ministrul Afacerilor Externe, socotiseră mariajul regelui Mihai ca inoportun din considerente financiare și de politică internațională. De asemenea, în goană după aspecte senzaționale, unele ziare occidentale au prezentat intenția de căsătorie a lui Mihai drept cauza principală a conflictului dintre guvern și monarhie. Alte ziare însă și-au dat seama de șubrezenia unei atari născociri. *Le Monde*, de pildă, scria: „A vorbi astăzi despre o abdicare cauzată de dragoste nu este decît un popas pe care l-au și făcut amatorii de senzațional”, iar *Ce Soir* considera că „românul de dragoste al regelui Mihai nu este decît un pretext elegant al unei retrageri pe care istoria o face inevitabilă”.

Se pare că aceste ineptii l-au deranjat chiar pe rege, deoarece două persoane apropiate lui, Jaques Vergotty și Mircea Ioanițiu, au făcut declarații potrivit cărora motivele abdicării erau de natură politică și că „actuș căsătoriei nu are nimic comun cu abdicarea”.

În pragul prăbușirii inevitabile

În timp ce, departe de țară, de frămîntările și năzuințele poporului român, Mihai căuta „soluții”, procesul revoluționar își urma cursul ireversibil. În ultimele două luni ale anului 1947, aproape în fiecare zi avuseseră loc evenimente, se inițiaseră și înfăptuiseră acțiuni care marceau creșterea rolului clasei muncitoare, al maselor populare în viața social-politică, înțărirea pozițiilor acestora în conducerea statului.

În această perioadă, de pildă, s-a trecut la înfăptuirea reformei justiției (28 noiembrie), care statornicea participarea nemijlocită la activitatea organelor judecătorești, alături de magistrații de carieră, a judecătorilor neprofesioniști, aleși din rîndurile muncitorilor și țăranilor. Luînd cuvîntul, în numele grupului parlamentar al P.C.R., în ședința Adunării Deputaților din 28 noiembrie 1947, tovarășul Nicolae Ceaușescu sublinia importanța politică a noii reforme: „Caracteristica principală a noii legi judecătorești este introducerea elementelor populare muncitorești și a ță-

* Fragmente din această lucrare aflată în manuscris, sînt publicate în numărul de față al revistei.

Monarhia : M. Gion

rănimii muncitoare în organele de judecată. A doua caracteristică este alegerea democratică a acestora de către sindicate și organizațiile profesionale de la orașe și de către adunarea obștească la sate".

Tocmai pentru că schimba caracterul de clasă al justiției și dădea încă o lovitură prerogativelor regale, noua lege de organizare judecătorească, îndeosebi partea referitoare la alegerea judecătorilor populari, a întâmpinat o puternică rezistență din partea cercurilor reacționare din jurul regelui.

Acțiunea de alegere a judecătorilor populari a început în cursul lunii decembrie 1947. „Manifestările de încredere și entuziasm care au avut loc în timpul alegerilor de asesori populari — sublinia Scinteia —, au dovedit că muncitorimea, chemată să ia în mîini încă o pirghie a statului nostru democrat și conștientă de însemnătatea acestui act și e hotărîtă să utilizeze această pirghie în folosul clasei muncitoare și al poporului”.

Fermitatea cu care P.C.R. acționa în cadrul guvernului și al Parlamentului pentru înfăptuirea și adîncirea transformări-

lor democratice, pentru promovarea și apărarea intereselor maselor muncitoare, activitatea sa laborioasă de zi cu zi au sporit și mai mult încrederea milioanele de oameni ai muncii în cuvintele și faptele comuniștilor.

În momentul cînd a trecut la elaborarea planului de instaurare a Republicii, P.C.R. se buzia pe sprijinul nelimitat al clasei muncitoare și al țărănimii muncitoare, fiind urmat, practic, de majoritatea covârșitoare a poporului. Cîmpul de influență al monarhiei se îngustase la minimum, prerogativele regelui, ca factor de exercitare a puterii politice, fuseseră aproape complet anulate. Prin evoluția sa ascendentă, procesul revoluționar adusese monarhia în pragul prăbușirii inevitabile.

P.C.R. a conceput înlăturarea monarhiei și instaurarea Republicii ca pe o acțiune cu caracter predominant politic, folosind și de această dată, în mod consecvent și ferm, tactica de rezolvare a sarcinilor revoluției pe cît posibil fără război civil. În acest scop, s-a trecut la înfăptuirea unui ansamblu de măsuri privind mobilizarea P.C.R. și a celorlalte partide democratice, a organizațiilor de masă, pentru ca acestea să poată acționa prompt și în funcție de necesități.

Pregătind marele act revoluționar al instaurării Republicii, P.C.R. a ținut seama de faptul că, deși monarhia era izolată din punct de vedere politic, iar baza ei social-economică fusese puternic lovită, nu trebuia exclusă eventualitatea ca regele să încerce să-și mențină tronul prin forță, uzînd de prerogativele sale de șef al statului și comandant suprem al armatei. Pornind de la acest considerent, pe baza planului de măsuri elaborat de conducerea P.C.R., s-a asigurat securitatea cadrelor de conducere ale partidelor și organizațiilor democratice, a membrilor guvernului etc.

Pe baza indicațiilor C.C. al P.C.R. s-au constituit comandamente județene, avînd în frunte secretarii comitetelor județene ale P.C.R., a fost mobilizat întregul activ de partid și un mare număr de muncitori, care alături de unitățile militare și formațiuni de poliție și jandarmerie, să asigure securitatea sediiilor partidului, a principalelor întreprinderi și instituții din cuprinsul fiecărui județ.

O mare însemnătate în înfăptuirea măsurilor cu caracter militar a avut-o numirea, la 24 decembrie 1947, a lui Emil Bodnaraș, membru al Biroului Politic al C.C. al P.C.R., ca ministru al Apărării Naționale; prin aceasta, comuniștii preluau, de fapt, conducerea directă a armatei. Deși nu a fost de acord cu hotărîrea guvernului privitoare la schimbarea conducerii Ministerului Apărării Naționale, monarhul a fost nevoit să o accepte. Dr. Petru Groza sublinia că numirea unui militant al P.C.R.

În fruntea Ministerului Apărării Naționale „nu este numai o schimbare de titular, ci are rosturile ei adînci, rosturi care ne aparțin nouă tuturor, rosturi care aparțin întregului popor”. Această schimbare viza nu numai obiectivul la ordinea zilei — abolirea monarhiei și instaurarea Republicii —, ci avea semnificații mult mai largi care țineau de întregul proces al făuririi armatei populare.

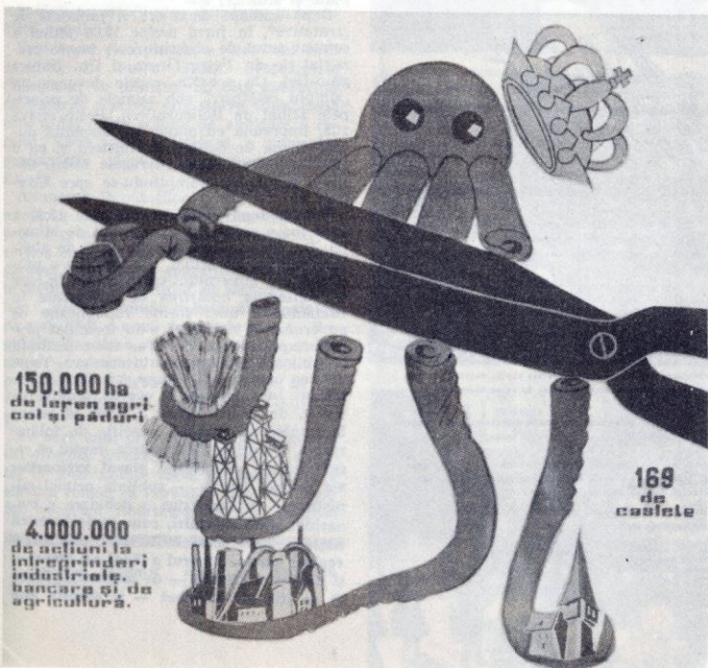
În loc de mariaj — despărțire

În seara zilei de 29 decembrie, D. Negel, mareșalul Palatului, i-a comunicat regelui, care se afla la Sinaia, cererea șefului guvernului de a fi primit în audiență, pentru a doua zi dimineața. Conform uzanțelor, regele trebuia să vină la București abia în ziua de 31 decembrie 1947, pentru Tedeumul de la Patriarhie și primirea tradițională a corpului diplomatic. Dr. Petru Groza a cerut regelui să vină cu o zi

mai devreme, în vederea rezolvării unor probleme de stat, fără a da nici un alt detaliu. I s-a mai transmis monarhului doar că, datorită importanței chestiunilor ce urmau să fie discutate în cursul audienței solicitate de primul ministru, trebuia să vină la București împreună cu mama sa, regina Elena. Atît regele, cît și persoanele din anturajul său considerau că obiectul principal al audienței nu putea să fie decît proiectatul mariaj.

A doua zi, la ora 11,45, regele Mihai, împreună cu regina mamă, a revenit în Capitală. La sosire, M. Ioanițiu și D. Negel l-au informat că „se petrece ceva neobișnuit”, dar în mod precis nu știau ce. Nerăbdarea și curiozitatea familiei regale, ca și a sfetnicilor, a fost însă de scurtă durată: la ora 12,15, la Palatul din Șoseaua Kiseleff, de pe malul lacului Herăstrău, s-au prezentat dr. Petru Groza, președintele Consiliului de Miniștri, și Gheorghe Gheorghiu-Dej, secretarul general al C.C. al P.C.R. Primul ministru a arătat regelui că evenimentele din România au pus la ordinea zilei problema schimbării formei de stat și, exprimîndu-și dorința de a accepta „o despărțire prietenească”, i-a cerut, în numele guvernului, al tuturor forțelor democratice, al poporului, să abdice. Sub-

Tăierea tentaculelor caracatiței monarhice
(Scînteia, 1947)

liniind că în condițiile raportului real de forțe orice împotrivire era sortită eșecului și că poporul român, care nu avea de ales alt drum decât acela al Republicii, aștepta acum știrea abdicării. Petru Groza i-a înmînat regelui Mihai I actul de abdicare pentru a-l semna.

Acest act — după cum relatează A. Gould Lee, biograful regelui — primul ministru „l-a scos din dosarul cu scoarțe roșii pe care-l ținușe în mîini de cînd venise”.

Tot Gould Lee povestește că pentru moment regele a rămas uluit, întrucît nu se gîndise niciodată ca abdicarea „să-l fie împusă atît de brusc, în mod atît de degajat”.

Desigur, pentru oricine dorea să vadă realitatea, era clar că într-o zi sau alta Mihai trebuia să părăsească tronul. O arăta însăși logica evoluției evenimentelor interne. Mihai a încercat o manevră de ultimă oră, căutînd o soluție pentru a evita abdicarea. El a solicitat „un răgaz de 48 de ore spre a analiza situația”, deși în declarația făcută cu opt zile înainte, în cursul audienței de la 22 decembrie 1947, promisesese dr-ului Petru Groza că nu se va opune schimbărilor cerute.

I s-a arătat că trebuia să se pronunțe imediat.

Neputînd obține decât o jumătate de oră pentru gîndire, Mihai s-a retras într-o cameră alăturată, pentru a se sfătui cu regina Elena și cu consilierii săi, Ioanitu și Negel. Împreună cu aceștia, a citit actul de abdicare și a încercat să obțină legătura cu exteriorul. N-a reușit: paza Palatului din Șoseaua Kiseleff fusese între timp schimbată și clădirea înconjurată de trupe credincioase guvernului; nimeni nu putea intra sau ieși, iar telefoanele, deconectate, amuțiseră. Regele a revenit în sala de audiențe, împreună cu mama sa. După cîteva aprecieri privind graba cu care trebuia tranșată situația monarhiei, regele a cerut relații privind condițiile de ordin material și soarta familiei regale după abdicare.

În ședința Consiliului de Miniștri, ținută în aceeași zi, dr. Petru Groza arăta că abolirea monarhiei „s-a făcut prin bună învoială”. Primul ministru a avut în vedere, desigur, înțelegerea stabilită încă înainte cu Mihai pentru a semna actul de abdicare, înțelegere care, printre altele, prevedea: dreptul lui Mihai de a lua o parte din imensa avere a Coroanei (deize, tablouri, aur, diferite valori mobiliare); o rentă viageră substanțială pentru el și urmașii săi; dreptul de a fi însoțit de o serie de persoane apropiate și slujitori etc.

După aproape două ore și jumătate de „tratative”, în jurul orei 15,00 Mihai a semnat actul de abdicare ce-i fusese prezentat de dr. Petru Groza și Gh. Gheorghiu-Dej. Cu aceasta, regele devenea un „simplu cetățean”, sub numele de principe Mihai de Hohenzollern. Peste cîteva zile, împreună cu mama sa, devenită ducesa Elena de Schleswig-Holstein și cu o suită de 30 persoane, exregele Mihai părăsea România, îndreptîndu-se spre Elveția.

Îndată după abdicare, la orele 15,30 a avut loc o ședință a Consiliului de Miniștri. Dr. Petru Groza a citit actul de abdicare semnat de Mihai. S-a adoptat o proclamație a guvernului către popor, în care se consemna hotărîrea de instaurare în România a unei forme republicane de guvernămînt. Totodată s-au formulat propuneri privind constituirea unor instituții republicane și componența acestora. Toate acestea urmau a fi supuse Adunării Deputaților. Încă în cadrul acestei ședințe istorice, dr. Petru Groza a ținut să releve însemnătatea modulului specific de înlăturare a monarhiei în România, faptul că regele însuși, „înțelegînd glasul vremurilor s-a retras”. Istoria — sublinia primul ministru — va înregistra o lichidare a monarhiei „fără zguduiri, cum poate inamicii noștri n-ar fi dorit. Utilizînd o expresie a reginei mame, poporul a făcut azi divorț — și decent și elegant — de monarhie. Vreau să se știe pretutindeni — și aceasta este

Mihai I.^{iv}
Prin grația lui Dumnezeu și voința națională
Rege al României

La left. de față și în urmă, stînga

În viața Statului român s'au produs în ultimii ani adînci prefaceri politice, economice și sociale, care creîst noi raporturi între principalii factori ai vieții de Stat.

Aceste raporturi nu mai corespund atîtă condițiilor stabilite de Pactul Fundamental-Constituția țării, ele cerînd o grîndă și fundamentală schimbare.

În fața acestei situațiuni, în deplină înțelegere cu factorii de răspundere ai țării, conștient și de răspunderea ce-mi revine, consider că instituția monarhică nu mai corespunde actualelor condițiuni ale vieții noastre de Stat, ea reprezentînd o piedică serioasă în calea dezvoltării noastre.

În consecință, pe deplin conștient de importanța actului ce fac în interesul poporului român,

A B D I C

pentru mine și pentru urîșii mei dela Tron, renunțînd pentru mine și pentru ei la toate prerogativele ce le-am așezat, citat ca Rege al României.

Ias poporul român libertatea de a-și alege noua formă de Stat.

Mihai
Dat la București,
astăzi 30 Decembrie 1947.

foarte important — că lucrul acesta s-a făcut cu cumințenie, la timpul său”.

Ședința la care, în afară de membrii guvernului, a participat și Mihail Sadoveanu, președintele Adunării Deputaților, s-a terminat la orele 16,10.

După opt decenii, cite trecuseră de la instaurarea domniei Hohenzollernilor în România, poporul român se elibera pentru totdeauna de instituția anacronică și parazită a monarhiei — instrument al dominației claselor exploatatoare și a capitalului străin, frână în calea realizării năzuințelor profunde ale maselor largi populare, a progresului societății românești. „**Prin înlăturarea monarhiei** — se arăta în proclamația adresată poporului de către guvern — **se deschid democrației noastre populare căi noi de mărețe înfăptuiri... Să înălțăm noua formă de viață a statului nostru, Republica Populară Română, Patria tuturor celor ce muncesc cu brațele și mintea de la orașe și sate**”.

Împlinirea idealului

Seara, între orele 19,10-19,55, într-o atmosferă de mare însuflețire, a avut loc, sub președinția lui Mihail Sadoveanu, ședința extraordinară a Adunării Deputaților, care a consfințit abolirea monarhiei și a hotărât transformarea României în Republică populară.

Primit cu vii aplauze, a luat mai întâi cuvântul dr. Petru Groza. Președintele Consiliului de Miniștri, cu fața strălucind de bucurie, a privit sala citeva clipe, după care a dat citire actului de abdicare a regelui. Apoi, vădit emoționat, a prezentat proclamația adresată poporului de către guvern.

Adunarea Deputaților a luat act de renunțarea lui Mihai, atît pentru el cît și pentru urmașii săi, la toate prerogativele ce le-a exercitat ca rege al României și a aprobat proclamația guvernamentală. Cînd în incinta Parlamentului au răsunat cuvintele : „**Poporul român a dobîndit libertatea de a-și clădi o nouă formă de stat — Republica Populară...**” — cuprinse în proclamație — membrii guvernului, deputații, publicul din balcoane, sculîndu-se în picioare, au aplaudat și ovacionat minute în șir.

Pe baza unui proiect depus de deputatul Gh. Nechiti, Adunarea Deputaților a adoptat în unanimitate legea de constituire a statului român ca republică populară. Astfel, cucerind libertatea de a-și înfăptui

forma de stat corespunzătoare năzuințelor sale, poporul român s-a folosit din prima zi de acest drept, votînd, prin reprezentanții săi în Parlament, actul de naștere a Republicii. Legea stabilirea a puterea legislativă să fie exercitată de Adunarea Deputaților (pînă la constituirea unei Adunări Legislative Constituante); se forma un Prezidiu compus din cinci membri, aleși cu majoritate de Adunarea Deputaților, dintre personalitățile vieții publice, științifice și culturale a țării.

În primul Prezidiu al Republicii au fost aleși: Constantin Parhon, Mihail Sadoveanu, Ștefan Voitec, Gheorghe Stere, Ion Niculi. Aceștia au depus, pe rînd, jurămîntul în fața Adunării Deputaților: „**Jur a apărarea drepturilor și libertățile democratice ale poporului român și independența și suveranitatea Republicii Populare Române, precum și legile sale**”. Gheorghe Stere, nefiind prezent în București, a depus jurămîntul în ședința următoare, convocată special în acest scop, la data de 31 decembrie 1947. Cu alegerea prezidiului și depunerea jurămîntului de către membrii acestuia s-au încheiat lucrările ședinței extraordinare a Adunării Deputaților din 30 decembrie 1947.

În aceeași zi, Prezidiul Republicii l-a însărcinat pe dr. Petru Groza cu formarea noului guvern, în componența căruia au intrat reprezentanți ai Partidului Comunist Român, Partidului Social-Democrat, Sindicatelor, Frontului Plugarilor, Uniunii Populare Maghiare, ai organizațiilor obștești și democratice hotărîte să militeze pentru construirea orînduirii socialiste.

Încă în după-amiaza zilei de 30 decembrie 1947 a început o amplă acțiune de informare a maselor populare, a opiniei publice asupra marilor evenimente ce avuseseră loc. Pînă la deschiderea lucră-

rilor Adunării Deputaților, P.C.R. a asigurat apariția unei ediții speciale a ziarului **Scinteia**, consacrată evenimentelor. Posturile de radio — care, între timp, aduseseră la cunoștință ascultătorilor că vor transmite un important comunicat — au difuzat textul actului de abdicare și al proclamației guvernamentale. A doua zi, în numărul special de Anul Nou, **Scinteia** a publicat, în facsimil, actul de abdicare semnat de ex-regele Mihai, proclamația guvernului, componența Prezidiului Republicii și a noului guvern, legea pentru proclamarea Republicii, un reportaj asupra desfășurării lucrărilor ședinței Adunării Deputaților, precum și un amplu articol intitulat **Prin Republica Populară spre noi înfăptuiri**. Ediții speciale consacrate marelui eveniment, au editat și unele organe de presă județene ale P.C.R. (**Dezrobirea** — Galați; **Înainte** — Dolj; **Gazeta Gorjului** — Gorj etc.).

În noaptea de Anul Nou 1948, la posturile de radio au rostit mesaje dr. Petru Groza — în numele guvernului și prof. dr. Constantin I. Parhon — în numele Prezidiului Republicii.

Marea veste a proclamării Republicii a provocat o explozie de entuziasm general. Încă din seara zilei de 30 decembrie, masele populare și-au exprimat profunda bucurie și satisfacție. În orașe și sate, pe străzi și în piețele publice, în întreprinderi și instituții s-au desfășurat manifestații, adunări, mitinguri care au căpătat aspectul unor impresionante serbări populare. În București, zeci și zeci de mii de oameni s-au adunat în Piața Palatului, în Piața Gării de Nord, la „Malaxa” și la „Grivița”, în Bariera Vergului, în Piața Unirii și în Piața 7 Noiembrie, cîntînd, scandînd lozinci, prinzîndu-se în hore. Pînă departe se auzeau lozincile: **Muncitori, țărani, sol-**

... Sumbă, dezolantă, apăsătoare, atmosfera acelei porțiuni de peron în amurgul care cobora peste Sinaia. „Gara regală”, cum i se spusese pînă mai deunăzi, despuată de fastul obișnuit, lipsită de forța fracurilor marilor demnitari ai „Curții” și de strălucirea uniformelor de paradă ale găzilor regale era, în acea seară de 3 ianuarie 1948, aproape pustie. Totuși, în trenul tras la peron, în vagoanele cu stururile lăsate, se afla cel care, pînă cu cîteva zile înainte, fusese regele României. Înconjurat de cei mai apropiați membri ai fostei camarile care îl însoțiseră pretutindeni, Mihai de Hohenzollern își făcuse bagajele și aștepta placid să plece, pentru totdeauna, din țara care nu-l dorise niciodată, nici pe el nici pe predecesorii săi.

La cîteva zeci de metri, în gara destinată muritorilor de rînd, forța obișnuită: oameni care plecau sau soseau, însoțiți de rude, prieteni, cunoscuți. Pe ultimul descendent al dinastiei Hohenzollern nu-l petrecea nimeni, nu-l regreta nimeni... Dimpotrivă, la Sinaia, în celelalte orașe, la sate, pretutindeni, poporul se bucura din plin de plecarea lui Mihai, ecoul proclamării Republicii fiind încă foarte viu în întreaga țară.

Doar cîteva corespondenți de presă străini încercau, în acea seară de iarnă, să furnizeze ziarelor la care erau acreditați material de senzație. Truda gazetarilor a fost zadarnică. Ușile vagoanelor rămăneau închise, ferestrele oblonite: Mihai nu ținea să comenteze în nici un chip hotărîrea poporului și a istoriei. Doar o

Neregretați de nimeni, exregele României și mama sa au ajuns la Lausanne

dați, Republica s-apărați; Să trăiască să-nflorească, Republica Românească; Să muncim și să luptăm Republica s-apărăm; Muncitori, soldați, țărani, toți sintem republicani.

În ziua de 31 decembrie 1947, în municipii, orașe — reședințe de județ —, centre muncitorești populația s-a adunat în mod spontan în fața sediilor P.C.R., ale

prefecturilor și primăriilor pentru a saluta proclamarea Republicii. La aceste întruniri au luat cuvîntul reprezentanți ai P.C.R., P.S.D., Frontului Plugarilor, sindicatelor, prefecturilor de județ sau primăriilor orașelor respective, reprezentanți ai armatei etc.

Adunările și serbările populare care au avut loc în întreaga țară după 30 decembrie, precum și conținutul sutelor de telegrame, moțiuni și scrisori adresate C.C. al P.C.R., guvernului, Prezidiului R.P.R., Adunării Deputaților arătau clar că masele de oameni ai muncii înțeleseseră pe deplin imensa semnificație politică a instaurării Republicii.

Prin modul în care a pregătit și a asigurat abolirea monarhiei și proclamarea Republicii, partidul comunist a făcut o nouă dovadă a maturității sale politice, a capacității de a-și elabora strategia și tactica pornind de la realitățile țării, de a minui toate formele de acțiune și luptă revoluționară, potrivit necesităților. Prin exemplul țării noastre s-a confirmat astfel încă o dată adevărul incontestabil că reușita activității partidului pentru cucerirea de către clasa muncitoare și aliații săi a puterii și pentru edificarea socialismului depinde în măsură hotărîtoare de capacitatea de a aplica principiile generale ale marxism-leninismului la particularitățile istorice și naționale ale fiecărei țări.

La 30 decembrie 1947 s-a împlinit, pe un plan superior, idealul spre care au năzuit atîtea generații de înaintași. Momentul proclamării Republicii, parcă simbolic ales la sfîrșitul unui an și începutul altuia, a marcat în evoluția societății românești sfîrșitul unei epoci și începutul alteia, începutul epocii glorioase a revoluției și construcției socialiste.

știre laconică avea să consemneze consumarea ultimei scene a acestui act: „Suita fostului rege se compune din 30 de persoane și călătorește într-o garnitură formată din 8 vagoane (6 vagoane-salon și 2 vagoane bagaje).“

În plină noapte trenul părăsea țara. La Budapesta, la Viena și la Linz, alți corespondenți de presă au încercat și ei să-l abordeze pe fostul monarh. Inutil, însă, deoarece acesta s-a abținut de la orice declarație.

La Linz, Salzburg, ca și pe teritoriul elvețian, o mînd de transfugi au încercat să organizeze acțiuni promonarhiste. Tentative penibile, pe care nu le-a luat nimeni în seamă. Nici măcar fostul rege... De altfel, guvernul elvețian acceptase întrarea lui pe teritoriul țării, cu condiția ca Mihai să se abțină de la orice activitate politică îndreptată împotriva României, precum și a altor țări. „Regele — se arăta într-o emisiune a unui post de radio elvețian — trebuie să se conformeze legilor țării care îi oferă ospitalitate“.

După o scurtă ședere acolo, la începutul lunii martie 1948 fostul suveran a plecat în S.U.A. În vara aceluiași an, revenind în Europa, s-a căsătorit la Atena cu principesa Anna de Bourbon-Parma, stabilindu-se ulterior definitiv în Elveția. Consemnat la rubricile mondene ale presei occidentale, evenimentul n-a depășit limitele senzaționalului efemer. Domnul Mihai de Hohenzollern, persoană particulară ca orice muritor de rînd, n-avea cum să mai iasă din anonimatul la care îl condamnase istoria...

„Cu atât mai bine pentru

TRAIAN CARACIU

Doctor în istorie

Memorabilul eveniment de la 30 decembrie 1947 a avut un puternic ecou în presa internațională. Numeroase organe de presă de peste hotare au consemnat momentul, apreciind instaurarea Republicii ca o victorie a poporului și subliniind contribuția oamenilor muncii din România la întărirea sistemului mondial socialist.

Entuziasmul prietenilor, furia dușmanilor

Întreaga țară, de la București până la Iași și de la Constanța până la Arad, arăta, de exemplu, ziarul **Pravda** din 5 ianuarie 1948, este cuprinsă de un entuziasm fără precedent. Într-un alt articol, același organ de presă sublinia: „Succesele obținute de poporul român dovedesc din nou lumii întregi forța vitală nelimitată a acestui tip de stat — Republica Populară”.

Reliefind semnificația istorică a nașterii unei noi republici în această zonă a Europei, ziarul **Borba** din 1 ianuarie 1948, arăta: „Poporul Iugoslaviei se bucură de noua victorie a democrației române — proclamarea Republicii Populare Române. Aceasta constituie victoria forțelor democratice în luptele lor pentru construcția țării și întărirea democrației”. „Poporul albanez împreună cu toate națiunile democratice — consemna **Bashkimi** din 2 ianuarie 1948 — privește cu admirație dezvoltarea democrației române și urează poporului român noi succese în această direcție”. **Rabotnicesko Delo**, organul P.C. din Bulgaria, scria: „Înlăturarea monarhiei înseamnă consolidarea definitivă a democrației populare în România. Fără îndoială, aceasta este un mare succes pentru apărarea democrației și păcii în lumea întreagă”. În Ungaria, ziarul **Szabadnép** din 4 ianuarie 1948, releva că „abolirea monarhiei și transformarea României într-o re-

publică democratică fac democrația română mai puternică. Salutăm cu căldură lichidarea monarhiei, ca un succes al democrației române”. La rândul său, ziarul polonez **Głos Ludu** din 4 ianuarie 1948, într-un articol special consacrat României, sublinia că „lichidarea monarhiei a fost rezultatul schimbărilor democratice din această țară”. Succesul marii bătălii pentru Republică a fost comentat cu deosebite elogii de organele partidelor comuniste și muncitorești din țările capitaliste. „Victoria Republicii în România — releva de pildă ziarul **L'Humanité** din 1 ianuarie 1948 — contribuie la bilanțul pozitiv cu care se încheie anul pentru forțele democrației din lumea întreagă”. „Întreaga presă britanică — constata **Daily Worker** din 1 ianuarie 1948, organul Partidului Comunist din Marea Britanie — a înregistrat cu viu interes știrea abdicării fostului rege al României și instituirea Republicii Populare Române. Această abdicare — aprecia în continuare ziarul — constituie o răsturnare a tuturor planurilor uneltite în Vest de folosire a monarhiei drept instrument împotriva poporului după eliberarea României”. Ziarul **Le Drapeau Rouge** din 2 ianuarie 1948, or-

* Articolul care ocupa locul central pe prima pagină era o replică dată de organul de presă al P.C.F. unui comentariu făcut de cunoscutul diplomat burghez francez André François-Poncet, care, analizând evoluția vieții internaționale, inclusiv evenimentele din România, aprecia, din punctul său de vedere, anul 1947 ca „un an trist” (*Le Figaro*, din 31 decembrie 1947).

30 DECEMBRIE

România !“

ganul P.C. din Belgia, sublinia semnificația deosebită a evenimentului, faptul că: „poporul român a devenit suveran deplin în țara sa, ceea ce deschide larg drumul spre dezvoltarea democrației populare“. Într-un alt număr al aceluiași ziar, erau relevate cele două tendințe conturate în presa occidentală: „Dacă presa democratică salută cu simpatie tinăra Republică, presa reacționară a dezlănțuit un atac furibund împotriva noului regim“. În Italia, presa partidului comunist a primit cu entuziasm știrea. Astfel, *L'Unità* din 3 ianuarie, sublinia importanța victoriei poporului român, „condus de partidul comunist în lupta cu monarhia“.

În perioada care a urmat, presa partidelor comuniste și muncitorești a continuat să acorde transformărilor din țara noastră importante spații pentru articole informative și de analiză. Presa comunistă de pretutindeni a relevat cu satisfacție fiecare succes al tinerei Republici, și-a declarat solidaritatea cu lupta pentru socialism a poporului român.

La ora 17,15 — prima știre

Abdicarea regelui Mihai și instaurarea Republicii Populare Române au fost larg oglindite în publicațiile de cele mai diferite tendințe din lumea capitalistă, au fost viu comentate de marile agenții de presă, de posturile de radio. Ziarele de orientare democratică au surprins aspecte veridice ale evoluției confruntării dintre forțele democratice și monarhie. În același timp, o parte a presei burgheze, deși recunoștea inevitabilitatea debarcării monarhului din România și chiar caracterul progresist al fenomenului, s-a angajat într-o campanie de calomnii împotriva tinerei Republici. Alte organe de presă s-au situat pe poziții neutre.

În ziua de 30 decembrie 1947, la orele 17,15, agenția *France Presse* a captat prima informație despre abdicarea regelui, trans-

mișind-o imediat prin radio. Posturile de recepție ale acestei mari agenții au zăbovit mai multe zile asupra Bucureștiului, retransmițând și comentind toate știrile primite. Primul număr din anul 1948 al cotidianului *Le Monde* a consacrat prima pagină evenimentelor din România, pe care le considera „normale“. „Pentru nimeni din România, ca și din străinătate, nu constituiau un secret contradicțiile adânci dintre regele Mihai și guvernul Groza, Menținerea monarhiei reprezenta o anomalie, al cărei sfârșit se putea ușor prevedea“. Inevitabilitatea înlăturării monarhiei a fost consemnată și de alte organe de presă franceze. „De mult timp — arăta ziarul *Le Parisien Libéré* din 31 decembrie 1947 — paradoxul unei republici populare în conținut, adăpostită sub egida unei monarhii formale de fapt, era sortit eșecului“. Sub un titlu uriaș „Republica Română face primii săi pași“, cotidianul *Ce Soir* din 1 ianuarie a scris: „Regele a înțeles că monarhia a devenit anacronică“.

Opinia publică din Anglia s-a găsit din primele ore ale instaurării Republicii în România, în fața unui adevărat „val“ de știri și comentarii. În ziua de 30 decembrie 1947 și în zilele următoare, posturile de radio din Marea Britanie și-au întrerupt programele obișnuite, pentru a transmite un mare număr de informații din România. „În Anglia — spunea comentatorul B.B.C.-ului, la câteva ore după proclamarea Republicii — nu abdicarea regelui a surprins lumea, ci faptul că el a putut domni atât de mult într-un stat comunist. În ultimul timp, comuniștii s-au întărit, iar puterea regelui a scăzut“. Dacă organul conservatorilor *Daily Telegraph* scria: „Marea Britanie regretă sincer că regele Mihai a fost silit să abdice“, într-un comentariu din ziua de 2 ianuarie 1948 al postului de radio Londra se arăta că „declarațiile premierului Petru Groza, metoda românească de a rezolva problemele importante, au făcut o impresie excelentă (în opinia publică — n.a.), fiind comentate pe larg de majoritatea ziarelor“. Articolul publicat în ziarul liberal *Manchester Guardian* din 31 decembrie 1947 de corresponsentul B.B.C.-ului la Moscova, Alexander Werth, scotea în relief faptul că „în vremurile actuale, continuarea monarhiei în România ar fi fost o anomalie istorică“. Ziarul *Times* din 2 ianuarie 1948 arăta că situația dificilă a lui Mihai era urmarea „alunecării din ce în ce mai accentuate a României spre stînga“.

Realizări mari, cu complicații mici

În Elveția, **La Suisse** din 31 decembrie 1947, remarcând, pe bună dreptate, că „monarhia a devenit ireconciliabilă cu noul regim”, arăta că „ruptura a putut să se producă fără complicații, avînd în vedere că de aproape trei ani regele nu mai avea practic nici o putere”. Reluînd această idee, în concluzia unui amplu articol consacrat îndeplinirii regelui Mihai, **Gazette de Lausanne** din 1 ianuarie 1948 scria: „A realiza lucruri mari cu complicații cît mai mici și nu lucruri mici cu complicații mari, aceasta este formula ultimilor ani”.

Presă din Italia aprecia în general pozitiv transformările esențiale intervenite în structura de stat a României. **Il Messagero** din 31 decembrie 1947 constata că „abdicarea lui Mihai nu a surprins opinia publică italiană”. Numeroase organe de presă din Belgia au acordat o atenție deosebită „problemei românești” de la sfîrșitul anului 1947. „Dacă abdicarea regelui Mihai a surprins lumea, aceasta este numai datorită datei”, scria **Le Peuple** din 1 ianuarie 1948.

Marile cotidiene din Statele Unite ale Americii au relevat, în ample articole și comentarii, abdicarea regelui Mihai și instaurarea unei noi forme de stat în România. Părerile exprimate prezentau în general o notă dominantă negativă, cu toate că și în acestea se recunoștea că monarhia „era o anomalie în condițiile schimbărilor fundamentale petrecute în viața acestei țări” (**New-York Times** din 31 decembrie 1947). Tot **New York Times** din 2 ianuarie 1948, arăta că „de cînd comuniștii ajunseseră stăpîni în țară, Mihai al României nu era decît o umbră a unui rege”.

Abolirea monarhiei și instaurarea Republicii Populare Române au găsit, de asemenea, ecouri și reacții în presă și în comentariile posturilor de radio din Turcia, Spania, Portugalia, Danemarca, Austria, Finlanda, Norvegia, în țările din America Latină, precum și în alte părți ale lumii.

Momentul abdicării a constituit tema unor ample comentarii de presă, scrise de autori amatori de elemente senzaționale și care adeseori denaturau adevărul. Corespondenții străini acreditați la București transmiteau de asemenea marilor cotidiene și posturi de radio știri, unele dintre ele provenind din anturajul regal. Cotidianul american din statul Ohio **Cincinnati Star** din 6 ianuarie 1948 arăta: „Nefericitul adevăr (!) este că Mihai a fost detronat

fiindcă era un obstacol în calea comuniștilor”.

Exregele despre exrege

Unele organe de presă occidentale remarcău totuși că, în momentul înlăturării regelui, în țara noastră nu exista un curent promonarhic. „În România — menționa publicația pariziană **Regards** din 9 ianuarie 1948 — nu s-a ridicat nici un singur protest în fața abdicării regelui Mihai și Aduanarea română a votat proclamarea Republicii în unanimitate”.

Încercînd să discrediteze tinăra Republică cercurile reacționare din Occident au declanșat un val de calomnii împotriva regimului democratic din țara noastră, unele dintre ele cerînd intervenția directă în treburile interne ale poporului român. „Mihai — scria ziarul belgian **Vrai** din 11 ianuarie 1948 — [...] a fost lăsat singur și fără apărare”. Alte ziare imputau puterilor occidentale lipsa de unitate și indiferența față de „revoluțiile comuniste”, cerînd o intervenție imediată, „deoarece mîine ar putea fi prea tîrziu”. La 31 decembrie 1947, exregele Carol II, care se afla la Lisabona, și-a dat cu presupusul că evenimentele „sînt extrem de grave pentru România și pentru situația internațională”. Ziarul francez **Combat** publica un adevărat rechizitoriu împotriva noii Republici, făcînd zadarnice apeluri la o „analiză internațională a situației din România”. Mai realist, **L'Ordre** din 5 ianuarie 1948 scria: „Momentul istoric pe care îl trăiește România este, păstrînd proporțiile și ținînd seama de timp și de loc, asemănător cu momentul istoric pe care l-a trăit Franța în 1792. România s-a debarasat de regele său. Republica România nu s-a născut în singe [...] și este cu atît mai bine pentru România” (subl. ns.).

Retrospectiva mărturiilor internaționale, a ecoului pe care proclamarea Republicii l-a avut peste hotare, pun în valoare prezența activă a poporului român în complexul marilor probleme ale contemporaneității. În pofida unor aprecieri diferite, a unor informații contradictorii sau a unor aspecte de senzație, majoritatea relatărilor pun în evidență — cu voia sau fără voia lor — contribuția oamenilor muncii din România la întărirea forțelor socialismului, democrației și păcii, atașamentul profund al poporului nostru față de marile idealuri ale umanității, progresului și civilizației.

Primul Prezidiu al Republicii salută mulțimea adunată în Piața Palatului. Al doilea din rândul întâi: Ion Niculi

Membru al primului Prezidiu

ION NICULI

Am regăsit Iași într-o zi blindă de toamnă, cind orașul îmbrăcase haină de sărbătoare pentru reînceperea cursurilor universitare. În stada Păcurari, la numărul 10, aproape de Biblioteca Centrală Universitară, tovarășul Ion Niculi mă aștepta ca să depene, în fața microfonului, amintirile sale; la 30 decembrie 1947, a devenit membru al primului Prezidiu al Republicii. La cei 85 ani ai săi, moș Niculi — cum îi spun tovarășii mai tineri și cum el însuși își spune uneori — e în continuare viov și interesat de tot ce se petrece în jurul său. L-am găsit citind (fără ochelari!) Război și pace, de Tolstoi, un volum pe care, în 1948, muncitorii tipografi de la Editura Scrisul Românesc din Craiova l-au trimis „cu frățescă tovarășie, vechiului și aprigului luptător pentru democrație și progres, Ion Niculi... Omagiul avea valoare de simbol: moș Niculi, muncitor tipograf și el — fusese zețar la tipografia „Viața Românească“ din Iași — împlinise 30 ani de activitate în cadrul mișcării muncitorești.

Discuția noastră s-a încheiat de la aceste amănunte... Înapoi, înspre 1918, după demobilizare... Primele revendicări... primele succese; o grevă în ajunul celei de la 13 decembrie, din București... Reînființarea sindicatelor, constituirea Partidului Comunist Român. Tovarășul Niculi trece în revistă, ordonat, toată succesiunea evenimentelor acelor ani. În 1924, a fost ales secretar al Comisiei locale a sindicatelor, și a candidat la alegerile pentru Consiliul comunal din Iași. Îmi istorisește toate acțiunile întreprinse în calitate de consilier comunal, adevărate bătălii, în condițiile în care regimul de atunci înțelegea să-și mobilizeze toate forțele împotriva mișcării muncitorești.

— Ei, bădiță, m-am străduiut și eu, și-am muncit, și-am luptat cît am putut, în mijlocul oamenilor, și pentru ei...

De altfel, și azi, moș Niculi e tot în mijlocul oamenilor și, pe cît îl țin pu-terile, tot pentru ei activează.

Pentru cititorii Magazinului istoric, tovarășul Ion Niculi evocă evenimentele dinainte și din timpul proclamării Republicii*. Am transcris, cît am putut mai fidel, relatarea sa, plină de culoare și pitorească.

Ștefan S. GOROVEI

* Vezi și Magazin istoric, nr. 9/1967.

În 1945, eram președintele. Comisiei locale a sindicatelor din Iași. După instaurarea guvernului dr. Petru Groza la cîrma țării, am inițiat unele acțiuni pentru ca patronii care își părăsiseră întreprinderile să plătească muncitorilor salariile restante, să se achite taxele de asigurări sociale pentru care fuseseră oprite sume de bani din lefuri, să li se plătească muncitorilor concediul etc. În acțiunea aceasta, am avut un mare sprijin din partea partidului comunist și din partea primului ministru Petru Groza. Și am reușit să obținem de la patroni ca să le dăm muncitorilor drepturile lor. Asta a fost în '45.

În '46, la alegerile din noiembrie, am fost și eu propus candidat pentru Camera Deputaților și am fost ales. La deschiderea Camerei, regele Mihai a venit, după un vechi obicei, să rostească „mesajul tronului”. Și a venit, în fine, a spus mesajul, ne-a felicitat pentru alegerea în Cameră și ne-a urat spor la muncă. S-a hotărît, după asta, ca să se dea un răspuns la acest mesaj, și în Cameră s-a trecut la alcătuirea unei delegații de 40 deputați, între care au fost alese și patru femei.

El, și s-a întocmit răspunsul la mesaj, urmînd ca a doua zi, după ședință, să mergem în corpore pentru a-l prezenta la Palatul Regal. Dar trebuia să mergem în ținută de rigoare. Întrucît eu, ca muncitor, nu aveam așa o îmbrăcăminte, am gîndit că oi face ce-oi face să mi-o procur. De unde? M-am gîndit că poate găsească la careva din conducerea Uniunii tipografilor; sediul ei era în strada Gutenberg; m-am dus pe acolo. Dar se făcuse tîrziu, era ora nouă și jumătate. Acolo n-am găsit decît garda care păzea sediul și vreo doi salariați care mai aveau treburi pe acolo. Întors acasă, am stat și m-am frîmțat de unde să iau eu haine, pentru că eu nu puteam să nu țin socoteală de conducerea partidului și nu-mi convenea să se creadă că sînt un recalci-trant.

Și atunci, m-am sculat a doua zi, așa, pe la orele cinci, și m-am dus în strada Orlando, unde era sediul deputaților comuniști, crezînd că voi găsi acolo pe vre-un tovarăș care să-mi procure costumul necesar, ca să mă pot prezenta în ținuta cerută de protocol. N-am găsit pe nimeni. Știam că la alt sediu, din B-dul Primăverii, mai sînt niște deputați de-ai noștri, și-am întrebât de doctorul Mirza. Cu chiu, cu vai, am nimerit la sediul respectiv. Însă și acolo mai erau vreo doi-trei depu-

tați care n-aveau haine, ca și mine. Au apucat ei să se împrumute, așa că eu tot fără haine am rămas. Și atunci doctorul Mirza a spus: „Uite ce facem: hai să te îmbrac eu, cu hainele mele”. El avea haine de diplomat, fusese numit ambasador în Belgia.

Și așa, îmbrăcat cu hainele lui, m-am pornit spre Cameră. De acolo, am plecat cu un escadron de jandarmi în față; după dinșii, venea un inspector general din Poliția Capitalei, pe urmă venea mașina președintelui Sadoveanu, apoi o mașină cu doi vicepreședinți, și pe urmă cîte patru deputați în fiecare mașină. La Palatul Regal, ne-a introdus într-o cameră a palatului și s-a prezentat în fața noastră un mareșal, Ulea, care ne-a spus cum se va desfășura ceremonia prezentării răspunsului la mesaj. Maiestatea Sa va fi acolo, în sala tronului; domnul Sadoveanu va fi la cîțiva metri de el, va citi răspunsul și i-l va înmîna, și după aceea Maiestatea Sa, împreună cu domnul Sadoveanu, va veni în fața noastră, iar noi, deputații, fiind aranjați cîte patru în rînd la o distanță de doi metri rînd de rînd, va merge Maiestatea Sa, va da mîna cu fiecare și fiecare va spune: „Să trăiți Maiestate: mă numesc așa, sînt deputat din cutare localitate”. A venit și în fața mea și eu am stat și m-am gîndit: să-i mai spun acum „Să trăiți Maiestate?”. Cînd a ajuns în dreptul meu, am spus simplu: „Mă numesc Ion Niculi și sînt deputat de orașul Iași” — și gata socoteala.

În 1947, pe la începutul lui noiembrie, s-a hotărît ca Gh. Tătărăscu să fie scos din funcția de ministru de Externe. Mihai însă n-a vrut să semneze acest decret. Refuzînd regele, s-a hotărît ca Tătărăscu să fie scos prin votul deputaților Camerei. A fost convocat la Parlament de trei ori. Odată n-a venit, motivînd că-i bolnav, a doua oară n-a venit, tot așa motivînd, a treia oară tot n-a venit. Și atunci s-a hotărît să-l scoatem din funcție pe Tătărăscu, în absența lui. Am avut cîntea ca ședința aceasta s-o prezideze eu. E un eveniment mare în viața unui muncitor dintr-un fund de Moldovă, să conducă o adunare a deputaților, în care se afirmă în adevăr suveranitatea poporului.

Spre sfîrșitul lui decembrie 1947, se prezintă acasă la mine tovarășul Zaharia Dumitru, și el deputat în Cameră, și-mi spune să mă îmbrac și să-mi iau și cîteva schimburi, că mergem la București, unde avem niște treburi de rezolvat.

La București, sîntem cazați la hotelul **Continental**, unde ni se spune să ne odihnim puțin și să așteptăm, că o să fim anunțați cînd să mergem la Cameră. Mergem, în fine, la Cameră, noi, deputații de Iași, ca și cei veniți din alte localități.

În ședință, se anunță abdicarea regelui și se dă citire unei legi care spune că dr. Constantin Parhon devine președinte al Prezidiului Republicii Populare Române. Alături de dînsul, patru membri ai Pre-

zidiului: M. Sadoveanu, Ștefan Voitec, Gheorghe Stere și... Ion Niculi.

Am trăit evenimente pe care n-am să le uit cît am să trăiesc, și care m-au umplut de bucurie. M-am gîndit numaidecît că s-a terminat cu familia regală și că, desigur, lucrurile se vor schimba din ce în ce mai bine pentru întregul popor muncitor.

...Și, cu aceste gînduri, ne-am pus cu toții la treabă..

30 decembrie 1947

Emisie specială de noapte

C. KORMOS

O seară blîndă de iarnă. Pînă la sfîrșitul anului 1947 mai erau 30 ore.

Mergeam liniștit spre imobilul din strada N. Filipescu, unde se afla pe atunci agenția de presă „Agerpres”. În calitate de gazetar, cu 13 luni în urmă — înaintea alegerilor din noiembrie 1946 — aici îl auzisem pe primul ministru dr. Petru Groza spunînd unui diplomat apusean: „Nu mă surprinde că vă mirați de buna mea dispoziție. Știu că după remiterea ultimului protest care mi-a fost adresat de către guvernul Dv., v-ați așteptat să am o față mai lungă, însă, orice aș face, n-aș putea s-o lungesc atît cît să egaleze lungimea notei Dv.: bărbia mea ar atinge podeaua !”

De 13 săptămîni făceam acest drum de două ori pe zi. De două ori pe zi redactam buletinul de știri „Agerpres” în limba engleză, transmis în eter de către un telegrafist de la Poșta Mare, primul serviciu cotidian de informare pentru străinătate în istoria presei românești. Înființarea lui răspundea unei nevoi acute de a răspîndi adevărul despre România în lume. Îmi amintesc cît de presantă era această nevoie după 23 August 1944 cînd, aflîndu-mă la Londra, am fost mai lipsit de știri demne de încredere despre ceea ce se întîmpla acasă decît chiar în perioada 1941-1944, în care B.B.C.-ul și presa ur-

măreau și preluau cît mai multe din informațiile despre Rezistența antifascistă din România. Zvonuri și minciuni născote în cafenele, cluburi, cabinete, reportaje fabricate de „martori oculari” care nu păsiseră pe pămîntul românesc, erau difuzate de mari agenții de presă și ziare apusene de larg tiraj. Acestei avalanșe de dezinformare, mijloc de război psihologic și de presiune politică, i se opuneau noile realități românești, profundele transformări revoluționare care începuseră să fie înregistrate în țara noastră după 23 August 1944 și pe care le aducea la cunoștința străinătății un mic colectiv compus din... doi gazetari și o dactilografă.

Ideea creării acestui colectiv se născuse cu trei ani în urmă, din inițiativa partidului, fiind elaborată și discutată în primăvara anului 1947. Trecerea la faptă s-a realizat în luna septembrie a aceluiași an sub îndrumarea și cu sprijinul acelei forțe care era motorul schimbărilor innoitoare în toate sectoarele vieții noastre — Partidul Comunist Român. Și de 13 săptămîni transmitea operativ știri despre vijeliioasele transformări din viața politică, economică și socială a României noi. Citez din paginile 3-4 ale fondului nr. 196, Presa internă, M.P. care se află în Arhivele statului :

„Pentru informarea străinătății în toate domeniile de mai sus și îndeosebi pentru combaterea propagandei antidemocratice dusă de cercurile reacționare și fasciste aflați în străinătate, „Agerpres” consideră că este absolut necesar să se înceapă emisiunile prin radio-telegrafie pentru agențiile de presă din străinătate. Pentru asigurarea buletinului de presă pentru străinătate al agenției e necesară perfectarea convenției cu P.T.T. pentru închirierea postului de la Sân Petru care poate fi recepționat cu ușurință atât în Vest cât și în Est și — cu unele dificultăți — chiar dincolo de ocean... În 60 de minute se pot transmite și recepționa prin morse 1 500 cuvinte, ceea ce înseamnă aproximativ 3 coloane de gazetă de știri...”

În acea noapte de 30 spre 31 decembrie 1947 am transmis mult peste trei coloane de gazetă pentru a spune lumii cum am înfăptuit și cum a salutat poporul român prima sa Republică.

Am urcat la etajul întâi și am deschis ușa biroului care devenise sediul emisiunii „Agerpres” pentru străinătate. În loc de bună seara, „documentaristul” mi-a spus laconic: „Ai auzit? Pleacă! S-a anunțat într-o ediție specială a ziarelor de după-amiază”.

N-am mai intrat. Cu toate că nu mă așteptasem la această știre în acea zi, nu m-am mirat peste măsură. Dispariția monarhiei era un fenomen pe care îl impunea, în mod logic, mersul evenimentelor. Mulți observatori și comentatori credeau că Mihai nu va reveni din călătoria sa în Anglia și Elveția. Se spunea că ceruse sfatul lui Winston Churchill și bătrînul politician britanic îl îndemnase să se întoarcă. Oricum, situația nefirească a unor Hohenzollerni reacționari într-o țară care pășise pe drumul revoluției populare trebuia lămurită. Și a fost lămurită în ziua de 30 Decembrie 1947.

Spre uimirea mea, nu am putut găsi nici un exemplar al ediției speciale cu actul abdicării și proclamația guvernului. „Fă-ți rost de undeva”, mi s-a spus. Salvarea mea a fost Tereza Macoveșcu, de la Radio-difuziune. Răspunzînd apelului meu telefonic, m-a anunțat că îmi poate impru-

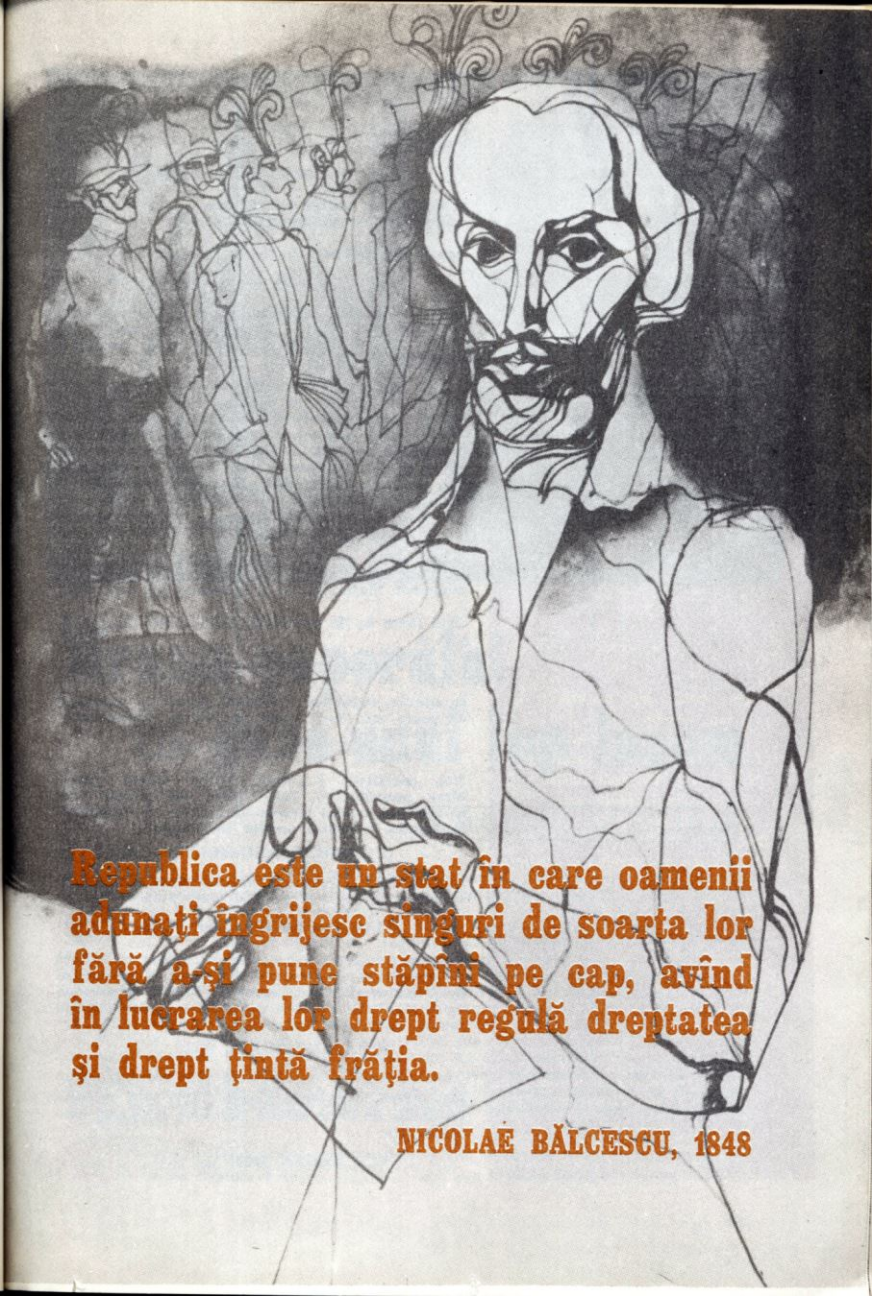
muta un ziar, dar va trebui să vin să mi-l iau. Alergînd spre studioul de radio, am avut norocul să găsesc un taxi vechi. L-am luat, fără să mă tocmesc cu șoferul-proprietar. La întoarcere, am constatat că piețele și străzile cunoșteau o animație neobișnuită.

Emisiunea „Agerpres” în limba engleză din 30 decembrie 1947 a început cu transmiterea celor două documente istorice. Între timp se întrunise Parlamentul, alegîndu-și drept organ conducător un Președiu. Lucrările Adunării, discursurile și declarațiile deputaților au fost transmise imediat. Acest lucru a devenit posibil grație alcătuirii unei „ștafete” de ziariști, care aducea succesiv de pe Dealul Mitropoliei și rezuma din mers filele procesului verbal al ședinței. După cîte îmi amintesc, din acest releu făceau parte Grigore Preteasa, Vasile Dumitrescu, George Ivașcu, Octav Livezeanu, I. Pecher.

Operativitatea era asigurată. Redactarea buletinului era impulsionată de fluxul rapid al știrilor, și mai ales de faptul că eram conștienți de importanța lor. Ceea ce nu înseamnă că nu am avut dificultăți. De exemplu, trebuiau rezolvate probleme lingvistice cu implicații politice: cum numești în engleză Republica Populară Română, Marea Adunare Națională etc.? Am găsit termenii potriviți, pînă atunci inexistenți în limba insulelor britanice, termeni care continuă să fie folosiți și astăzi.

Orele se scurgeau repede, în muncă intensă și încordată. Era noaptea tîrziu cînd am terminat relatarea evenimentelor memorabile din ziua aceea. Atunci am primit șpaltul articolului de fond al ziarului *Scinteia* care urma să apară a doua zi. L-am rezumat și tradus, transmițîndu-l ca ultimă știre a buletinului. Înainte de închiderea emisiunii, însă, am mai dictat o propoziție, neplanificată în acea noapte plină de neprevăzut: „Long live the Rumanian People's Republic!”

Ridicîndu-mă de pe scaun, am văzut că deasupra mea atîrna — ca în toate instituțiile publice de atunci — portretul oficial al fostului rege. L-am luat jos și l-am așezat pe podea, cu fața spre perete.

**Republica este un stat în care oamenii
adunați îngrijesc singuri de soarta lor
fără a-și pune stăpîni pe cap, avînd
în lucrarea lor drept regulă dreptatea
și drept țintă frăția.**

NICOLAE BĂLCESCU, 1848

Iar de cînd veni Carol,
Ne-a lăsat cu capu gol.
Carol e lege de neamț,
La ciocol sintem argați.
Doamne, ce-om fi vinovați ?

Oltenia, 1907

*
*
*

Noi ți-am spus : „Drăguț cocon,
Ia mai dă-te jos din tron
Căci, fără de Măria Ta,
Tot ne curge Dunărea”.

Oltenia, 1949

*
*
*

Foaie verde, bob negară
Ce mai veselie-n țară,
Pîing ciocolii de se-omoară
C-a plecat vodă din țară,
N-are cin' să-i mînuiască
Cîng să-i mai ocrotească.
Au zburat pogoanele,
S-au dus milioanele,
Ce se fac cucoanele ?

Măgura, Prahova, 1949

*
*
*

...Am răsturnat monarhia
Azi mai mindră-i România.
Făgăraș, Brașov, 1958

(Din arhiva Institutului de
etnografie și folclor)

Că nu-i domnle mai fericită
Decit o republică așezată

In republică-s toți cetățenii
Frați și fil ai unei maice bune.

ION BUDAI-DELEANU, 1800

Dinastiile au cauzat întotdeauna
suferințe și nenorociri națiunilor.

...națiunile sînt mai presus de tronuri

ION HELIADE-RĂDULESCU, 1886

Esența republicii e dominațiunea voinței generale
[a] celei adevărate [...] Republicii i se opune des-
poția, adică dominațiunea voinței celei private a
dominatorilor ca atare...

SIMION BĂRNUȚIU, 1870

Lucrul acesta trebuie lămurit și propagandei stăpi-
nilor, care se silesc a ne otrăvi viața politică cu o
credință mincinoasă privitoare la monarhie, trebuie
opușă propaganda oamenilor cinștiți și luminați,
care să spuie verde : monarhia este o minciună și o
nebulie.

CONSTANTIN C. BACALBAȘA, 1885

A fost odată, a fost un rege cumplit și lacom, care
s-a lăsat ca o foamete strașnică asupra unui popor
nenorocit, blajin, darnic și îndurător din cale-afară.

Geld [bani în lb. germană], Geld și iar Geld, atîta
știa el.

ALEXANDRU VLAHUȚA, 1887

În adevăr, republica adevărată, republica socialistă,
nu poate veni decit odată cu izbînda socialismului.

CONSTANTIN MILLE, 1890

Noi, socialiști [...] dacă vream sincer dezro-
birea muncitorilor, dacă vream desființarea mo-
narhiei [...], atunci trebuie să căutăm să distrugem
rădăcinile, temeliile acestor instituțiuni.

C. DOBROGEANU-GHEREA, 1892

...numai sub un regim republican lupta clasei mun-
citoare se poate desfășura în toată puterea ei.

TUDOR ARGHEZI, 1914

Poporul român va deveni fericit cînd se va scutura
de monarhie, de regimul neobișnuit, de falsitatea
politicianismului și de regimul prezent. Socialismul
va fi singurul aducător de fericire pentru poporul
român, ca pentru toate popoarele.

MIHAI GH. BUJOR, 1914

...pretutindeni și întotdeauna [...], republicile au
fost mereu victorioase, vecinic superioare pe toate
cîmpurile de luptă asupra tiraniilor celor mai bine
organizate.

N. D. COCEA, 1924

Hrana poporului în gura unui lup lacom

M. FLORESCU, V. NICULAE

De pe banca ministerială primul ministru Ion C. Brătianu își rotește privirea prin sala Adunării Deputaților. Rindurile „reprezentanților națiunii” sînt mai subțiri ca de obicei. Viitorul „vizir” e neliniștit. „Dacă nu voi putea realiza cele plănuite?”, pare că se întreabă atotputernicul șef de guvern, omul aflat de opt ani în fruntea puterii executive, care a izbutit de nenumărate ori să tempereze opoziția și să aducă la matcă numeroși „nesupuși” din propriul partid, mai puțin pe fostul amic din tinerețe, C. A. Rosetti și pe partizanii acestuia din aripa liberal-radicală. Ce va spune Maiestatea-Sa, pe care de atîtea ori a convins-o de autoritatea lui, cîștigîndu-i încrederea? În toamnă, probabil, vor fi alegeri legislative. Va apela regele, cumva, la conservatori, la Rosetti, la Vernescu*, la D. Brătianu**? Nu, acest lucru nu se va întîmpla. În nici un caz! Trebuie acționat, mai ales că această ședință nu are de dezbătut vreun banal proiect de lege, cum au fost atîtea de-a lungul ultimilor ani. A trecut el cu bine prin alte încercări (a proclamat regatul, în 1881, de curînd a revizuit Constituția, așa cum a conceput-o el). Va obține și votul de azi, doar pentru asta ceruse prelungirea sesiunii Corpurilor legiuitoare și regele, bineînțeles, i-o acordase.

* În 1880, gruparea acestuia („liberalii sinceri”) se desprinsese din Partidul Liberal și se unise, în martie 1884, cu Partidul Conservator — n.r.

** Despre Dimitrie Brătianu, fratele lui Ion, vezi *Magazin istoric* nr. 11/1972.

118 286 hectare pentru „patronul suprem“

Poate la asemenea ipoteze se va fi gândit bătrînul politician liberal în ziua de 5 iunie 1884, cînd în numele unei comisii de elaborare, N. Gane supunea dezbaterei Adunării următorul proiect de lege :

„Art. 1 Se instituie domeniul Coroanei, Fac parte din acest domeniu următoarele imobile rurale :

1. Rușeșul din județul Brăila
2. Sadova din județul Dolj
3. Segarcea din județul Dolj
4. Cociocul din județul Ilfov
5. Bicazul din județul Neamț
6. Gherghița din județul Prahova
7. Clăbucetul Taurului și Muntele Caraiman din județul Prahova
8. Domnița din județul Rm. Sărat
9. Mălini din județul Suceava
10. Borca din județul Suceava
11. Sabasa și Fărcașa din județul Suceava
12. Dobrăvău din județul Vaslui.

Art. 2. Coroana are dreptul de folosință asupra suprafeței și a subfeței acestor proprietăți, fără a fi supusă la vreo dare de cauciune...”

Cu toate că acțiunea fusese minuțios pregătită, deruta stîrnită de această propunere a fost evidentă. Mulți dintre cei 87 deputați prezenți au încercat să părăsească sala sau să se eschiveze de la vot. Nu puteau rămîne insensibili la protestele opiniei publice împotriva acestui act de trădare a intereselor țării. Mulți erau conștienți de faptul că se crea un precedent periculos cu urmări ușor previzibile.

Liberalii guvernamentali, în dorința de a face din Carol „cel dintîi sătean al țării“ frustrau averea statului de 12 din cele mai mînoase moșii, însumînd 118 286 ha teren arabil, păduri și izlazuri. Nu le păsa că zeci de mii de familii țărănești, lipsite de pămînt, se zbăteau în sărăcie și cereau insistenț să fie împrumutate. Trebua o recompensă pentru felul cum regele își îndeplinea rolul său de strajă a intereselor celor bogați.

Ideea proiectului fusese primită cu revoltă de către opinia publică, iar cu trei zile în urmă, la 2 iunie, C. A. Rosetti, Gr. Serurie, P. Grădișteanu și V. A. Urechia, împreună cu alți opt partizani ai fruntașului radical, își înaintaseră demisiile. I. Brătianu era hotărît, prin orice procedee, să obțină votul Adunării. Și n-a ezitat, văzînd deruta deputaților, să intervină direct, brutal și amenințător : „Nici unul din deputații care nu vor vota dotarea Coroanei, nu vor mai fi realeși. Voi merge eu însumi din oraș în oraș, din sat în sat, din cîtun în cîtun, și voi face împotriva voastră o astfel de propagandă, încît oricare vor fi influențele voastre locale nu veți reuși în alegeri“.

Cu chiu cu vai, Brătianu a reușit să înghebe o firavă majoritate, asigurîndu-și și pe această cale prelungirea cu încă patru ani a mandatului. 16 deputați au votat contra, iar patru s-au abținut de la vot. În Senat, din 70 votanți, 45 au susținut dotarea Coroanei.

În urma votului, regele s-a grăbit și el să sancționeze legea.

Un val de proteste s-a declanșat în întreaga țară. Din motive politice și demagogice la campania de demascare a servilismului guvernului liberal în fața Coroanei s-au alăturat și unele elemente conservatoare și liberal-disidente, aflate atunci în opoziție. Dar principalul factor al luptei antimonarhice l-au constituit masele populare, frustrate de drepturile lor legitime și jignite în sentimentele patriotice prin acceptarea unui asemenea act slugarnic. Chiar Titu Maiorescu, monarhist convins, remarcă, la 19 iunie 1884, că : „dotația Coroanei a împins agitația împotriva regelui la culme... studenții universitari s-au unit cu lucrătorii, din toate părțile se ațîț zi cu zi. oră cu oră...”

Monarhul în proces cu țărani

Dotațiunea Coroanei a făcut obiectul unor critici virulente din partea lui G. Panu, în coloanele ziarului *Lupta*. Deosebit de elocventă apare și poziția exprimată de N. I. Philippide, în lucrarea sa intitulată *Regimul regelui Carol I*. Amintind chestiunea apanajelor preciza : „S-au dat Maiestății Sale regelui douăsprezece domenii din cele mai mari și mai frumoase ale țării, s-a smuls cea mai frumoasă bucată din hrana poporului pentru a se arunca în gura lupului lacom“.

Și, într-adevăr, ca urmare a dotării din 1884, regele a devenit unul dintre cei mai mari proprietari funciari ai țării, exploatarea rapace a maselor de țărani de pe întinsele sale domenii. Datele statistice au înregistrat cifre care reflectă rapidă îmbogățire a monarhului. Dacă în anul 1884, la înființarea Domeniului Coroanei, s-au obținut prin exploatarea țărănilor 355 917 lei, în anul 1887 profitul s-a dublat, pentru ca, în 1888, să ajungă la impresionanta cifră de 838 839 lei.

Dar aceste bogății au ajuns curînd să nu mai satisfacă poftele de înăvîtură ale monarhului. Procedînd aidoma celorlalți mari proprietari de pămînt, regele nu s-a dat în lături de la anexarea micilor loturi ale țărănilor învecinate cu domeniile regale. De-a lungul anilor Carol I a fost deseori implicat în procese de răpire a pămînturilor locuitorilor. Așa s-a întîmplat, de pildă, în cazul conflictului juridic cu locuitorii cîtunului Cîrjei, din județul Suceava, cărora administrația moșiei regale le acaparase în mod silnic pămînturile cu

care fuseseră împroprietăriți în 1864, proces calificat de ziarul **Lupta** ca „**revoltă-tor de nedrept din partea regelui**”.

În asemenea împrejurări nu este de mi-rare că printre focarele de răscoală din primăvara anului 1888 s-au numărat și unele comune de pe cuprinsul domeniilor regale. Astfel, răsculații din comuna Co-cioc, județul Ilfov, Gherghița, județul Pra-hova, au devastat conacele arendașilor de pe moșile Coroanei, iar cei din comunele Ștefănești și Afumați, județul Ilfov, au ce-rut să li se împartă pământurile, pe ne-drept deținute de rege. În multe locali-tăți răscolate, țărani s-au ridicat la luptă sub deviza „**Jos Carol ! Trăiască Cuza !**”

Promisiuni nerespectate

În 1884, tînăra mișcare socialistă s-a a-lăturat hotărît acțiunilor de protest de-clanșate în întreaga țară cu prilejul votă-rii de către Parlament a dotației Coroa-nei.

Edificatoare în acest sens este scrisoa-rea unui grup de studenți socialiști din străinătate, trimisă ziarului **România** în care se spunea : „**Noi, studenții români din Bruxelles, puțin și tineri, nu putem face alta decît să arătăm țării întregi in-dignațiunea ce ne-a cuprins și să hărăzim**

ura noastră neîmpăcată nelegiuitorilor care au săvîrșit o așa de neomenoasă faptă”.

În 1891, la trei ani după căderea libera-rilor și formarea cabinetului conservator, V. G. Morțun (deputat socialist al Cole-giului II Roman) interpela guvernul dacă intenționează să readucă cele 12 moșii în posesia statului, așa cum se angajase, în mod demagogic, Partidul Conservator în anii cînd se afla în opoziție. „**Fată cu an-gajamentul lămurit luat de Partidul Libe-ral-Conservator pe cînd era în opozițiune, de a lucra și stărui pentru întoarcerea în domeniul statului a celor 12 bogate moșii date în 1884 ca apangiu Coroanei, am o-noarea de a întreba pe actualul minister liberal-conservator dacă se află și azi în aceste bune și lăudabile dispozițiuni, sau care sînt principiile care-l fac să stea în neactivitate și nu vine mai curînd cu un proiect de lege în această privință !**” La 1 iunie 1891, deputatul socialist și-a dez-voltat interpelarea, spulberînd afirmațiile miniștrilor și deputaților conservatori, care încercau să demonstreze că moșile lui Carol I nu mai pot fi luate înapoi, deoa-rece, chipurile, i se cuveneau pe merit. Arătînd că independența o datorăm luptei eroice a maselor populare țărănești și oră-șenești și nu monarhiei, deputatul socia-list spunea : „**Dar oare dacă s-au dat re-gelui 12 domenii în trei zile, dacă s-au dat regelui, căruia nu-i murise nici o rudă, frate, fiu, ori tată la Smîrdan, ori la Gri-vița, nu era drept să se puie aceiași grabă să se recompenseze și pe nenorociții țărani, ai căror frați, fii ori părinți scîldaseră cu singele lor cimpile bulgare, a căror leșuri, grămădite în șanțurile redutelor, au făcut**

În p. 59 : Bălcescu în viziunea lui Vasile Socolțuc

În p. 61 : Carol I față de România — la început și mai tîrziu (Ghimpele, 26 septem-brie 1871)

Domeniul Coroanei (Le Bossu, 1885)

punte, de-ați putut străbate în cetățile vrăjmașe? Dacă se dădeau aceste moșii ca recompensă, atunci trebuie să se dea la toți, în raport cu jertfele ce făcuseră, cu suferințele ce îndurase fiecare."

În încheierea cuvântării sale, în vacarmul întreruperilor și al zgomotului unei Adunări în totalitatea ei ostilă, deputatul socialist a prezentat următorul proiect de lege: „Cele 12 moșii, care alcătuiesc dotațiunea Coroanei instituită în 1884, se vor relua în stăpânire de stat, se vor parcela și pune imediat în vânzare în conformitate

Între liberali și Ferdinand existau numeroase interese comune (Adevărul, 25 iulie 1919)

cu legea vânzării bunurilor statului". Încercarea sa n-a izbutit și proiectul de lege n-a fost luat în dezbateră.

Cît costa Casa Regală

Guvernul conservator nu numai că s-a mulțumit cu menținerea apanajelor acordate lui Carol I de către liberali în 1884, dar în noiembrie 1892 a adus în dezbateră Adunării Deputaților un proiect de lege pentru acordarea unei dotații anuale de 300 000 lei pentru moștenitorul tronului, Ferdinand, cu prilejul căsătoriei sale. Socialiștii au luat atitudine potrivnică, văzînd „dotația făcută de Camera burgheză viitorului ei șef, ca un furt săvîrșit în dauna țării”.

Documentele programatice ale mișcării noastre muncitorești și socialiste, printre care și Programul P.S.D.M.R., adoptat în 1893, ca și manifestele electorale elaborate și răspindite la sfîrșitul veacului trecut, au inclus, pe lîngă obiective care vizau îngrădirea puterii regelui, diminuarea prerogativelor sale și anularea apanajelor cu care fusese înzestrat.

La începutul sec. XX mișcarea socialistă și-a continuat campania antimonarhică. Numeroase articole publicate în *România muncitoare*, *Lupta zilnică* și în alte organe de presă socialiste, manifestele lansate conțineau atacuri antimonarhice. La 31 martie 1913, Comitetul Executiv al P.S.D. din România a organizat un miting muncitoresc în sala din Piața Amzei, pentru a protesta împotriva hotărîrii Adunării Deputaților de a vota prințului Carol, viitorul rege Carol II, cu prilejul majoratului, o dotație anuală de 100 000 lei. „Votarea dotației de 100 000 — se spunea într-un manifest lansat atunci — e o adevărată batjocură adusă intereselor țărănimii și muncitorimii. Cînd țărani din Moldova strigă că li s-a terminat și porumbul mucegăit, cînd țărani din restul țării cer bani pentru sămînță, cînd muncitorii petrec luni întregi fără lucru... cînd toată țara se zbate într-o mare criză economică și seceta neîntreruptă din luna martie o amenință cu o catastrofă nu este oare o sfidare îndrăzneată votul Camerei noastre!”. La miting au luat cuvîntul, înfierînd noul act de slugărnice al oligarhiei stăpînitoare, socialiștii Gh. Cristescu, C. Racovski și Toma Dragu. În moțiunea adoptată de participanții la întrunire se sublinia că dotația „constituie prețul ce oligarhia noastră îl plătește dinastiei pentru rolul de strajă al interesului de partid și de clasă ce joacă aceasta din urmă” și că astfel de acte antinaționale nu vor înceta a se produce „atîta timp cît va exista sistemul electoral cenzitar, care dă toată puterea politică în miinile oligarhiei”.

Evenimentele ulterioare au confirmat justetea acestei previziuni. Spre sfîrșitul anului 1914, la scurt timp după moartea lui Carol I și înconorarea lui Ferdinand, Corpurile legiuitoare au hotărît sporirea substanțială a listei civile regale de la 1 900 000 lei la 3 100 000 lei. Ridicîndu-se împotriva noului jaf în finanțele statului P.S.D. din România a organizat mari mitinguri de protest. În cadrul celui de la București, din 22 noiembrie 1914, s-a adoptat o moțiune prin care sporirea listei civile regale a fost calificată drept „o sfidare la adresa muncitorimii și țărănimii române” și s-a condamnat „slugărnicia și risipa Parlamentului monarhic”. Cu privire la sporirea listei civile a regelui, ziarul *Lupta zilnică* (organ al P.S.D.),

(Continuare în p. 71)

Capul hidrei trebuie retezat!

Dr. NICOLAE PETREANU

Cultivarea ideilor republicane de către socialiștii români, situați pe pozițiile cele mai înaintate ale gândirii social-politice din țara noastră, a îmbrăcat diferite forme de manifestare. Această activitate a cunoscut și anumite sinuozități, determinate în bună măsură de însuși gradul de dezvoltare obiectivă a societății, de conjunctura politică internă sau internațională în momentul dat. La aceasta s-au adăugat factori de natură subiectivă, ținând de dezvoltarea conștiinței de clasă, de gradul de organizare a proletariatului, precum și de afirmarea elementelor de stînga din mișcarea muncitorească.

Printr-o varietate de forme și metode de acțiune, în documentele programatice ale mișcării muncitorești și socialiste, în articole publicate în presă, prin conferințe culturale-educative și întruniri, clasa muncitoare, socialiștii români s-au pronunțat cu hotărîre împotriva monarhiei, demascînd caracterul ei parazitar, reacționar, antidemocratic. Convinși de faptul că forma republicană de stat era cea mai adecvată condițiilor de atunci, socialiștii își manifestau convingerea că popoarele o vor adopta chiar înainte de revoluția socialistă.

La început, deși necesitatea luptei împotriva monarhiei era recunoscută și afirmată în presa democratică și socialistă, ideea de republică era insuficient clarificată. Pe măsura dezvoltării mișcării muncitorești și socialiste, a creșterii conștiinței de clasă, principiul republican a cunoscut un proces evolutiv de la ideea de republică enunțată în general la ideile de republică democratică, republică socială, republică socialistă. Încă la sfîrșitul veacului trecut, mișcarea socialistă a reușit să dezvăluie esența de clasă a republicii burgheze și să fundamenteze ideea necesității înlocuirii orînduirii burgheze, indiferent de forma sa de guvernămînt, printr-o orînduire nouă, socialistă.

**„...nici rege, nici tron,
dar nici jefuitori și jefuiți”**

Constituit ca partid al clasei muncitoare în 1893, Partidul Social-Democrat al Muncitorilor din România a preluat tradițiile de luptă ale cercurilor progresiste împotriva formei monarhice de guvernămînt și a dinastiei străine, apreciînd republica drept „singura formă posibilă și compatibilă cu socialismul”.

Gîndirea socialistă lega idealul republican de înlăturarea unor profunde transformări sociale, subliniînd că nu înțelege mișcarea republicană fără mișcarea socialistă română. Socialiștii cereau „distrugerea răului de la rădăcină”, iar acțiunea pentru înlăturarea monarhiei trebuie să aibă în vedere cucerirea puterii politice

de către muncitori, exproprierea claselor exploatoare, înlăturarea orînduirii capitaliste. „Dacă revoluția va trebui să fie — scria Munca — apoi acea revoluție nu trebuie să fie între ȚARĂ și TRON, ci între APASATORI și APASAȚI.” La întrebarea pusă, dacă socialiștii sînt sau nu republicani, gazeta declara: „Da, sîntem republicani... Dar sîntem pentru republica socială, în care nu va mai fi nici rege, nici tron, dar nici jefuitori și jefuiți.”

Cu multă convingere au fost exprimate aceste țeluri programatice de C. Dobrogeanu-Gherea în articolul său *Socialismul și republica*. „Dacă noi — scria el — vom putea organiza pe muncitori și a-i face să capete stăpînirea politică, dacă prin această stăpînire politică vom putea

ca mijloacele de producere, unelte și pământ, să nu fie în mina unei singure clase, ci în mina națiunii întregi, dacă prin aceste mijloace am pus în neputință de a se exploata și jefui om pe om... atunci domina burgheziei va dispărea, domnia silniciei și jafului nu vor mai fi, alcătuirea societății de azi va pieri cu toate instituțiile ei, cu armată, regalitate, poliție etc.”

Declarându-se pentru forma de guvernământ republicană, programul P.S.D.M.R. conținea o serie de prevederi cu caracter tranzitoriu, ca: „restringerea prerogativelor regale și mai ales a dreptului de a schimba ministerele și de a dizolva și proroga toate corpurile alese”, înlocuirea domeniilor coroanei la stat etc. Socialiștii români arătau maselor pe cine se sprijină monarhia, care sînt forțele interesate în menținerea acestei forme de guvernământ perimate, reliefind comunitatea de interese dintre dinastie și clasele dominante.

Deși legau în mod just cauza republicană de cea a eliberării sociale, unii socialiști români, invocînd limitele de clasă ale republicii burgheze, considerau în mod greșit că muncitorii nu trebuie să adere la curentul republican burghez. Abia mai târziu, reluînd acest aspect, ziarul **România muncitoare**, din 18 martie 1912, intervenind în polemica dintre revista **Facla** și unele ziare burgheze cu privire la forma de stat monarhică sau republicană, a reliefat caracterul progresist al instituției republicane față de cea monarhică. „**Republica este forma cea mai prielnică pentru dezvoltarea democrației burgheze**”, ca atare socialiștii români se declarau gata să sprijine „orice mișcare care ar tinde spre mai multă democratizare a țării”, deoarece, „proletariatului — se scria în articolul **Republica** — nu îi este indiferent dacă trăiește în regimul monarhic constituțional sau în regim republican.”

„Trăiască Republica !

Jos monarhia !“

La sfîrșitul sec. XIX, în condițiile intensificării procesului de radicalizare a clasei muncitoare, a maselor de la orașe și sate, cînd se întrevădea perspectiva unei mișcări revoluționare de masă care să unească acțiunile muncitorimii cu ale țărănimii, atitudinea socialiștilor în problema formei de guvernământ s-a caracterizat printr-o combativitate crescîndă. Astfel, în presa muncitorească și socialistă și îndeosebi în organul central al partidului, **Lumea nouă**, au apărut nume-

„Dar dacă ne trebuie neapărat un rege și cu prețul de a nu face nimic, apoi de ce nu deschidem mai bine Văcăreștii [închisoarea cu acest nume — n.r.] și luînd din grămadă pe cel dinții pungaș sau omorîtor, să-l punem pe tron ?

Acesta desigur că nu ne-ar face mai mult rău decît actualul; ar fi cît se poate de la locul său și, în tot cazul, ne-ar costa mai puține palate.”
(**Drepturile omului**, 12 octombrie 1885)

„Nu voim o substituie falsă de monarhism sub masca cuvîntului frumos de republică. Nu. Voim ca, luînd sus, retezînd capul cel mare al hidrei, să operăm mai lesne la uciderea celor mai mici și mai numeroase.

Aici la noi acest cap este regele Carol I de Hohenzollern [...]

Căci noi nu voim rețezirea capului lui Carol, ceea ce nu ar însemna nimic, dar rețezirea capului principiului ce admite regimul monarhic [...]

Vom căuta să înmormintăm aci, la noi, pentru vecie regimul monarhic.

Așa va fi ! Capul hidrei trebuie rețezat.”

(**Reforma socială**, 2 octombrie 1890)

„În fața acestei stări de lucruri, noi, ca și întregul popor care suferă, cerem schimbarea formei monarhice și înlocuirea ei prin cea republicană. Ce fel de republică voim, republică dreaptă și națională, vom arăta mîine.

Strigătul nostru de luptă este : Jos monarhia ! Trăiască Republica !“
(**Reforma socială**, 7 octombrie, 1890)

„Cică regele serbează al 25-lea an al stăpînirii sale. La această serbă muncitorii n-au ce căuta, căci în ade-văr ce ar avea ei de împărfit, ei stăpîniții, cu sărbătoarea stăpînitorilor, cu sărbătoarea regelui.

Afară dar de această mascaradă, de această sărbătoare de bălci, partidul muncitorilor nu poate decît să se gîndească la timpul apropiat cînd regii și clasele stăpînitore vor dispărea și cînd socialismul și republica socială vor fi stăpîniți asupra lumii [...] Noi nu putem decît să strigăm : Trăiască republica socială ! Trăiască socialismul !“
(**Calendarul pozitivist**, 1892)

„A trecut un sfert de veac de cînd împlinirea fi-a dat tronul țării Românești. Sărac la punga, dar, desigur, bogat în năzuințe, al venit în România [...] Nu at fi fost însă crott din stofa aceloră pe care istoria îi numește Mari, Buni sau Vitezi [...] Pentru poporul ro-

mân azi nu mai poți însemna nimic, și dacă mine întâmplarea ar face să pierzi tronul, în casele sătenului nu vei găsi legende și păreri de rău ce le-a lăsat în urmă domnitorul care le-a dat pământ, cu toată vrăjmășia claselor stăpânitoare [...]”
(Lumea Nouă, 11 noiembrie 1894)

„Șah!... celui care, urcat pe ruinele tronului democratului Cuza Vodă, a inaugurat și protejat ingenușcherea și ruina muncitorimei agricole-industriale și de condei la picioarele haitei nesaturabile de leneși și lași.”

„Șah!... celui care nesocotește aspirațiile legitime și naturale ale poporului român și de ale cărui nobile sentimente el își bate joc...”

„Șah!... celui care tolerează a ni se suge pînă și măduva din oase pentru a se răsfăța o clică nesățioasă din fructele osteneților noastre, iar cînd ridicăm mina ‘pentru drepturi ne răspunde, ca în primăvara anului 1888, cu gloanțe din cartușe cumpărate din sudoarea feței noastre.”

De aceea, dar, pioni români de pretutindeni cari ați cucerit tunurile de oțel din care i-au fărîit lui coroana cu care se mîndrește, iar nouă lanțul ce ne înjosește, luptați matematic! Ce să reușim a duce la frontiera părei pe cea căruia să-i zicem: ‘Mat, rege!’”
(Revolta socială, 19 mai 1896)

„Vrem ca poporul român să hotărască!... Vrem o Constituție aleasă de tot poporul, care să hotărască republica socială, darea moșiiilor la țărani, confiscarea averilor, fabricilor și a tuturor mijloacelor de producție...”
(Manifest din decembrie 1917, redactat de un grup de socialiști)

„...O republică a muncitorilor și țăranilor care să garanteze înăuntrul puterii în mâinile poporului prin măsurile economice și politice, iar înafară pacea și prietenia”
(Lupta de clasă, nr. 4-5/1927)

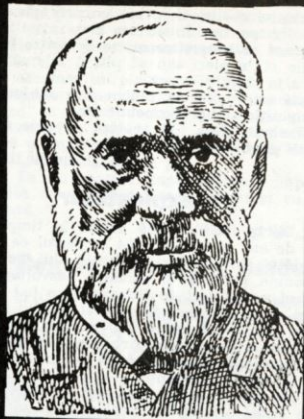
„[Carol II] ... cel mai mare moșier, acționar, spoliator și asupritor al poporului muncitor”
(Scinteia, nr. 8, 10 martie 1932)

„Stîlp și ocrotitor al reacțiunii politice și al exploataării maselor, regele poartă răspunderea directă pentru mizeria și asuprirea lor, regele sprijină și sfințește [patronează — n.r.] toate legile îndreptate contra maselor...”
(Rezoluție a C.C. al P.C.R., aprilie 1934)

roase articole conținînd idei înaintate. „Azi, cînd se pare că furtuna care va da jos tronurile a început să sufle — se arată în articolul Jos monarhia, publicat în numărul din 2 decembrie 1894 — nu ne mai e permis a ne face că nu știm de monarhie și de credințele noastre republicane”. Articolul se încheia cu îndemnul: „Trăiască Republica! Jos monarhia!”

Cerințele unei orientări de clasă mai ferme, în care prevederile muncitorești-revoluționare să dobîndească o pondere mai mare, au determinat accentuarea curentelor și tendințelor divergente în P.S.D.M.R. și mai ales în conducerea lui. În aceste împrejurări, elementele burghezo-liberale ca I. Nădejde, V. Mortuș ș.a. au început să se dezică de ideile cu conținut antimonarhic și republican pe care le afirmaseră în prima parte a activității lor, au făcut, în scrierile lor, concesii privitoare la forma viitoare de stat, considerînd că în acea perioadă „pentru socialiști nu e timpul să facă agitații republicane”. Încercînd să justifice poziția lor capitulară, ei susțineau că agitatea problemei republicane constituia o „primejdie națională” și că în acele condiții dinastia în România era „un rău inevitabil și chiar necesar”. Desolidarizîndu-se de o astfel de politică, elementele înaintate ale mișcării muncitorești și socialiste au continuat să militeze cu combativitate și fermitate împotriva monarhiei și a regimului burghezo-moșieresc. C.Z. Buzdugan, cu ocazia Anului Nou 1900, arăta: „Dacă pînă acum am luat legalismul în înțeles prea restrîns, dacă tactica noastră a fost o tactică mai mult de umilintă, asta am făcut-o atîta timp cît am fost legați la ochi, cît timp ne-am făcut iluzii prea mari despre rolul civilizator al regelui Carol... Trebuie să se știe că, fiind socialiști, preconizăm revoluția socială și că sintem cei mai convinși republicani.”

Mișcarea muncitorească din România a pășit în noul secol — XX — slăbită din punct de vedere organizatoric, dar cu o experiență bogată, cu potențe sporite pe linia afirmării luptei clasei muncitoare. Partea înaintată a proletariatului, militanții revoluționari ca Ion C. Frimu, Ștefan Gheorghiu, Al. Ionescu, Mihail Gh. Bujor, Alecu Constantinescu, Vasile Anagnoste, au dat expresie sentimentelor muncitorilor, au susținut cu tărie că „mișcarea muncitorilor nu moare”, că aceasta este mereu vie, n-au încetat să militeze cu combativitate și fermitate împotriva monarhiei și a regimului burghezo-moșieresc. Presa muncitorească și progresistă, muncitorii și țăranii, oamenii politici înaintați

G. PANU

despre

CAROL I

„Izvorul

tuturilor

relelor,

samsarul

tuturilor

trădărilor“

Personalitate marcantă a vieții politice și culturale românești, temut și dușmănit de unli, dar apreciat și respectat de cei mai mulți dintre contemporanii săi, G. Panu (1848-1910) — republican convins — a fost un înverșunat adversar al regalității. Condeiuul său scinteietor s-a răzvrătit „în contra acestui tron care s-a făcut ocrotitorul tuturor abuzurilor“, împotriva aceluia care „este un om de afaceri, un speculant, un negustor, dar regele României nu poate să fie“. „Noi sintem republicani — se definea el — de convingere și de idei și dușmanii formeii monarhice, care ni se pare că nu mai convine ideilor largi și democratice...“

Critic acerb al instituțiilor monarhice, Panu a urmat însă calea sinuoasă și inconsecventă a multora dintre oamenii politici burghezi, care și-au început activitatea politică militind de pe pozițiile radicalismului liberal și sfîrșind prin a trece de partea elementelor conservatoare. Odată cu retragerea sa de la direcția ziarului Lupta (scos de el între 1886-1891), cel care formulase critici dintre cele mai vehemente la adresa regelui și a regalității, cel care pentru articolul Omul periculos fusese condamnat la 2 ani închisoare și 5 000 lei amendă, a sfîrșit prin a trăda propriile sale convingeri în favoarea unei sperate cariere politice, pe care însă nu a realizat-o.

Îată cîteva fragmente din impresionantul număr de articole antimonarhice pe care omul politic, publicistul, memorialistul, juristul și istoricul G. Panu, le-a publicat în Lupta din anii 1887-1888. (În redarea textelor s-a păstrat ortografia din original.)

Corneliu MATEESCU

Să la seama regele

„...Adevăratul culpabil, singurul culpabil este regele. A fost pentru noi o nenorocire suirea pe tron a acestui om [...] După douăzeci și unu de ani ce am cîștigat în această privință? [...] Regele Carol este un despot deghizat; el conduce politica externă; prin urmare el ne-a aruncat în încurcăturile politice în care ne aflăm; el face ce vrea în țară [...] Egoist și calculat, el s-a lipit de un singur om [I. Brătianu — n.r.] ca de singurul care îi poate realiza idealul de guvern personal care îl hrănește [...] În tradiția regelui stă despotismul și arbitrarul; în familia sa nu să știe ce este constituționalism...“

(12 februarie 1887)

Regele deficit

„...Regele de cînd este în Țara Românească, habar n-are de e, vreme rea ori vreme bună, de e belșug ori calicie, de e lume fericită ori în suferință. Regulat, din trei în trei luni înainte, Majestatea sa-și primește lefușoara în aur, întreagă și neatinsă de impozitul de 5 la sută care lovește orice salariu care trece peste 100 lei lunar. Afară de aceasta regele Carol I este chiar autorul deficitului actual...”

(16-17 februarie 1887)

Regimul personal

„...La noi în țară regele conduce politica exterioară, el este cheia tuturor combinațiilor. Regele știe în politica externă mai mult decît primul său ministru [...]

Apoi un rege care face politică în țară avînd preferințele sale pentru oameni de partide, care conduce politica exterioară și de la care atîrnă catastrofe pentru țară, poate să se numească rege nereponsabil? [în sensul rolului pe care-l are Coroana într-o monarhie parlamentară — n.r.]

Noi în această privință nu ne putem număra între monarhii constituționale, ci între cele semi-constituționale sau autocrate [...] Ni se pare că nu se poate un regim mai personal.

Regele Carol a mers așa de departe pe calea regimului personal, încît își are un ministru de externe al său propriu, independent și independent de titularul de la Ministerul de Externe care este pînă acolo de paradă [...]”

(4 martie 1887)

Omul periculos

(Pentru publicarea acestui articol G. Panu a fost acuzat și condamnat la 2 ani închisoare și 5000 lei amendă; hotărîrea tribunalului nu a putut fi însă aplicată intrucît Panu a plecat din țară, revenind după alegerea lui ca deputat în Cameră),

„...Omul care a impus voința sa străină ministerului și Camerei, este acea ființă care de ani este la noi instrumentul străin, este acel personagiu egoist și neîubitor de țară care se numește rege și care în realitate nu este decît cînd o cantană nemțească, cînd un ulan prusian [...]

Astăzi mai mult decît oricînd, este constat că izvorul tuturor relelor, omul care comite abuzuri și permite guvernului să facă totul, este regele. El este samsarul tuturor trădărilor intereselor naționale, el este sufletul blestemat al regimului ce ne guvernează [...]

Culpabilul cel mai mare este el; el trebuie lovit fără cruțare, el trebuie arătat cu degetul.

Pericolul cel mare este acest om, trebuie deci pus la rezon. Trebuie ca țara în picioare să-i zică cuvintele care s-ar părea că pentru dînsul au fost inventate: **Il faut se soumettre ou se démettre** [trebuie să te pleci sau să pleci]. A mai tolera în condițiile actuale influența sa nefastă este a voi să vedem țara **subjugată și politiceste și economiceste**.

Trebuie, deci... să arătăm pe rege cine este și ce voințe.”

(1 aprilie 1887)

Un exploatare

„De la 1866 și pînă astăzi, în timp de 21 de ani, ni s-a dovedit în destul ce era prințul german cu tradițiile lui, ce înseamnă regulata și pacifica dezvoltare a țării supt Carol de Hohenzollern [...] Aurul nu se risipește în palatul regelui nostru, dar se adună cu îngrijire în buzunarele sale; țara nu e oarbă de splendoarea și luxul său, dar e sărăcită de cupiditatea și de reaua lui voință.

De cite ori țara a stat mai rău bănește, de atîtea ori regele Carol a cerut să i se dea mai mult, cînd tezaurul public era mai sleit, atuncea a cerut cu încăpăținare apanaganile [...]

N-a fost afacere, n-a fost răscumpărare, n-a fost concesie și întreprindere mai însemnată în care glasul public să nu acuze pe regele că și-a băgat minile pretutindeni și că le-a scos întotdeauna pline cu acțiuni și cu aur, pentru el sau pentru protejații lui [...]

Regele Carol stă liniștit și nepăsător în palatul său, adunînd gramezi de bani peste gramezi de bani și primindu-și regulat veniturile imense stoarse toate din muna unui popor întreg [...]

A venit vremea ca să ne întrebăm dacă putem merge mai departe. Regelui Carol trebuie să i se spuie că țara nu-l mai poate îmbogăți mai departe.”

(3 aprilie 1887)

Pentru ce critic pe rege

„...Eu susținător a vreunui pretendent la tronul României nu sînt de loc [...] În criticile mele nicodată nu am lăsat să se înțeleagă chiar că am simpatii pentru cutare persoană. Atacurile la adresa purtării regelui nu le-am legat nicodată de laude la adresa vreunui pretendent [...]

Ei bine [...] dacă am atacat și atac pe rege vina este a lui, și dacă voințe să încetez cu criticile apoi ar face mai bine să-și schimbe purtarea decît să mă dea în judecată [...]

Eu am criticat și critic pe rege, fiindcă am dreptul, fiindcă el mi-a dat acest drept prin atitudinea sa politică incorectă. Îl critic cum aș critica pe orice funcționar public. Îl critic ca pe orice călcător

de lege. Il critic că sînt cetățean român și în această calitate am drept de a controla și a-mi da ideea atît prin grai cit și prin scris asupra tuturor puterilor publice, asupra tuturor factorilor însemnați din stat [...]

Ce este el ?, o ființă divină, este ceva supraomnesc de care ceilalți muritori sînt să se ocupe decît stînd în genunchi ? Asemenea legendă pot să o sîrînească și să o împrăștie lacheii galonați ai Palatului, miniștrii servili [...]

Ea nu poate fi însă niciodată împărțită de cetățenii liberi, demni și cu cultură...".

(8-22 aprilie 1887)

Regele fluierat și huiduit

"Fluierăturile și huiduielile iașanilor l-au scos cu de-a sila pe rege din atmosfera de ficțiuni și minciuni în care fi plăcea să trăiască. Astăzi regele s-a lovit de cruda realitate, fluierăturile cu care i-au spart urechile o stradă întreagă a fost glasul de deșteptare pentru acest om prefăcut adormit.

De acum regele nu mai poate zice că este bine primit de public pe unde călă-

toresște, nu mai poate să se mulțumească cu aparențele. Huiduielile cu care a fost salutat îl opresc de a mai juca rolul de duplicitate constituțională, rol pe care îl joacă de ani cu perfidie îndrăzneată [...]"

(26 aprilie 1887)

Cearta de la tron

"...Noi nu credem în oameni providențiali. Reformele pe care le rîvnim nu le așteptăm, nici le dorim să vină din partea vreunui liberator, așezat pe tron și purtînd titluri de rege, principe etc. [...] Voi lucra la răsturnarea regelui Carol însă, nu pentru ca să aduc pe un alt Carol pe tron [...], ci pentru a suprima pe toți Carolii și toate dinastiile străine și pămîntene în țara românească. Numai combătînd pe regele Carol și dinastia pe acest teren, numai așa înțeleg a face un pas înainte. Căci făcînd astfel schimb nu o persoană, ci un regim, suprim definitiv o instituție care este mai rea prin sine decît prin persoanele care o reprezintă"

(18 august 1888)

HRANA POPORULUI ÎN GURA UNUI LUP LACOM

(Urmare din p. 64)

din 21 decembrie 1914, scria : „Cînd poporul român geme sub jugul unei lipse și sărăcii grozave; cînd statul, comunele și județele suspendă toate lucrările, amenință cu licențierea unor funcționari, cu reducerea salariilor celor rămași; cînd traiul devine tot mai scump; cînd mii și mii de lucrători rămîn fără mijloace de existență; cînd statul trebuie să se gîndească să vie în ajutorul tuturor acestora, acum s-a găsit momentul cel mai potrivit de a ridica lista civilă a regelui... În numele zecilor și sutelor de flămînzii, supti de foame și de boli, în numele poporului suferind și în zdrențe, protestăm contra scandalului rușinos și fără nume petrecut la Camera! Jos monarhismul!"

În 1884, I. C. Brătianu a făcut doar începutul. Guvernanții care i-au succedat la putere i-au preluat și urmat pilda, întrecîndu-se în a oferi regelui bunuri materiale rupte din avuția țării.

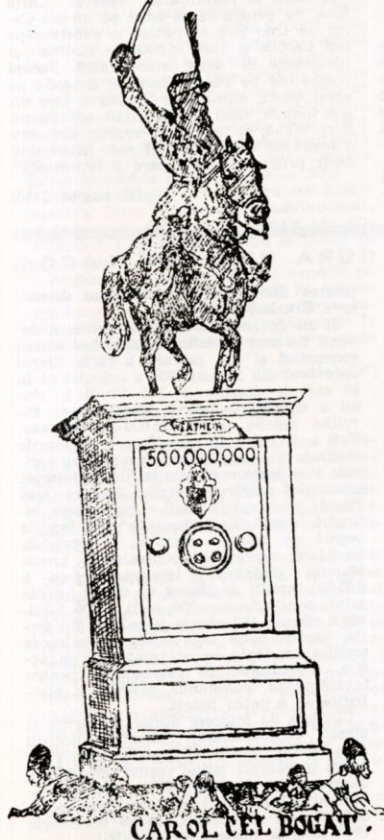
Încă de la sosirea sa în țară, Carol I a primit în dar Palatul din Calea Victoriei și două moșii în suprafață de peste 45 000 hectare în județele Iași și Neamț. Totodată, i s-a fixat lista civilă anuală de două milioane franci aur, sumă care în 1881 s-a ridicat la trei milioane, iar în 1894 la cinci milioane. Pe lîngă aceasta i s-au acordat 20 000 franci lunar, pentru între-

ținerea familiei, bani care luau drumul spre Prusia...

Și an de an, instituția monarhiei a devenit tot mai costisitoare, agravînd starea economică și așa precară a țării. Ziarul *Adevărul* din 11 mai 1894 a calculat că în 28 ani de domnie ai lui Carol I, statul a cheltuit, pentru întreținerea familiei regale, peste 175 000 000 lei aur, fără a fi luate în considerare veniturile realizate din exploatarea terenurilor agricole și a acelora provenite din activitatea economică a întreprinderilor la care Casa Regală avea participații. După unele estimări, veniturile „agonisite” de familia regală pe seama statului, în perioada anunțată, reprezenta echivalentul următoarelor înfăptuiri: împroprietărirea a 100 000 familii de țărani cu cîte 3 ha pămînt, construirea a 600 școli, 3 000 biblioteci sîtești, 150 atenee populare, 600 ferme model, două universități, înzestrarea școlilor existente cu noi materiale didactice, organizarea de laboratoare pentru învățămîntul universitar, precum și electrificarea a patru județe.

Cîrdășia de interese dintre monarhie și clasele exploatare, cimentată decenii de-a rîndul prin servicii și favoruri reciproce a dăinuit atîta vreme cît regele, burghezia și moșierimea au deținut frînele puterii. Acestei situații i s-a pus capăt, definitiv și irevocabil, la 30 decembrie 1947, data de naștere a Republicii.

O domnie fără dreptate

„În adevăr, ce înseamnă această Expozițiune de la Filaret * unde, sub cuvînt de jubileu pentru 40 ani de domnie, se aruncă milioanele țarei ?

Milioanele țarei, cînd ?

Cînd n-au trecut patru ani de la rușinoasa mărturisire ce se făcea de pe banca ministerială de un ministru de atunci — ministru și astăzi — că România era la marginea falimentului, cînd în fiecare zi biruri se îngrămădesc peste biruri, doar vom putea face față cheltuielilor bugetare ordinare ; cînd soldatul nostru, anul trecut încă, era lăsat cu o singură cămașă, iar dacă îi venea timpul să o mai spele, fiindcă nu avea alta de schimb, apoi pînă se usca cea pe care o spăla, își purta tunică de-a dreptul pe piele ; cînd pelagra a luat în vara trecută prin sate proporțiuni nemai-pomenite din cauza porumbului stricat ce țăranii au fost siliți să mănînce ; cînd nu avem arme ca să ne apărăm, cînd nu avem vagoane ca să ne transportăm cerealele ; cînd podgoriile noastre sînt pustiite de filoxeră ; cînd din cauza lefurilor prea scăzute și a cinismului unui guvern cu oameni descalificați se fură în toate administrațiile regatului ca pe vremurile cele mai rele. Ironie supremă, regele însuși ne este bolnav. Și-n țară așa bolnavă, cu regele bolnav, în loc de muncă și de reculegere se umblă cu chefuri și cu alaiuri !

Din lemnul de casă cu care s-ar întocmi coliba se face scrînciob ! În loc de doctori se aduc lăutari ! Ce poate fi o Expozițiune în asemenea timpuri ? E ușor de priceput. O ne-rușinată minciună”.

* Vezi articolul Regele milionarilor din numărul acesta.

Cu acest ton vehement își marca apariția, în 1906, primul număr al ziarului **Protestarea**. Nume semnificativ, dacă ne gândim că unul din principalele obiective pe care și le propunea noua publicație era tocmai dezbateră cu luciditate a rosturilor monarhiei în România, consecințele existenței acesteia pentru regimul politic și mai ales — problema la ordinea zilei — caracterul fals al jubileului de patru decenii și al expoziției organizate în vara anului 1906.

O lungă scamatorie

Fără să abdice de la un anume dinasticism (explicabil, gândindu-ne că era de inspirație junimist-conservatoare), **Protestarea** pune în relief faptul că **subrezenia** devenise o caracteristică permanentă a „tronului” dinastiei de Hohenzollern în România. În decursul celor patru decenii, subrezenia ieșise la iveală sub diferite forme, în raport cu împrejurările concrete, cu interesele aflate în joc și, bineînțeles cu oamenii. „După generația de patrioți luminați, au venit curtezanii, care gândindu-se numai la favorurile personale ce pot dobîndi de la protecțiunea Palatului, au transformat laudele utile în proslăviri și în lingușiri slugarnice... Maiestatea Sa nu a înfrînat adulațiunile și platitudinea. Poate că i-au plăcut. În tot cazul s-a servit de ele”.

Ziarul a urmărit să dezvăluie realitățile sumbre ale regimului social-politic sub lunga domnie a lui Carol I, care contraziceau violent serbările jubiliare. „O repede privire asupra lungii domnii a Suveranului și a regimului Constituției, scria ziarul, ne va edifica asupra legitimității și oportunității jubiliare.

Ce așteptări a realizat, ce neajunsuri a stăvilil Constituția noastră ca să merite jubileul? — Ce rezultate a dat, iată-le: după o lungă scamatorie, o crudă dezamăgire; discreditarea sistemului reprezentativ. Grație unei practice nesincere timp de 40 de ani, parlamentarismul este azi o tristă parodie, o cutezătoare minciună!

Nu mai lungimea unei domnii însă nu o face glorioasă: mai trebuiesc fapte care să înfrunte veacurile; fapte mari naționale, nu abilități diplomatice, ce trăiesc o zi.

Nu e glorioasă, bunăoară, o domnie fără dreptate și fără solicitudine pentru masele poporului, oricît ar dura.

Pentru obljădita populație rurală încărcată cu toate sarcinile Statului, goală și flămîndă, ce s-a făcut în tot timpul de lungă domnie regală? A mers ca racul! Bintuită și decimată de boale, fără medici, fără spitale, apăsată de o administrație hrăpăreață țărănimea degenerază, pierie pe zi ce merge”.

Jubileul regal din 1906 a stîrnit comen-

tarii diverse, fiecare grupare politică încercînd să exploateze prilejul, fie pentru a-l linguși pe rege (în special guvernamentalii), fie pentru a-l amenința mai mult sau mai puțin voalat (opозиția liberală). A fost totodată un prilej binevenit de a scoate la iveală „chestia țărănească”. Deși o mare parte a dezbaterilor izvorau din considerente demagogice, politicianiste, **fondul lor era real. Protestarea** a exprimat în termeni energici gravitatea situației mizere a țărănimii și bilciul de suprafață al agitațiilor politice, înconștiența partidelor de guvernămînt și a regelui în ce privește atitudinea față de țărănime. Una dintre căile prin care se puneau sub semnul îndoielii „domnia” lui Carol era evocarea domniei lui Alexandru Ioan Cuza și a marilor realizări ale acestuia pentru țărani, pentru popor în general. 2 Mai 1864 era titlul unui editorial în care data dizolvării Adunării Elective de către Cuza — pentru că adunarea se opunea legiferării reformei agrare — era socotită „o dată memorabilă pentru români”, „o mîndră pagină în istoria renașterii noastre naționale”. Cu alt prilej, semnalînd interesul opiniei publice pentru domnia lui Cuza, într-un moment cînd cercurile oficiale o canalizau spre jubileul regal, ziarul **Protestarea** scria: „Un lucru e sigur — tot Cuza săracul, precum în anul 1864 de pe tron, tot așa și în anul 1906, din fundul mormintului său, prin spaima și prin invidia ce o inspiră urmașilor, îi sileste să-și aducă aminte că în țara asta populațiunea rurală a rămas prea mizerabilă și că trebuie lucrat la ridicarea ei materială și morală”.

Minciuna și lingușirea — în ospetele la Palat

Participînd cu însuflețire la adunarea fondurilor necesare ridicării statuii lui Cuza (ce avea să fie dezvelită abia în 1912), ziarul — înfierînd tendința spre îmbogățire și fast a monarhiei — s-a declarat împotriva ideii de a se ridica un monument regelui Carol, în vederea căruia Parlamentul votase un credit de un milion. „Țara a dat regelui douăsprezece dintre cele mai mănoase moșii ale ei. I-a dat și-l dă atîta că Suveranul nostru este azi poate cel mai bogat monarh din Europa.

Pentru sărbătorirea celor patruzeci de ani de domnie a sa, i s-a votat un milion spre a i se turna în bronz chipul, în viață fiind, ceea ce nu s-a mai făcut credem pentru nici un Cezar sau Napoleon al lumii. Cincisprezece milioane dacă nu și mai mult, se cheltuiesc pentru Expoziția de la Filaret înjghebată tot pentru prea mărirea Maiestății Sale.

Și în vremea asta, peste cinci milioane de țărani români se prăpădesc de pelăgră și de mizerie”.

În articolul **Pomană și loterie pentru țărănime**, se arată că în timp ce „Cuza vodă numai după cinci ani de domnie a dat la 1864 soluționarea care se reclama atunci [în problema țărănească — n.r.], regele Carol după 40 de ani de domnie a ajuns la anul 1906 cu o țărănime goală, pelagrosoasă...” Ziarul îl acuză direct pe rege pentru grija pe care a avut-o de a-și mări averea personală și de a organiza jubileul cu „banii scoși din sudoarea țăranilor pentru niște fantasmagorii deșerte și demobilizatoare”.

Un pelerinaj la mormintul lui Mihail Kogălniceanu a prilejuit ziarului noi atacuri la adresa regelui Carol; a anunțat chiar publicarea unui document prin care marele om politic exprima „despre vodă Carol o opinie puțin măgulitoare”. Evocând discursul lui Kogălniceanu la alegerea lui Cuza („...urechea ta să fie pururea deschisă la adevăr și închisă la minciună și lingușire...”), ziarul constata că „aceste vorbe trebuie neconținut repetate, ...cînd în loc de un domn-cetățean avem un rege atotputernic și cînd minciuna și lingușirea sint oaspeții cărora li se deschid mai des ușile Palatului”. Observația aceasta era așa de răspîndită în opinia publică, încît Vlahuță a reluat-o un an mai târziu, în cunoscutul vers „Minciuna stă cu regele la masă”.

Pe șantierele Expoziției, muncitorii în grevă

Poziția acestei gazete față de regimul social-politic creat și dezvoltat sub dominația monarhiei era limpede expusă în editorialul 40 de ani de decadență morală: „Istoria — care nu va fi scrisă nici de paraponul unei Mite Kremnitz [aluzie la colaborarea acesteia în redactarea memoriilor regelui Carol — n.r.], nici de fudulul Kalinderu, nici de pupăciosul Sturduza [aluzie la faptul că acesta cînd mergea în audiență, săruta mina regelui — n.r.], va zugrăvi ca o epocă de decadență vre-

mea în care trăiește generația actuală”.

Unul dintre obiectivele centrale ale criticilor **Protestării** l-a constituit Expoziția jubiliară de la Filaret. Se știe că anul 1906 s-a caracterizat printr-o puternică intensificare a mișcării greviste în țara noastră, care a cuprins înseși șantierele edificiului menit să simbolizeze progresele social-economice ale țării. Ziarul a publicat relatări despre grevele de la Expoziție, indicînd cifra de 330 greviști la începutul lunii aprilie (dulgherii și zugravii). De altfel, lucrările au fost întinziate și Expoziția nu s-a deschis la 10 mai 1906, cum s-ar fi convenit, ci abia la mijlocul lunii iunie, cînd mai avea încă pavilioane neterminate. Colaboratorul-poet al **Protestării**, Spiriduș (George Ranetti) comenta vesel această întîrziere: „Expoziția în care/ zvirim banii cu lopata/ Un cusur, doar unul are /Expoziția nu-i gata”. Cînd, în sfîrșit s-a deschis, corespondentul ziarului observa indiferența publicului, deși se distribușeră „un număr considerabil de invitațiuni”. „Era penibil să vezi în acel vast cîmp, pe lângă lucrătorii și personalul Expoziției, pe lângă muzici și coruri, pe lângă un mîunchi restrîns de oficiali, numai vreo două sute de curioși”.

Sub titlul: **Impresiile unui provincial la Expoziție**, era satirizat „bilciul de la Filaret”, unde „toate acestea probează că actualii conducători ai țării au voit să arate încă un progres făcut în arta scamatoriei și Jocurilor de păpuși...” După cîteva săptămîni **Protestarea** și-a consacrat editorialul (**Fiasco Expoziției — răspunderea regelui**) problemei lipsei de interes cu care a fost întîmpinată Expoziția de către publicul larg.

Ziarul a găzduit în coloanele sale semnatările unor mari personalități ale literaturii noastre, uneori, din motive lesne de înțeles, ascunse sub pseudonime. În această situație a fost marele Caragiale, care a publicat în **Protestarea** cunoscuta sa diatribă la adresa regelui și anturajului său, **Mare farsor, mari gogomani**. Eugen Lovinescu, P.Locusteanu, George Ranetti au fost colaboratori aproape permanenți ai ziarului care, în mod neașteptat, și-a suspendat apariția la 22 iulie 1906, promițînd că va reapare toamna.

Din păcate promisiunea n-a fost respectată. Desigur, nemulțumirile pe care le-a produs în cercurile guvernamentale au contribuit la încetarea apariției ziarului care în forme variate, prezenta tarele regimului social-politic și economic patronat de rege, după 40 ani de domnie a acestuia.

În p. 72: Carol cel Bogat; proiect de statuie, apărut în paginile ziarului **Protestarea**

◀ Cuza către Carol I: Pe țăranul ăsta nu-l pui la Expoziție? (**Protestarea**, 1906)

În spatele jubileului de la 1906

Regele milionarilor

Dr. V. LIVEANU

Zorii zilei de 19 iunie 1906 (6 iunie după vechiul calendar atunci în vigoare) au fost vestiți bucurărilor de salvele trase de 101 tunuri. În cursul zilei, salvele de tun aveau să se repete. Se inaugura marea „expoziție națională” din recent amenajatul parc al Capitalei — astăzi Parcul Libertății.

Expoziția fusese organizată de guvernul conservator, pentru aniversarea a 40 ani de domnie a regelui Carol I. Lucrările legate de pregătirea expoziției n-au fost terminate la timp, deschiderea neputînd avea loc, așa cum ar fi dorit inițiatorii, la 10 mai — ziua urcării lui Carol de Hohenzollern pe tronul României.

S-au mai înregistrat și alte incidente sau accidente organizatorice. Conducătorii Partidului Liberal, aflați în opoziție, au refuzat să ia parte la inaugurare, pentru că era o manifestare organizată de rivalii lor conservatori, aflați la guvern; liderii liberali au considerat suficientă aruncarea unor buchete de flori asupra trăsuri regale, în momentul cînd aceasta, îndreptîndu-se de la Palat spre expoziție, a trecut pe sub balconul clubului liberal de pe Calea Victoriei.

Cîteva zile după inaugurare, s-a produs o explozie în depozitul de saci cu praf de pușcă, pregătiți pentru a se simula pe lacul parcului bătălii navale cu mașete ale unor vase de război. S-a iscat panică printre vizitatori, s-a încercat să se cheme telefonic ajutoare; dar era deja întuneric și s-a constatat că nu se asigurase personalul necesar pentru ca telefoanele expoziției să poată funcționa după orele opt seara...

Dincolo de caracterul ei oficial, însă, dincolo de unele neajunsuri de organizare, expoziția cuprîdea, în numeroasele ei pavilioane, nu puține lucruri interesante. Cea de-a doua jumătate a secolului XIX a fost, pentru România, o perioadă de afirmare a relațiilor capitaliste. Dezvoltarea acestor relații a fost însoțită, potrivit condițiilor istorice ale timpului, de o serie de progrese ale tehnicii, ale producției și căilor de comunicație, ale vieții culturale și ale altor domenii ale vieții sociale. Expoziția inaugurată la 19 iunie 1906, ca și o serie întreagă de publicații oficiale, prezentau aceste progrese, atribuindu-le însă monarhiei, meritelor personale ale regelui. Propaganda oficială trecea sub tăcere faptul că roadele progreselor tehnice și culturale fuseseră acaparate, în cea mai mare parte a lor, de clasele dominante de atunci — burghezia și moșierimea.

Progresele materiale...

Iată, însă, că, în atmosfera creată de festivitățile oficiale, a apărut o broșură intitulată **Patruzei de ani de sărăcie, de robie și rușine**. Era manifestul Cercului socialist „România muncitoare”, din Capitală, constituit în 1902. În cadrul său au activat militanți de seamă ai clasei muncitoare: I.C. Frimu, Al. Constantinescu, Dumitru Marinescu, Ștefan Gheorghiu, Gh. Cristescu, M. Gh. Bujor etc. Cei patruzei de ani de sărăcie și robie la care făcea aluzie titlul broșurii erau cei patruzei de ani trăiți pînă atunci de poporul român sub domnia regelui Carol I. Broșura, care a cunoscut în anul 1906 mai multe ediții, expunea în limbajul brut, dar elocvent, al faptelor, adevăruri crude despre situația reală a țării, despre rolul real al monarhiei Hohenzollernilor în istoria României.

Firește, anul înregistrase și alte atitudini curajoase de demascare a regelui sârbătorit de clasele dominante, ca, de pildă, marele articol antimonarhic publicat de cunoscutul ziar **Adevărul**, pe două pagini întregi, semnat de Constantin Mille, chiar în ziua împlinirii celor 40 ani de domnie ai lui Carol. Dintre luările de atitudine de acest fel, cea mai consecventă și fermă era, însă, cea a muncitorilor înaintați și a intelectualilor grupați în cercurile socialiste.

Broșura nu se limita la a vorbi despre persoana regelui sau despre instituția monarhică, ci pornea de la analiza situației **de ansamblu** a societății românești. Ea începea prin a constata marile progrese materiale realizate de România în cîteva decenii, subliniind, totodată, că problema era cine a profitat de pe urma lor: „**În răstimpul ultimilor patruzei de ani, țara românească a făcut progrese materiale considerabile**”.

rabile. Întrebarea însă e, în folosul cui s-au săvîrșit ele? Vom vedea că nu în folosul poporului, ci în acela al unei minorități”.

În cele patru decenii, suprafața cultivată cu grâu și porumb crescuse mai mult decît de două ori. Începuse să se dezvolte industria, a cărei producție brută ajunsese în primii ani ai sec. XX să echivaleze, după unele aprecieri, cu aproximativ jumătate din venitul național creat în agricultură. Se crease o rețea de căi ferate de 3500 km și un început de flotă maritimă și fluvială. Se dezvoltase mult comerțul exterior. Diverse realizări tehnice ale epocii fuseseră introduse și în țara noastră.

...și febra foamei

Cine beneficia, însă, de pe urma acestor realizări? Faptele expuse în broșura-manifest a Cercului „România muncitoare” erau grăitoare. Potrivit datelor oficiale, 920 000 țărani cu proprietăți mai mici de 10 ha stăpîneau mai puțin pămînt decît 2 071 moșieri, cu 500 ha fiecare. Peste 400 000 țărani nu aveau pămînt deloc. Țăranii fără pămînt sau cu pămînt puțin, care se angajau să muncească la moșieri pe bani, primeau, pentru o zi de muncă, un salariu mai mic decît prețul unui bilet de intrare (2 lei) la faimoasa expoziție jubiliară. Chiar în anii îmbelșugați — scriau cercetători ai problemei agrare citați în broșură — cei mai mulți țărani nu mai aveau porumb din primăvară pînă la noua recoltă. În 1906, ziarele publicaseră raportul medicului primar al județului Rîmnicu-Sărat privitor la populația unui sat care suferea de „febră de inaniție” — adică de foamete acută. Medicul primar al județului

Istoria antidinasticismului în România. Desenul îi înfățișează pe Al. Beldiman și G. Panu, cunoscuți prin atitudinile lor antidinastice; în ultimul cadru: un țărăniș și un muncitor arestați pentru că au răspîndit broșura 40 de ani de robie... (Furnica, nr. 101 din 1906)

Fălcu, doctorul Nicolae Lupu, cunoscutul om politic de mai tîrziu, recunoștea în același an că în județul său, din 16 400 țărani capi de familie numai 6 173 tăiaseră în anul precedent un porc la Crăciun. Depășind cadrul broșurii reproduce pînă acum, cităm dintr-o expunere făcută tot în acea vreme la Academia Română de D. A. Sturza, șeful Partidului Liberal, fost prim-ministru și care avea să devină șef al guvernului, în martie 1907: „...La noi, foametea e o stare de lucruri constantă, fiindcă ea există nu numai atunci cînd țăranul nu are ce minca, dar și atunci cînd țăranul e silit să mănînce porumbul strîcat și cînd porumbul strîcat într-atîta îi devine nutrimentul lui exclusiv, încît îi distruge organismul.”

Industriei îi era propriu procesul de concentrare a capitalului. În patru la sută din întreprinderi era investit 45 la sută din capital. În timp ce însăși statisticile oficiale mărturiseau beneficii extrem de mari ale patronilor, proletariatul trăia în condiții inumane. Cei mai buni muncitori cizmari cîștigau 2,50-3,50 lei pe zi — ziua lor de muncă fiind de 14 ore. Muncitorii de la tramvaie primeau 1,50 lei pentru o zi de muncă de pînă la 17 ore. Zidarii primeau 2 lei pentru 16 ore etc. Cam tot la 2 lei se ridica, în medie, cîștigul unui lucrător de la atelierele C.F.R.

Manifestul aducea, de asemenea, date despre situația grea a păturilor mijlocii, funcționari, meseriași ș.a.

Vieții de mizerie a celor ce munciau, manifestul cercului socialist îi opunea viața de huzur a claselor stăpînitoare. Ca exemplu amintea cazul — care trezise oarecare vîlvă în presa vremii — al lui Teodor și Radu Văcărescu, tată și fiu; între 1892 și 1903, aceștia cheltuiseră în chefuri și alte distracții nu mai puțin de 14 milioane lei, proveniți din averea de 16 milioane moștenită de la Maria Văcărescu, soția lui Radu...

Acest caz nu era o excepție, ci un simptom al repartiției averilor din România acelei vremi. Extrem de edificatoare în acest sens sînt datele reproduse în broșura cu privire la statistica moștenirilor. În 1900-1903, dintre cei 264 000 adulți decedați 248 901 lăsasera ca moștenire averi sub 500 lei. Dar 42 persoane, care moșteniseră fiecare o avere de peste un milion de lei, primiseră în total 120 milioane lei. Alți 42 moșteniseră între 100 000 și un milion, în total 113 milioane lei.

Nu mai în lumina acestei situații de ansamblu a societății românești — reieșea din manifestul socialiștilor — putea fi înțeles cu adevărat rolul monarhiei, problema fiind de partea cui era regele.

I. Iser : Carol I „Chibitîl”

O meserie bănoasă

Carol I — se arăta în Patruzezi de ani de sărăcie, de robie și rușine — „a căutat încă de la începutul domniei sale să-și identifice interesele economice cu ale ciocoilor și ale capitaliștilor, și astăzi a reușit să ajungă unul din cei mai mari proprietari și capitaliști din țară. Regele e părtaş ca acționar la mai multe mari stabilimente industriale, ca fabricile de postav, de lăminări, de geamuri și altele. Îl veți găsi apoi în societățile de asigurare ca „Dacia”, în bănci și alte așezăminte financiare.”

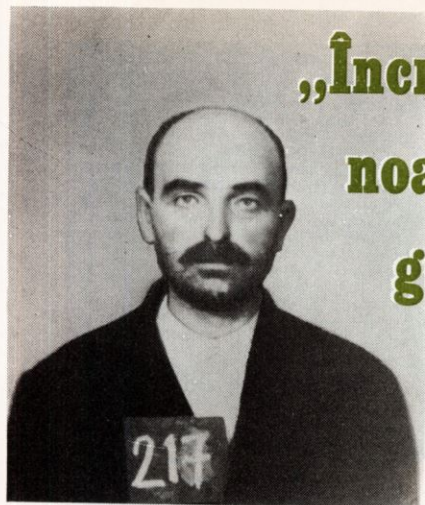
Nu numai postavul, geamurile și lăminările erau sursă de venituri în care era interesat monarhul. „[...] prin legea de la 10 iunie 1884, liberalii [...] au făcut Coroanei un dar de 12 imobile rurale” [moșii — n.r.], ale căror venituri erau evaluate la 5 milioane lei anual; în deceniile următoare, ca urmare a scutirii de impozite și a exploatării eficiente a pădurilor de pe Domeniile Coroanei și a întreprinderilor industriale înființate pe aceste domenii, veniturile respective aproape s-au dublat.

Printre posesiunile monarhului, broșura mai amintea moșiile cumpărate ulterior cu titlu personal. Era vorba, cum s-a putut citi mai tirziu, în testamentul primului rege, de alte patru latifundii, printre cele mai mari din țară: Broșteni din Munții Bistriței, Sinaia-Predeal, Monastirea din județul Ilfov și Slobozia-Zorleni din județul Tutova.

Prezentînd situația din 1906, broșura arăta : „...Regele primește o listă civilă de un milion și jumătate pe an, iar prințul moștenitor 300 000 lei. Pe lângă aceasta, statul dă reginei 15 000 lei pentru operele sale de binefacere.” După cum se vede, filantropie cu banii contribuabililor.... — n.a.] „În afară de toate aceste sume, familia regală mai are în jurul ei o mulțime de funcționari militari și civili, aparținînd diferitelor ministere, plătiți din bugetul statului, dar atașați cu serviciul la curte.”

Aveau dreptate autorii manifestului din 1906 să conchidă : „O familie de cinci la șase inși [atîția membri avea familia regală în 1906 — n.a.] primește o leaifă odată și jumătate mai mare decît suma pe care o cheltuiește anual statul pentru învățămîntul a 6 500 000 de români. O, nu mai încape nici o îndoială : meseria de rege și mai ales meseria regelui României e o meserie bănoasă, pentru care orice prinț din lume și-ar fi jertfit, bucuros, liniștea și... patria sa.”

(Continuare în p. 83)

„Încrederea noastră : guvernul republicii socialiste“

Gheorghe Tănase în perioada detenției

Dr. M. C. STĂNESCU

„N-am avut încredere în guvernele burgheze trecute, cum nu vom avea încredere în nici un guvern burghez. Încrederea noastră merge la un singur guvern : la guvernul izvorit din conștiința maselor muncitoare socialiste, la guvernul republicii socialiste.“ Cel care rostea aceste cuvinte în ședința Parlamentului din 17 ianuarie 1922 era Gheorghe Tănase, membru al Comitetului Executiv Provizoriu al P.C.R. În numele grupului de deputați socialiști-comuniști el a prezentat la aceeași ședință o moțiune de neîncredere în guvernul Take Ionescu prin care demasca politica antipopulară și indeosebi antimuncitorească a tuturor guvernelor care cirimiseră țara în primele două decenii ale secolului XX. În același timp, documentul exprima încrederea în victoria luptei finale a clasei muncitoare, pentru transformarea României într-o republică socialistă.

Muncitorul tipograf Gheorghe Tănase, născut în Iași, la 8 februarie 1894, era în acea perioadă unul din fruntașii muncitorimii din România, conducătorul de necontestat al mișcării leșene. Bun organizator și excelent orator, Gheorghe Tănase era, totodată, și un talentat publicist. Popularitatea și activitatea sa i-au determinat, în 1919, pe alegătorii din Iași să-l aleagă deputat în Parlament, unde s-a dovedit deosebit de activ și combativ, apărând cu mult curaj cauza clasei sale.

„...o clasă întreagă își ridică glasul...“

Atitudinea luată în Parlament, în 1922, nu era prima manifestare antimonarhică a lui Gheorghe Tănase. În toamna anului 1919 a publicat, în Moldova socialistă (foaia organizațiilor socialiste și sindicale din Moldova), din 24 octombrie, un curajos articol, intitulat : *Armata, Coroana și forma de guvernământ*. Materialul, conce-

put în trei părți distincte, reprezenta o aspră critică la adresa instituțiilor menționate în titlu. Pentru acest act, autorul a fost trimis în judecată. Minia autorităților a fost provocată mai ales de partea a doua a articolului, intitulată : *Să nu atacăm Coroana ?* : „Coroana țării românești, iresponsabilă din punct de vedere politic, se folosește și ea de răbdarea acestui popor pentru a face politică liberală.

Coroana țării românești, care se apleacă pătinoare către acei ce asupresc poporul și jefuiesc această țară ;

Coroana care stăpânește în chip absolut țara și care a dat mină liberă bandiților din Partidul Liberal să taie și să spinzure pe muncitori ;

Coroana care vede, aprobă și acoperă toate fărâdelegile partidelor istorice în dauna poporului muncitor, și care în martie 1907 și în decembrie 1918 n-a găsit cuvânt de mângâiere pentru țărani și orășenii ai căror fii au fost măcelăriți din ordinele lui Brătianu, acea Coroană, care prin politica ei de slăbiciune, lasă răul să dăinuiească și să se întindă [...]

În felul cum astăzi guvernează Coroana în țara românească, împotriva voinței poporului, ea s-a scoborit la rolul de a primi indemnuri și a asculta de interesul familiei Brătianu și ca atare vom duce lupta împotriva acestui nenorocit fel în care Coroana își înțelege menirea."

Gheorghe Tănase a fost arestat și acuzat de crimă de lez-maiestate.

Procesul, judecat la Curtea marțială a Corpului 4 armată din Iași, a început la 14 noiembrie 1919. Apărarea a fost asigurată de un grup de avocați din localitate, în frunte cu Matei Cantacuzino, profesor de drept la Universitatea din Iași, jurist de reputație europeană.

În timpul desfășurării procesului, muncitorii au pătruns în sala de judecată, făcând o caldă manifestație de simpatie și solidaritate cu inculpatul. Mult timp, de pe scările tribunalului, oratorii socialiști au vorbit multimii masate în curte. Totodată, în numeroase centre din țară, oamenii muncii au ținut adunări de protest, exprimându-și solidaritatea cu cel judecat.

"Nu un om, ci o clasă întreagă își ridică glasul insistent spre tron, cerind regelui înlăturarea «favoritismului» august" — scria despre acest proces M. Sevastos în *Iașul socialist*, din 30 noiembrie 1919.

În dimineața zilei de 16 noiembrie, completul de judecată și-a pronunțat sentința : doi ani închisoare și 2 000 lei amendă. Totodată, comandamentul Corpului 4 armată, printr-un ordin, a interzis, începând din 27 octombrie, apariția ziarului *Moldova socialistă*.

**„...ca socialist
imi voi face datoria“**

Între timp, neînfricatul revoluționar a fost deus la închisoarea centrală din Iași și supus unui aspru regim de viață. De acolo, dintre zidurile umede și reci ale temniței, el a continuat să dea indicații prețioase organizației socialiste și sindicatelor din Iași. În condițiile grelei captivități, Gheorghe Tănase a ținut și un caiet în care a consemnat întâmplările zilnice din închisoare, opiniile sale asupra unor

evenimente politice mai deosebite. Tot în acel caiet se află și copia scrisorii pe care a trimis-o regelui Ferdinand. Autorul îmbină acuzația gravă, directă cu ironia amară, realizând un vehement act de acuzare antimonarhică. Gheorghe Tănase face un întreg rechizitoriu instituției monarhice din România, persoanei regelui.

Scrisoarea a ajuns la cunoștința autorităților, căci la 16 februarie, Tănase nota în caietul amintit : „Directorul închisorii mă anchetează asupra scrisorii adresată regelui și găsită asupra-mi la inspecție. Răspund : ca socialist imi voi face datoria oriunde și oricând.“

Iată și textul acestui document acuzator :

„DOMNULUI FERDINAND DE HOHENZOLLERN, DE PROFESIE I-IUL REGE AL ROMÂNIEI MARI, DOM. CALEA VICTORIEI Nr. 157

Nu știu dacă surdul zgomot al judecării procesului meu și al sentinței care mi-a răpit libertatea pe timp de doi ani a ajuns la auzul urechii ale Maiestății-Voastre ; nu știu dacă aveți cunoștință de urzeala acestui proces și în care scop a fost el inscenat ; nu știu dacă cu consimțământul

D. Olek : Ce gîndește regele

augusteii Voastre persoane s-a judecat și condamnat nemernicia mea persoană, care, în fața idealurilor permanente ale omenirii, se pierde asemenea gloriei deșarte și mării adulatoare cu care Vă înconjoară ipocrizia sfetnicilor M. V.; nu știu dacă în sferele înalte în care tronați Vă puteți da seama de frământările și năzuințele care Vă valorifică numele ce-l purtați care în altfel era un Ferdinand oarecare, pierdut prin văgăuniile Germaniei; nu știu dacă simțiți laolaltă cu poporul ceea ce îl face să tresalte, să se revolte și să se avînte în lupta pentru consolidarea națională a României Mari; nu știu dacă nu mai sonor și mai impunător ar fi sunat particula de rege al României; noi decît aceea de rege al României Mari; nu știu dacă acei ce Vă îndulcesc auzul cu pekteaua patriotismului sfîrșitor și al naționalismului decolorat nu tot ei sînt în același [timp] cioclii ce vor îngropa alătura de numele M. V. destinele «naționale», fredonate pe ton ridicat de slugile augustei Voastre curți; nu știu dacă Le știți toate acestea, dar, [cu] o datorie impetuoasă de muncitor cîștit cu convingeri socialiste internaționale care implică republicanismul socialist, Vi le înșirui pe toate tocmai în interesul României Mari ce va să vie, dar care nu implică în fruntea ei prezența Voastră care să contrasteze cu viața și voința poporului muncitor.

Dacă le știți toate acestea, Maiestate, și totuși nu interveniți pentru curmarea răului ce dăinuiește în această blagoslovită țară de un timp destul de îndelungat, atunci cu drept cuvînt putem spune adevărul în toată măreția lui, care ca lovituri de ciocan să cadă și să răsună, să se prăvale și să sfredească urechile Voastre, care trebuiesc aplecate la pămînt și să asculte cum vîjîie, anunțîndu-se vremurile noi ce nu mai îngăduie încercuirea de fier a tiraniei și reacțiunii.

În această țară, Maiestate, domniți peste un popor care rabdă și tace, tace și rabdă, dar care vede, înregistrează, și nu e departe timpul cînd, aruncînd la o parte această «virtute», ce-l caracterizează, va spune cu tonul tăios:

De 40 de ani la poalele tronului se rostogolește minciuna, și adevărul nu-și găsește drum pînă la spetezele lui;

de 40 de ani în această țară legea este o funie întinsă pe care cei mari o încăleacă, cei mici la suflet se tirăsc și alunecă pe sub ea, iar cei cîștiți se împiedică într-însa și cad;

de 40 de ani în această țară poporul muncitor de la orașe și sate este jecmănit și furat, averile concentrîndu-se în lăzile de fier a citorva, și sărăcia, pelagra și sifilisul în bordeele satelor și șoproanelor orașelor;

de 40 de ani în această țară bătaia e legală și închisoarea numai pentru cei săraci;

de 40 de ani ne bîcuieste desfrîul și ne despoaie jaful;

de 40 de ani receptorul vinde tolinca, primarul satului este unealtă boierească, jandarmul învinețește pielea și zdrobește pieptul la săteni, iar învățătorul și preotul administrează obștile și lasă uitării băncile școalelor și stranele bisericilor;

de 40 de ani politica murdară de tețghea și de buzunar guvernează și ride triumfătoare în auzul și vederea tuturor.

Astăzi, după acest glorios război, în urma căruia pămîntul s-a îngrășat de oșeminte și s-a îmbibat de sînge; astăzi, după ce s-a făurit România atotputernică, pînă la Balcanul și cordonul sanitar al Europei; astăzi de la un capăt la altul [al] României poporul muncitor își impune dreptul la o viață cetățenească cu adevărat.

Și peste toate acestea, care laolaltă alcătuiesc suferința și nădejdea unui popor, domnești, Maiestate, și hlamida regală binevoitoare și cu aer de curtenie acoperă, și zîmbetul regal nu lipsește pentru a completa sinistra comedie ce se desfășoară în al 1920-lea an după Cristos și în care rolul principal îl are M. V.

Fierbe țara, Maiestate, chiuje văzduhul, vijîie durerea unui popor care cere libertate, dreptate și lege pentru toți.

Nu Vă ascundeți fața, căci cu nimic nu se va putea opri să fie bătută de crîvîlul vremii, care e mai puternic și mai vijelios decît atotputernicia unui tron și mai îndrăzneț decît nemernicia mea persoană, care Vă adaugă 2 000 lei la averea personală a M. Tale.

Nu uitați, Maiestate, că trăiți în vremuri cînd «cascada tronurilor», prevestită acum cîțiva ani, azi se înfăptuiește și nu mai e o himeră pentru nimeni.

Pătrundeți-Vă de spiritul vremurilor noi pe care le trăim, căci nu știu cum, dar parcă simt, văd și pipăi traducerea în fapt a vechiului cîntec:

Ia-ți lădița și domnița
Și treci iute Dimbovița...

Primiți salutări cetățenești (ss) Gh. Tănase — Iași,

cetățean al României Mari, fost rînit pentru înfăptuirea acestui ideal, secretar al tuturor sindicatelor din Iași, actualmente, prin grația lui Dumnezeu și voința regelui Ferdinand I, unul din cei mai disciplinați pușcăriși ai închisorii centrale din Iași.

Întâlnire între doi monarhi

ECATERINA CIMPONERIU

Doctor în istorie

Sintem în România anului 1931, în plină criză economică. Aflate în proporție de 3/4 în miinile capitalului străin, producția și exportul de petrol au crescut în anii 1929-1931, în ciuda crizei, de la 4,1 la 6,5 milioane tone. În ierarhia mondială a exportului de petrol, România a trecut de pe locul șapte pe locul patru. În schimb, în 1931, datorită prăbușirii prețurilor, valoarea exportului scade cu 63 la sută. Industria funcționează cu cel mult jumătate din capacitatea ei; aproape jumătate din muncitori șomează. Mizeria se întinde peste întreaga țară. Bineînțeles, ea nu binteie printre domnii din consiliul de administrație de la Astra-Română, care, începând din luna ianuarie, pregătesc cu înfrigurare vizita lui Sir Henry Deterding, conducător al Companiei Royal Dutch Shell și al filialei sale din România — Astra Română.

Revărsarea de petrol românesc peste graniță, la prețuri de nimic — impusă de concurența pieței capitaliste și de nevoia de câștiguri a guvernanților de sub oblăduirea regelui Carol II — secătuia una din principalele bogății ale țării. Ea ajunsese să neliniștească până și pe Deterding, desigur, nu din considerente filantropice, după cum nu din motive patriotice se îngrijorase și regele, unul din marii acționari ai Astrei. Cauza temerilor amîndurora provenea din faptul că ei considerau drept proprietatea lor tot petrolul românesc și nu numai pe

cel care se scurgea prin conductele Astrei.

În februarie, scurt timp înaintea vizitei celebrului H. D. în România, ziarul *Frankfurter Zeitung* „deplîngea”, într-un articol, soarta petrolului românesc: „Industria petrolului din România stă în fața prăbușirii”; „Astra primește azi, pentru o mie de tone, mai puțin ca înainte pentru patru sute”.

Pescuind în apele turburi ale crizei, Deterding spera să achiziționeze, la prețuri derizorii, noi concesi de exploatare a țițeiului de pe pămînturile statului, rămase

incă nedate în folosință. Venea, deci, să cu-
leagă fructele noii legi a minelor din 1929,
votată sub presiunea capitalului străin.

Un loc pe agenda vizitei îl ocupa, de ase-
menea, întărirea pozițiilor guvernului na-
țional-tărânesc. Într-o scrisoare din de-
cembrie 1928 către conducerea **Astreii**, De-
terding scria: „Pentru înfăptuirea acestei
reformе [legea minelor — n.a.], trebuie asu-
rat succesul guvernului în Parlament.
De aceea, guvernul trebuie să se bucure
în străinătate de tot sprijinul posibil, cu-
noșcînd că existența noastră viitoare de-
pinde în mare măsură de rămînerea lui
la putere.“*

Înainte de mult așteptata vizită, Deter-
ding a cerut conducerii **Astreii** o scurtă ca-
racterizare a fiecărui membru al guvernu-
lui român și a oamenilor politici cu care
avea să se întâlnească, împreună cu un
program al acestor întâlniri. Cităm unele
pasaie semnificative din caracterizările la-
conice formulate de conducătorii **Astreii Ro-
mâne** și din recomandările lor cu privire
la modul de contactare (audiență, întreve-
dere sau lăsarea unei cărți de vizită).

„**G. G. Mironescu**, Președintele Consiliu-
lui de Miniștri** și ministrul Afacerilor
Externe. Audiență. A fost președinte al
Consiliului de Administrație al **Astreii**. Pro-
fesor universitar din Iași. Bogat, se pricepe
puțin la afaceri, caracter slab.“

„**I. Mihalache**, Ministru de Interne. Carte
de vizită. Învățător, inteligent, demagog,
slab.“

„**M. Popovici**, Ministru al Finanțelor.
Carte de vizită. Influență în P.N.T., in-
teligență mediocră, face gafe, caracter slab,
prea puțin scrupulos, parvenit.“

„**V. Madgearu**, Ministrul Agriculturii
Audiență. Profesor la Academia de Co-
merț. Inteligent, fără scrupule. Violent,
tipul perfectului demagog.“

„**I.G. Duca**, Șeful partidului liberal. În-
trevedere. Foarte inteligent, cinstit, sărac,
viitor mare.“

„**Mareșalul Al. Averescu**. Șeful partidului
poporului. Militar desăvîrșit, politician
mediocr, bătrîn, f. influențabil.“

„**N. Iorga**, Șeful Partidului Național.
Profesor la Universitatea București al cărei
rector este. Savant, nu se pricepe de loc
la probleme financiare, dezordonat, foarte
cinstit.“

„**G. Brătianu**, Șeful Partidului Liberal
desident. Profesor universitar la Iași. Ti-

* Documentele folosite în acest articol fac
parte din Arhiva Ministerului Petrolului, Pe-
trolifera Muntenia, fond Arhiva **Astreii Ro-
mâne**.

** În perioada 10 octombrie 1930—18 aprilie
1931 — n.r.

▲ 1932, pe străzile Capitalei: ciocnire între
demonstrații și poliști

Criza apăsă din greu pe umerii oamenilor
muncii (miner din Valea Jiului, 1931) ►

năr, bogat, n-a arătat mult caracter pînă
acum. Foarte influențabil.“

„**C. Argetoianu**. Independent. Om de via-
ță, cinic, inteligent, bogat, lipsit de scrupu-
le, nu prezintă încredere.“

Cît despre regele Carol II, el era prea
cunoscut în lumea marii finanțe interna-
ționale, pentru a mai fi nevoie de caracte-
rizarea lui.

La 21 martie 1931, H. Deterding a sosit
în București cu Orient-Expresul, fiind aște-
ptat pe peron de trei subsecretari de stat,
un mareșal al Curții Regale, ambasadori
și politicieni.

A doua zi dimineața, Deterding a fost
primit de rege ca un monarh. De altfel,

toată săptămîna care a urmat a fost pentru el un lung șir de dineuri, recepții, întreveneri, încununare cu prezențe ministeriale, princiare și regale, în cursul cărora s-au oferit, refuzat, tocmit, împărțit și reîmpărțit bogățiile petroliere ale țării și pe deasupra și monopolul alcoolului. După numai două zile, ziarul **Curentul** nota, printre succesele vizitei, „un eventual nou împrumut, bazat pe principiul concesionării bogățiilor noastre naturale” și crearea unor noi debuseuri pentru petrolul românesc în Germania. Mai tirziu, Hitler însuși va profita de pe urma acestor acorduri.

Toată această tirguală asupra bogățiilor țării s-a făcut între cei doi regi, în timpul mai multor dineuri, seri muzicale și parăzi militare în cinstea lui Deterding, cu ocazia decorării acestuia cu marele cordon al Ordinului „Steaua României”, precum și cu prilejul unor întreveneri între patru sau șase ochi, cu regele Carol și prințul Nicolae.

După discuții atât de fructuoase, după ce a obținut, printre altele, promisiunea de a se concesiona monopolurile statului creditorilor din Apus, Deterding a ajuns la concluzia că poate face declarații publice. În ziua de 26 martie, el a dat un interviu Agenției de presă Rador. Spicuim câteva „perle”: „E o țară fericită, pentru că posedă două bogății esențiale, grîul și petrolul... Mi s-a spus că țărani trebuie să plătească o dobîndă de 35 la sută pentru împrumuturile permise, ceea ce este intolerabil. Dar banii în sine nu sînt o bogăție...”, și alte asemenea declarații au ieșit din gura proaspătului decorat cu „Steaua României”, pentru care, după cum se știe, banii nu contau... deloc.

REGELE MILIONARILOR

(Urmare din p. 77)

Politica regelui era dictată de solidaritatea de interese cu clasele dominante. Concluzia pe care o desprindea manifestul privea nu numai pe rege ca persoană, ci privea monarhia ca instituție, poziția sa rezultată din sistemul relațiilor sociale existente atunci. „Acești țărani — scriau socialiștii — au dreptul să strige împreună cu tot proletariatul român, în fața regelui care sărbătorește cei patruzeci de ani de «glorioasă» domnie: «Ești regele milionarilor. Cu noi, flămînzii și desmoșteniții n-ai nimic comun».”

Demascînd Coroana, manifestul Cercului „România muncitoare” chema, în același timp, la acțiuni unite, pentru înlocuirea vechii orînduiri sociale, pentru înlăturarea claselor exploatatoare și a monarhiei. Însuflețiti de încredere în forțele poporului, socialiștii scriau: „Ca și leul adormit, poporul românesc astăzi tace, dar cit de puternică și de teribilă va fi vocea lui în ziua în care el se va deștepta... Atunci el va învinge, și va învinge nu numai pentru că are de partea lui numărul, dar mai ales pentru că cu el e inteligența și dreptatea.”

Cîteva luni după ce au apărut aceste cuvinte, leul vremelnice adormit s-a ridicat, în adevăr, și vocea lui plină de mînie și revoltă a făcut să se năruie întregul eșafodaj festiv, atât de șubred, pe care oficialitățile încercaseră să-l înalțe cu prilejul aniversării urcării lui Carol pe tron. A izbucnit răscoala din 1907...

Goana după căpătuală a Hohenzollernilor a atins momente culminante în timpul lui Carol II*. Iată două documente care vorbesc despre milioanele pe care le manipula fostul monarh în 1936.

V. ARIMIA

CASA MAIESTAȚII SALE REGELUI AD-TIA BUNURILOR PRIVATE COMPONENTA

contului depozite (VENITURI) la 31 decembrie 1936.

Venitul pe 1936 al titlurilor în depozit la Bank of Roumania Buc. conform inventarului	Lei 2 402 065	
Venitul pe 1936 al titlurilor în depozit la Banca Națională a României conform inventarului	" 1 962 544	
Venitul pe 1936 al titlurilor în depozit la Palatul Regal, conform inventarului	" 1 259 114	
Venitul pe 1936 al titlurilor în depozit la Credit Suisse, Zurich conform inventarului	" 1 106 780	
Venitul pe 1936 al titlurilor în depozit la Credit Suisse, rubrica „Fides” conform inventarului	" 462 500	
Venitul pe 1936 al titlurilor în depozit la Bank of Roumania, Londra conform inventarului	" 20 000	
Venitul titlurilor pe 1936 în depozit la Deutsche Bank und Disconto Gesellschaft, Berlin conform inventarului	" 57 527	Lei 7 270 530
Valoarea a 125 acțiuni Fabrica de ciment Azuga drept diferență de dividend	Lei 125 000	
Cota parte atribuită Maiestații Sale Regelui din fondul de rezervă pentru emisiunea de acțiuni Fabrica de hirtie Buzeni	" 970 500	
Beneficiu din esirea la sorți a titlurilor germane Divident la 30 000 acțiuni Soc. Astra de vagoane	" 750 000	
Dividentul la 3 500 acțiuni Banca Națională a României vindute Măriei Sale Marelui Volevod	" 665 000	" 2 519 749
Divident 1931-1934 la 3 acțiuni Royal Dutch Comp. Divident 1934 la 1 500 acțiuni Fabrica de hirtie Buzeni, cumpărate de la D-na Nelly Ornioley	Lei 55 452	
Cupoane 1934-1935 Rheinische Hyolekenbank	" 183 096	
Cupoane 1934-1935 Ville de Munchen	" 11 818	
Cupoane 1934-1935 Meklenburg Schwerin	" 78 785	
Cupoane 1934-1935 Ville de Heidelberg	" 40 694	
Dobinzi cont curent Bank of Roum. Buc.	" 19 868	
" " Banca Românească	" 42 791	
" " " Fab. de hirtie Buzeni	" 189 710	
" " " Fab. de postav Azuga	" 55 647	
" " " de Lstg. la Credit Suisse Zurich	" 2 135	
" " " Deutsche Bank und Disconto Gesellschaft	" 200	
Dobinzi la ratele de plată asupra terenurilor vindute la Azuga	" 300	
	" 72 000	" 672 496
Se scade :		Lei 10 462 775 —
Speze de cont și taxă de păstrare la titluri depuse în străinătate		" 10 851
Soldul contului la 31 decembrie 1936 conform registrului		Lei 10 451 924

CASA MAIESTAȚII SALE REGELUI AD-TIA BUNURILOR PRIVATE

M I Ș C A R E A CONTULUI CAPITAL

de la 1 ianuarie-31 decembrie 1936

Sold la 1 ianuarie 1936

Lei 83 835 142,65

Incasări :

De la Contabilitatea I-a

Gestiunea 1935

Lei 19 427 394,35

Gestiunea 1936

" 45 469 677,12

Din vânzare terenuri Azuga

52 000 000 —

minus 1/3 din taxe

1 846 250

Din acțiunile Fides

Lei 64 897 071,74

Din restituirea de capital Generala Petroliferă

Lei 50 153 750

Din atribuirea gratuită a 4 030 acțiuni Fabrica hirtie Buzeni

" 14 459 738

Vărsămintele moșiei regale Sinaia, Predeal cu care s-a micșorat datoria din anul 1935 de la capital de realizat

" 3 000

Vărsămintele Parcului Regal Snagov cu care s-a micșorat datoria din anul 1935 de la capital de realizat

" 4 030 000

Total

" 1 185 648

Minus valoarea terenului cumpărat de la D-l General Castano

" 52 575

Soldul contului la 31 decembrie 1936

Lei 134 781 782,74 —

Beneficiul anului 1936

" 120 000

Capital conf. bilanțului la 31 decembrie 1936

Lei 134 661 782,74

Soldul contului la 31 decembrie 1936

" 218 496 925,39

Beneficiul anului 1936

" 22 614 320,90

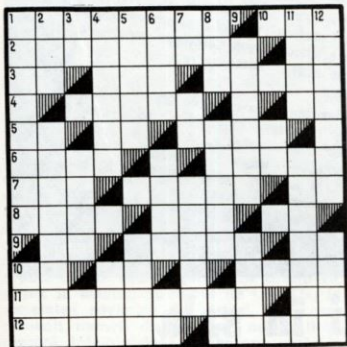
Capital conf. bilanțului la 31 decembrie 1936

Lei 241 111 246,29

* Vezi și Magazin istoric, nr. 11/1972.

ENIGMISTICĂ

REPUBLICA, UN VECHI IDEAL

ORIZONTAL : 1) Articol publicat în 1912, în *Facla*, de Alexandru Filipescu, și în care regele era asemuit cu un parazit. — HrO. 2) Ziar socialist, care, alături de *România Muncitoare*, *Lupta zilnică* s.a., a dus o neobosită campanie antimonarhică (2 cuv.). — Măsură de suprafață. 3) Olga Xenopol. — Ciunt (reg.). — Pădurice. 4) Ziarist și scriitor român antinastic (1866-1931), pentru care căsătoria lui Ferdinand era *O farsă ridicolă*. — Exclamație de nemulțumire. 5) În Teba! — Pronume. — Tral greu. 6) Sase (reg.). — Locul marilor adunări a revoluționarilor munteni de la 1848, unde s-a citit *Proclamația* care preconiza ca domnul să fie ales după merite, din toate straturile societății și de către toți cetățenii... 7) Localitate în U.R.S.S. — Adiere. — Literă grecească. 8) *Ne trebuie un...* 7, articol publicat de către Constantin Bacalbașa în *Drepturile omului* (1895) și în care considera monarhia ca o „patență netrebuință socială”. — Fular. — Afirmatie. 9) Plantă textilă. — Scriitor român, consecvent republican, autor a nenumărate articole antinastice (1880-1949). — Nicolae Cernescu. 10) Posed. — „Scaun” de poveste. — Acaret, conac (reg.). 11) Numele a doi publiciști români (Anton : 1865-1899 și Constantin : 1858-1935), care s-au ridicat împotriva afacerilor camariliei regale. — Jean Zaharia. 12) *Gazeta* română de la Adevărul, care a condamnat abuzurile regale și ale burgheziei aflate la conducere. — Scriitor și publicist român (1895-1964), antimonarhist și antifascist, care l-a numit pe Ferdinand „regele suveică”.

VERTICAL : 1) Oraș în care, la 8 august 1870, s-a proclamat „republica”. — Arbore de pline din Gabon. 2) Etalarea bogăției. — Ziarist român, partizan înfrățit al lui Al. I. Cuza și adversar al dinastiei de Hohenzollern (1832-1890). 3) Cel mai prețios capital al republicii

noastre socialiste. — Dol din coautorii și semnatarii manifestului-pamflet antimonarhic (Iorgu și Toader), redactat de revoluționarii pașoptiști din Moldova. — Centigram. 4) Clipe de istorie. — Jocul regilor. 5) A tocni, a angaja. — Drum. 6) Conjunctiune adversativă. — Alt coautor și semnatar al manifestului-pamflet al moldovenilor revoluționari. 7) Tonă (abbr.). — Natriu. — Publicație sociol-politică și literară de orientare antinastică și democratică, condusă inițial de N. D. Cocea și apoi de I. Vinea (între 1910-1940). 8) Ab urbe condita (lat.). — Alt remarcabil publicist și scriitor român (1861-1927), care în articole ca *Prea tirziu, maiestate!*, *Comedia parlamentară*, *Jos monarhia!* *Regele și proletarii*, a demascat regimul monarhic și instituțiile sale. — Sergiu Vasilescu. 9) Ziarist de orientare democratică și antiregală, care sub nume propriu sau sub pseudonimele „Spiridus”, „Călin”, „Urmîn” a infierat în *Lumea Nouă* și *Protestarea* răcilele regimului burghezo-moșieresc. — Trece..., articol de A. Bacalbașa în care ironiza serbările de la 10 mai (neart.). 10) Roman Lucescu. 11) Scriitor și om politic (1848-1910) care în articolul *Regalitatea* (*Lupta* — 1889) arată că „remediul defectelor regalității constă în suprimarea ei radicală”. — *Regele și...* articol publicat în *Republica română* din 20 mai 1890 de Alex. Bădulescu și în care autorul face o comparație între viața familiei regale și viața de mizerie a populației muncitoare (neart.). 12) Mare poet român și neobosit publicist. — Domn pămînten, legat de popor, care, deși plecat din țară, a fost ales în ianuarie 1870 ca deputat de Mehedinți, în semn de sfidare a dinastiei de Hohenzollern.

Cuvinte rare : CIS ; TLI ; LEAU ; ABA.

I. PĂTRAȘCU

SOLUȚIILE CAREULUI DIN Nr. 11

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	S	P	A	N	G	A		C	O	A	S
2	C	A	L	A	R	A	S		A	R	M
3	U	L	A	N	I		P	U	S	C	I
4	T	O	M	A		P	O	R	T	A	R
5	U	S	I		E	M	I	N	E	S	C
6	R	U	C	A	T	I		I	U	G	
7	I	S	A		I	I	T		R	A	
8		T	E	P	E	S		C	A	V	I
9	B	A	L	I	M	E	Z	U	R	I	T
10	I	T	I	T		R	A	Z	A	S	I
11	T	E	S	A	C		L	A	N	U	R
12	A		A	N	A	L	E		I	L	I

Декларация об образовании Союза Сов. Социалистических Республик.

Со времени образования Советских республик государства мира раскололись на два лагера: лагерь капитализма и лагерь социализма.

Так, в лагере капитализма — национальная вражда и неравенство, колониальное рабство и шовинизм, национальное угнетение и войнам, империалистическое зверство.

Здесь, в лагере социализма — социальное доверие и мир, национальная свобода и

жгународного положения и опасность новых нападений делают неизбежным создание единого фронта Советских республик перед лицом капиталистического окружения.

Наконец, само строение Советской власти, интернациональной по своей классовой природе, толкает трудящиеся массы Советских республик на путь объединения в одну социалистическую семью.

Un document istoric : Declarația de constituire a U.R.S.S.

Acum cinci decenii în sala Teatrului Mare din Moscova

Dr. VERA LVOVNA BELȘAI

O femeie de 69 ani își povestește amintirile. Vera Lvovna Belșai, doctor în științe juridice, nu este însă omul care să trăiască din amintiri. Continuă să scrie, să țină conferințe, să răspundă la solicitările ziariștilor. Rugată să acorde un interviu revistei Magazin istoric, Vera Lvovna Belșai a avut extrema amabilitate de a reveni special la Moscova pentru a răspunde citorva întrebări legate de aniversarea constituirii statului sovietic. Acum cinci decenii, la 30 decembrie 1922, în sala Teatrului Mare din Moscova, printre cei 2 215 delegați ai celui dintâi Congres unional al Sovietelor, care a proclamat constituirea U.R.S.S., s-a aflat și interlocutoarea noastră.

— Ce a însemnat, în cadrul noli istorii care a început în țara dv. odată cu 7 Noiembrie 1917, anul 1922, anu' constituirii U.R.S.S. ?

— Aș începe prin a aminti cititorilor români că încă în 1920 Federația Rusă și Ucraina au încheiat un tratat de colaborare în cele mai importante domenii de activitate. În cursul aceluiași an și în anul următor, Rusia a încheiat tratate similare cu Bielorusia și cu republicile sovietice transcaucaziene. Un nou pas pe

drumul apropierii dintre republicile sovietice independente a fost făcut în 1922, când Gruzia, Armenia și Azerbaidjanul s-au unit în Federația Transcaucaziană.

Astăzi, când privesc evenimentele din 30 decembrie 1922 cu experiența a cinci decenii, înțeleg — poate mai bine ca altădată — și sînt convinsă că este evident pentru oricine că întemeierea Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste a fost o necesitate istorică ; fără un stat sovietic unional, așa cum l-a conceput Lenin, ar fi fost cu neputință de refăcut forțele de

producție distruse în timpul războaielor purtate împotriva dușmanilor din afară și dinăuntru; ar fi fost imposibilă crearea unei economii socialiste planificate, utilizarea rațională a bogățiilor țării (iar când spun bogății mă gândesc, evident, și la resursele umane); adăugați la toate acestea posibilitatea de a realiza egalitatea în nivelul de dezvoltare a tuturor națiunilor și naționalităților din cadrul U.R.S.S., de a asigura capacitatea de apărare a independenței statului, de a dobândi un loc de prestigiu în relațiile internaționale.

Îmi amintesc cu emoție de zilele Congresului de constituire a U.R.S.S. Vladimir Ilici Lenin, grav bolnav, n-a putut lua parte la lucrări. Președinte al congresului a fost ales Mihail Kalinin, care, adresându-i-se, a spus: „Timp de milenii, cele mai luminate minți ale omenirii au căutat forme potrivite ca [...] oamenii să trăiască în prietenie și frăție. Astăzi, aici, noi am așezat o piatră de temelie în această direcție. Sint convins că succesul operei începute de noi este asigurat“. Și gândiți-vă, acum, la drumul străbătut de U.R.S.S., la societatea sovietică de astăzi, în care oamenii muncii de diferite naționalități rezolvă, într-o strânsă colaborare, umăr la umăr, sarcinile construcției comuniste. Poate să existe o confirmare mai elocventă că, după descătușarea adusă oamenilor de Revoluția din Octombrie, constituirea Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste a avut o importanță hotărâtoare?

— Vă rog să evocați, pentru cititorii revistei Magazin istoric, personalitatea citorva oameni pe care i-ați cunoscut, precum și unele evenimente trăite acum 50 ani.

— S-au întâmplat multe acum o jumătate de veac. Dar când o să vă povestesc cîte ceva despre viața mea o să înțelegeți ce am simțit la cei doar 19 ani cîți aveam pe atunci, o dată cu alegerea mea în Comitetul Central Executiv al Ucrainei și, cînd după aceea, cu delegarea mea la primul Congres al Sovietelor din întreaga Uniune.

Înfiorată de emoție, am ascultat cuvîntul unor militanți de vază ca Mihail Kalinin, Mihail Frunze, Serghei Kirov și am votat, alături de cei peste 2 000 delegați — ruși și uzbeki, gruzini și bieloruși, ucraineni, azerbaidjeni, ingusi, buriați, armeni, evrei, iakuți, tătari și alți reprezentanți ai patriei noastre multinaționale — crearea Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste.

Oameni pe care i-am cunoscut? Mă bucur că am prilejul să evoc, odată mai mult, figura unui om pe care nu-l voi uita cît timp voi trăi. Vreau să vorbesc

despre Mihail Frunze*, personalitate care îmbina curajul, principalitatea, bărbăția, cu bunătatea, blîndețea. Știa să se apropie de oameni, să pătrundă în sufletul omenesc. Să vă povestesc o întâmplare. În 1923, Frunze a venit la Ekaterinoslav (actualul Dnepropetrovsk) pentru o consfățuire secretă cu membrii de partid din localitate. Intrasem în rîndurile partidului comunist la vîrsta de 16 ani, mă bucuram de încrederea tovarășilor mei vîrstnici, dar de data aceasta mi s-a atras atenția să nu vin la consfățuire! Ce să vă spun? Am simțit că se învîrte lumea cu mine. Greșisem oare cu ceva? De ce fusesem îndepărtată de la consfățuire? Tulburarea mea n-a trecut, desigur, neobservată. Și iată că la sediul organizației pentru femei, unde lucram, a venit Mihail Frunze, locțiitorul președintelui Consiliului Comisarilor Poporului al Republicii Ucrainene! Parcă fi aud din nou cum mi s-a adresat:

— Dacă nu ești prea grăbită, aș vrea să stau de vorbă cu dumneata. Nimeni n-are dreptul să-ți interzică participarea la consfățuire, dar ai fost rugată să nu vii. Se discută un secret de partid pe care trebuie să știi să-l păstrezi. Muncești excelent, avem încredere în d-ta, dar dv., tinerii, nu aveți încă suficientă experiență pentru a ști să păstrați un secret desăvîrșit, nu ați avut cînd s-o acumulăți.

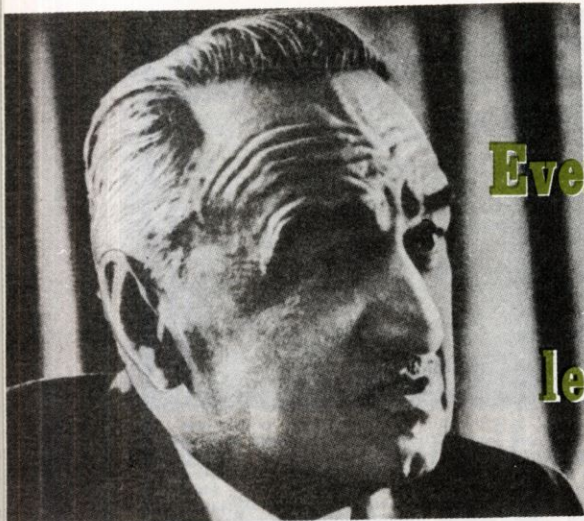
Mi-a explicat apoi ce înseamnă un secret de partid. Mai tîrziu, am aflat că la consfățuire fusese vorba despre starea gravă a sănătății lui Vladimir Ilici Lenin, despre eventualitatea morții lui. Și în aceste împrejurări deosebit de grele, Mihail Frunze a găsit timp nu numai să se gîndească la un om ce se considera jignit, dar și să vină personal la el. Ve-deți și dv. ce fel de om a fost Frunze!

— În propriul dv. destin, ce ecou a avut evenimentul din 30 decembrie 1922?

— Să vă spun de unde am pornit și concluzia va veni de la sine. Aveam 16 ani, în 1919, cînd un frate de-al meu (am fost șapte copii într-o familie de țărani ucraineni fără pămînt), comisar bolșevic, a fost împușcat de albardiști. Îmi lăsase o scrisoare, în care mă îndemna să pășesc pe urmele lui și, dacă voi fi torturată, să îndur totul fără să trădez pe cineva.

(Continuare în p. 92)

* Eminent activist de partid și de stat, M. Frunze (1885-1925) a fost unul dintre organizatorii Forțelor Armate Sovietice. În 1921 a devenit membru al C.C. al P.C.U.S., iar în 1923 a fost numit comisar al poporului (ministru) pentru armată și marină.

Evenimentele aşa cum le-am văzut atunci...

ANASTAS MIKOIAN

Din volumul de amintiri intitulat *Pe drumul luptei* (Politizdat, 1971), în care cunoscutul om politic şi de stat al U.R.S.S. Anastas Ivanovici Mikoian relatează evenimente din perioada 1917-1920, publicăm al doilea fragment,* consacrat unor dramatice evenimente din anul 1918.

În vara anului 1918, la scurt timp după ce la Baku luase fiinţă Consiliul Comisariilor poporului, oraşul s-a aflat în mare primejdie: pe de o parte trupe germane şi turceşti încercau să acapareze regiunile petrolifere, pe de alta, contrarevoluţionarii şi intervenţioniştii englezi făceau tot posibilul pentru a doborî puterea sovietică din Baku.

Un preludiv ingrijorător

[...] Puterea trecuse în mâinile menşevicilor, socialiştilor-revoluţionari şi daşnacilor** care, la 1 august 1918, formară faimoasa *Dictatură Tentrekaspi*. Flota Mării

Caspice [acaparată de contrarevoluţionarii] fusese expediată la Enzeli, pentru a aduce trupe engleze. Şi într-adevăr, la 4 august văzurăm navele acostind în portul Baku. Odată debarcaţi, *Tommies* [denumire dată soldaţilor englezi] se încolonară şi începură să defileze pe străzile principale ale Bakului. Nu erau încă prea numeroşi, vreo 200 în total, de aceea, pentru a-i impresiona pe locuitori, trecură de câte două ori pe aceeaşi stradă.

Ştirile ce ne parveneau nu erau deloc îmbucurătoare. Trupele turceşti, care la începutul lunii august nu izbutiseră să pună mina pe Baku, aduceau întăriri pentru a lua oraşul cu asalt. În acel moment — după părerea lui Şaumian — nu puteam fi siguri că Armata Roşie din Rusia Centrală ne-ar putea ajuta. Şi chiar dacă am fi reuşit să punem mina pe putere, n-am

* Vezi *Magazin Istoric*, nr. 11/1972. Titlul şi substituirile aparţin redacţiei.
** Ibidem.

fi fost în stare s-o menținem, să facem față forțelor armate ale Turciei și Angliei. Dată fiind situația, Șaumian propuse evacuarea trupelor noastre din Baku în Rusia, prin Astrahan. Propunerea lui Șaumian obținut majoritatea de voturi. Împuțerniciții noștri discută apoi cu reprezentanții ai **Dictaturii Tëntrokaspi**, pentru a cădea la înțelegere asupra evacuării fără incidente a oamenilor noștri. După tratative îndelungate, reprezentanții **Dictaturii** își dădura consimțământul, cu mare greutate.

În după-amiaza zilei de 14 august 1918, din portul Baku pleacă 17 nave. Prima dintre ele, **KOLESNIKOV**, transporta pe comisarul poporului și alte persoane cu munci de răspundere. Stăteam pe chei și le făceam cu mina; eram convinși, atunci, că pe prietenii și tovarășii noștri îi aștepta o soartă bună. În ceea ce ne privește pe noi, cei rămași, puteam fi arestați în orice clipă. Eram însă mândri de responsabilitatea ce ne revenea, mândri de a-i înlocui, în ilegalitate, pe acești tovarășii cu mai multă experiență, mai maturi decât noi, pe acești autentici conducători comunisti.

Dar după trei zile ne sosi o știre zguduitoare: toate navele noastre fuseseră interceptate de flotila militară a **Dictaturii Tëntrokaspi** și readuse cu forța în portul militar, iar comisarul din Baku și alți tovarășii, în total 35 persoane, în frunte cu Șaumian, arestați și întemnițați.

La 14 septembrie, dis-de-dimineață, aflai că menșevicii și socialiștii-revoluționari părăseau în grabă Baku și că turcii erau pe punctul de a intra în oraș. Se impunea salvarea urgentă a tovarășilor noștri arestați, dar abia dacă dispuneam de câteva ore pentru a acționa. Și totuși, mi se încredință misiunea să tratez cu autoritățile **Dictaturii Tëntrokaspi** fie pentru a obține eliberarea celor arestați, fie, în cel mai rău caz, evacuarea lor, pentru a împiedica forțele de ocupație să-i masacreze.

Mă primi un membru al **Tëntrokaspi**, pe nume Velunț, care îmi spuse că nu avea dreptul să-i elibereze pe întemnițați, dar că nici el n-ar dori să-i lase în seama cotropitorilor. Insistai:

— Aveți însă dreptul să-i evacuați!

Dar Velunț mă asigură de contrariul, adăugând că habar n-avea cine ar fi fost în măsură să se ocupe de treaba asta. Îi demonstrei că eu eram acela, în calitatea mea de membru în Sovietul din Baku. În pofida așteptărilor mele, Velunț acceptă.

Străbătuți în goană coridorul închisorii.

Toți tovarășii noștri așteptau, înghesuți lângă ușile celulelor; auziseră bubuitul tunurilor și împuscăturile. Îi anunțai că urma să-i conduc de îndată la bordul navei **TURKMEN**.

La postul de control nr. 3

Convoitul de nave, printre care și **TURKMEN**, primise ordin să se îndrepte spre Petrovsk (actualul Mahacikala), aflat atunci în mâinile contrarevoluționarilor. Îi propusei lui Șaumian să-l convingem pe căpitanul navei noastre ca, profitând de întineric, să se îndepărteze de convoi și să se îndrepte spre Astrahan.

Cu căpitanul ne înțelesărm ușor. Era leton și spera ca din Astrahan să ajungă mai ușor la Riga, unde se afla familia lui.

Toate acestea ne ridicară considerabil moralul. Visam cu toții să ne vedem cât mai repede la Astrahan, în Rusia sovietică, și credeam că visul nostru se va realiza curînd.

Bucuria noastră nu dură însă mult.

Aflînd că **TURKMEN** își schimbase direcția, corpul de comandă al navei, compus din socialiști-revoluționari, hotărî să ne îndreptăm spre Krasnovodsk care, pretindeau ei, era bine aprovizionat, pe cîtă vreme la Astrahan bîntuia foametea.

În seara zilei de 16 septembrie ajunserăm în rada portului Krasnovodsk. Ni se ordonă să coborîm, pentru un simplu control, după cîte se părea. Înaintam pe chei încet, în șir indian. Cînd îmi veni rîndul trecui repede, căci n-aveam pe mine decât o pufoaică, încinsă cu o curea, pantaloni bufanți și cizme. Pe cap, un chipiu fără cocardă. Nici un bagaj. Într-o cută a pufoaicei ascusesem însă un revolver. Pe atunci eram atît de slab, încît speram că arma avea să treacă neobservată. Ceea ce se și întîmplă.

La vreo treizeci de metri mai departe, pe chei, se afla un al doilea post de control. O nouă percheziție superficială și mă lăsară să trec. Nu ni se cerură acte de identitate. Toți pasagerii erau considerați refugiați din zona de front; cei mai mulți nu aveau nici un fel de acte. Deodată, observai un al treilea post de control. Nimic suspect, în aparență, dar în apropierea postului simții o mină pe umăr. Mă întorsei brusc și mă pomenii față în față cu un funcționar al autorităților din port; purta un veston de un alb imaculat și chipiu marinăresc. Individul îmi ordonă

să-l urmez. Înaintam în tăcere de-a lungul cheiului, spre capătul unde se găsea un vapoasă, VIATKA.

Dar surpriza abia avea să urmeze. Pe puntea VIATKAI îi văzui pe Șaumian și pe Djaparidze, iar lângă ei, pe Fioletov cu soția și pe nevasta lui Djaparidze. Și ei mă văzură, dar nu se arătară mirați. Pe vapor se găseau aproape toți tovarășii noștri. Discutând între noi, puturăm deduce că printre refugiații de pe TURKMEN se strecuraseră provocatori și agenți care li cunoșteau din vedere pe mulți dintre ai noștri.

Pe puntea vasului fură aduși și alți tovarășii. Eram, în total, 35 persoane în stare de arest.

Curând sosită și autoritățile, însoțite de indivizi înarmați. Ni se ordonă să ne dezbrăcăm, pentru a fi perchezitionați din cap până în picioare. Îmi veni și mie rîndul. Nu știam ce să fac cu revolverul ascuns în pufoaică. Știind că mi-ar fi prins bine în închisoare și furios că eram nevoit să renunț la el, mă hotărîi să joc o festă jandarmilor. Drept care, la întrebarea :

— Care sînt lucrurile d-tale ?

Smulsei revolverul din pufoaică. Crezînd că aveam de gînd să trag, jandarmul din fața mea sări cit colo, iar un altul mă prinse de braț, urlînd :

— Ce naiba faci ?

Mă prefăcuî indignat :

— Cum ce fac ? Nu vedeți că vă dau singurul lucru pe care îl am ?

După terminarea perchezitiei ni se anunță că eram arestați și puși la dispoziția guvernului contrarevoluționar din Krasnovodsk, condus de socialiști-revoluționari. Șaumian protestă, declarînd că nu ne făcuserăm vinovați de nici o crimă și că, de altminteri, guvernul din Krasnovodsk nu avea nimic comun cu noi și, în consecință, nefiind subordonați lui, nu avea dreptul să ne aresteze.

Șeful autorităților, un oarecare Kondakov, răspunse că nu intenționa să discute cu noi pe această temă și că el avea doar misiunea să execute ordinele guvernului său.

Seara, vapoasă noastră porni spre cheul orașului Krasnovodsk. Ni se anunță că închisoarea fiind arhiplină, o parte din noi urmas să fim încarcerați în localul primăriei.

Trecură trei zile interminabile. În celula înțesată de deținuți, căldura era înăbușitoare. Nu aveam voie să ieșim în curte, iar hrana era mizerabilă. Dar toate acestea ne îngrijorau mult mai puțin decît nesiguranta în care ne aflam.

Reconstituirea martiriului celor 26

În noaptea de 19 spre 20 septembrie, pe la ora unu, ne pomenirăm cu mai mulți indivizi — unii dintre ei beți — conduși de Alania, șeful poliției din Krasnovodsk.

În 1919, reîntors la Baku, Anastas Mikoian (stînga jos) a fost din nou arestat și întemnițat

Armata Roșie și-a făcut intrarea în Baku la începutul anului 1920

Pătrunzind în celula noastră, vizitatorii nocturni se așezară în fața ușii întredeschise. (Mai târziu aveam să aflăm că printre ei se găsea și un oarecare Funtikov, președintele guvernului contrarevoluționar din Așhabad.) Alania ne informă că printr-o hotărâre a guvernului transcaspien o parte dintre noi aveam să fim transferați în închisoarea din Așhabad, unde urma să fim judecați, iar restul vor fi puși în libertate. În continuare ne citi lista celor ce trebuiau să plece la Așhabad. Numele meu nu figura pe listă. Aveam deci să fiu eliberat. Șaumian îmi șopti:

— Încearcă să ajungi la Astrahan cu fiii mei, Suren și Lev. De acolo pleacă la Moscova și comunică-i lui Lenin cele împlinite.

Eram încă destul de naivi ca să sperăm că tovarășii noștri aveau să fie găsiți nevinovați, căci nu făptuiseră nici o crimă. Nu întrezăream pericolul ce ne amenința și nici tragedia ce avea să se petreacă...

Pentru a înțelege motivele care au determinat guvernul transcaspien și pe reprezentanții comandamentului britanic să întocmească o listă de 26 persoane, alese dintre cele 35, câți eram cu toții, să dăm citire depozitiilor scrise ale lui Suren Șaumian, citat ca martor la procesul lui Funtikov, în iunie 1925:

„[...] Pe la mijlocul lunii august 1918 am fost arestați la Baku de către englezi, socialiști-revoluționari și menșevici. În închisoare șeful nostru de grupă a fost Pavel Zevin [Suren Șaumian a greșit: șeful de grupă a fost Korganov — n.a.], care avea asupra lui lista tuturor deținuților — 30 la număr — pentru a le putea transmite coletele de la tovarășii aflați în libertate. Cu câteva zile înainte de intrarea turcilor în Baku și de «eliberarea» noastră, tovarășul Kandelaki s-a îmbolnăvit și, fiind transportat la spitalul închisorii, a fost șters de pe lista de distribuire a coletelor. În ceea ce mă privește, am fost eliberat pe cautiune cu două zile înainte de evacuarea din Baku și deci numele meu a dispărut, de asemenea, de pe listă. Alți trei tovarăși nu fuseseră prinși și aduși pe vaporul nostru [VIATKA], reușind ulterior să ajungă în Rusia sovietică.

Când am fost arestați la Krasnovodsk, în timpul perchezițiilor a fost găsită și lista lui Zevin, ceea ce a ușurat depistarea

noastră printre cei 600 refugiați. În afara tovarășilor rămași pe listă [25] au mai fost însă arestate încă zece persoane, printre care A. Mikoian, T. Amirov [...] și eu. Autoritățile din Krasnovodsk nu ne cunoșteau, arestându-ne numai pentru că le fuseserăm indicați de agenți. Mai exact, îi știau doar pe Amirov ca partizan al roșilor și de aceea numai numele lui a fost adăugat — al 26-lea — la cele 25 nume de pe listă.

Așa se face că, nefigurând pe acea listă, bolșevici eminenti ca Anastas Mikoian și Samson Kandelaki au scăpat cu viață, în timp ce printre cei 26 de pe listă au fost persoane cu o activitate mult mai modestă sau pur și simplu arestate la Baku din greșală. Ei toți au figurat însă pe lista de distribuire a alimentelor, ceea ce le-a fost fatal. Nu este exclus că, fără această listă, ar fi fost împușcați fie toți cei 35 deținuți, fie doar cei mai cunoscuți dintre ei [...].”

În aceste împrejurări, trei dintre conducătorii Comunei din Baku, Kandelaki, Guigoian și cu mine evitam tragica soartă a celor 26 comisarii din Baku. O lună mai târziu oribila veste ajunse la urechile noastre. Un feroviar povesti tovarășilor din Krasnovodsk că se afla în trenul ce-l transporta pe comisarii din Baku și că în zorii zilei de 20 septembrie, la kilometrul 207 (depărtare de Krasnovodsk), îi văzu coborînd din vagon, între stațiile Ahtuba-Kuima și Pereval. De acolo ei fură duși în deșert și împușcați sau doborâți cu lovituri de sabie.

Mulți dintre cei care luaseră parte la masacrul comisarilor din Baku au reușit să scape de pedeapsă și să fugă în străinătate înainte de victoria puterii sovietice în regiunea transcaspienă și în Transcaucazia. Totuși, unul din principalii instigatori și executori direcți ai masacrelui, Fiodor Funtikov, a fost prins în 1925 și judecat de un tribunal sovietic.

Memoriile mele se referă la o epocă îndepărtată. Nu-mi pare însă lipsit de importanță să relatez în ele și anumite episoade relativ recente.

În august 1966 am primit o scrisoare de la fiul generalului englez Malleson. Întă ce-mi scria Malleson junior, căpitan de fregată, în rezervă.

„[...] În repetate rânduri, ați acuzat pe comandantul militar britanic din Sud de a fi organizat acest asasinat în masă. Comandantul la care vă referiți a fost tatăl

meu, general-maior Sir Wilfred Malleson (decedat în 1946). Țin să vă asigur că tatăl meu este absolut nevinovat, așa cum rezultă din tot ce mi-a povestit el despre acest caz. Potrivit informațiilor pe care le deținea, crima a fost săvârșită de alb-gardiști. Vă scriu pentru că n-aș vrea să

rămâneți cu convingerea că tatăl meu a fost cel care a organizat masacrul tovarășilor dv. [...]".

Malleson junior nu mi-a furnizat însă nici o dovadă care să confirme nevinovăția tatălui său, mulțumindu-se să se refere la cele povestite de acesta [...]

ACUM CINCI DEZENII ÎN SALA TEATRULUI MARE DIN MOSCOVA

(Urmare din p. 87)

Îmi începusem activitatea revoluționară un an mai devreme, în 1918, pe cînd Ucraina era ocupată de trupe germane. Am fost agent de legătură al partizanilor. Îndată după retragerea albgardiștilor, am vrut să intru în rîndurile Armatei Roșii, ca să lupt împotriva dușmanilor. Cu acest gînd am plecat la Zolotoșna, o localitate apropiată, unde exista un **Revkom** (comitet revoluționar) și m-am prezentat la lociitorul președintelui, un marinăr pe nume Gaidamaka. Acesta m-a măsurat cu privirea — eram mică, firavă — și m-a întrebat dacă știu să trag cu pușca.

— Nu, nu știu...

— Dar ce știi să faci?

— Să cos.

— Ehei, fetițo, nădăjduiesc că Țoalele astea or să mă țină pînă la revoluția mondială...

M-a luat, totuși, la **Revkom**; într-o noapte, cînd în localitate au năvălit bande de contrarevoluționari, am ajutat la transportarea răniților și, nu mult după aceea, Gaidamaka mi-a întocmit formele pentru candidatura în partid.

Prima mea misiune de partid a fost să atrag femeile la activitatea sanitară, în ajutorul ostașilor răniți. N-a fost o muncă ușoară, în acei ani fiind foarte răspîndită mentalitatea că „femeile trebuie să stea la cratiță”. Din însărcinarea lui Gaidamaka am convocat un miting al femeilor, la care urma să iau cuvîntul și să le explic ce era de făcut. A fost o încercare grea pentru mine. Aveam doar patru clase elementare la școala satească și nici cea mai slabă idee despre modul în care se ține o cuvîntare. Nu știu ce m-aș fi făcut dacă n-aș fi dat peste o broșură a Alexandrei Kolontai*, în care se vorbea despre activitatea femeilor în sprijinul frontului. Am stat trează o noapte întreagă, învățînd pe dinafară broșura. La miting, cînd Gaidamaka mi-a dat cuvîntul,

m-am ridicat, am dat să debitez textul și... n-am putut rosti nici un cuvînt. Oamenii din sală așteptau, îl auzeam pe Gaidamaka șoptindu-mi: „Vorbește, haide, nu te sfii!”. Eu însă amuțisem; în primul rînd de bănci o văzusem pe fosta mea învățătoare. Se cuvine oare — mă gîndeam atunci — să vorbesc în fața celei care m-a învățat carte, s-o învăț eu ce are de făcut? M-a scos din încurcătură Gaidamaka, luînd el cuvîntul. În acest timp am reușit să mă liniștesc, să-mi adun gîndurile și să le vorbesc femeilor, cu cuvintele Alexandrei Kolontai.

Nu întîmplător v-am relatat aceste amănunte. Pentru mine, ca și pentru atîția alții, activitatea din acei ani a fost prima și adevărata școală. Fiecare conferință, fiecare congres la care participam cu echivalat cu o etapă de învățatură, fiecare expunere făcută de oratori și tribuni străluciți ca Frunze, Lunacearski, Kirov, a fost un izvor de cunoștințe și învățăminte, pe care numai o școală superioară ni le putea da. Pășind pe calea ce mi-a fost deschisă de Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, îndată după primul congres al Sovietelor am început să învăț la Universitatea comunistă din Harkov și m-am consacrat studiului teoriei și practicii privind promovarea femeii. După cum vedeți prima mea misiune de partid — activitatea în rîndurile femeilor — a lăsat urme adînci în întreaga mea viață.

În anii care au trecut de atunci, întreaga mea energie am închinat-o activității de promovare a femeilor în toate domeniile de activitate, pentru a le atrage la înfăptuirea idealului în numele căruia noi am luptat din fragedă tinerețe și care astăzi, sub conducerea partidului creat de Lenin, a devenit o realitate impresionantă.

Interviu consemnat la Moscova de
Domnica ZAVOICINSCHI

* Diplomat sovietic, milităntă pentru promovarea femeii.

Milenii de istorie la Baku

Dr. GH. I. IONIȚĂ

Numai la câteva ore de zbor spre sud, după plecarea din Moscova, ajungem într-o zonă de o deosebit interes și farmec, cu pământuri scăpărind în bătaia soarelui arzător. Este Azerbaidjanul.

Ținut cu o istorie străveche, posesor al unor multiple semne ce atestă o civilizație demnă de atenția cercetătorului de azi și de mâine, Azerbaidjanul ni se dezvăluie cum nu se poate mai elocvent pentru trecutul său — în sălile excelentului Muzeu de Istorie din Baku, iar pentru prezent și viitor — în realitatea vieții zilnice.

Muzeul înfățișează vizitatorului exponate care atestă că aceste pământuri au fost locuite încă din cele mai îndepărtate timpuri, din paleolitic, că Azerbaidjanul e un străvechi focar al prelucrării metalului.

Un abundant material muzeistic înfățișează procesul de constituire a primelor formațiuni statale pe teritoriul azerbaidjan — Manna, Mydia, Atropaten și Albania caucaziană. Aflate într-o continuă înfruntare cu populațiile vecine și chiar mai îndepărtate (cum aveau să fie romanii) și făcând față incursiunilor acestora, formațiunile statale s-au menținut secole de-a rindul, locuitorii lor apărându-și libertatea cu dirzenie.

Cu mult interes urmărim relicvele culturii azerbaidjane din primele secole ale erei noastre, ornamente picturale de o rară frumusețe, interesante obiecte casnice și de cult. Sălile care înfățișează evul mediu aduc în prim plan numeroase unelte de muncă, arme, obiecte din ceramică, machete ce reconstituie dezvoltarea forțelor de producție, viața socială și culturală, exponate referitoare la luptele împotriva cuceritorilor, pentru libertate și independență, la relațiile istorice cu alte popoare. Ni se prezintă pe larg istoria hanatelor azerbaidjane din sec. XVIII, etnografia, contribuția unor învățați (Jevanshir, Babek, Shah Ismail, Fatalihan) la îmbogățirea culturii acestui popor. Aici se pot cerceta manuscrise de o valoare excepțională ale unor oameni de litere, de artă și de știință din Azerbaidjanul evului mediu, cum sînt poetul filozof M. Bakoui, poezii Nizami, Nassimi, Vaghif, savantul astronom Nassreddin Tussi ș.a.

În veacul XVIII, martor al unor ample mișcări populare atît împotriva asupraii străine, cit și pentru înlăturarea jugului feudal propriu, au fost realizate legături tot mai strînse între Azerbaidjan și Rusia, legături ce aveau să se amplifice la începutul secolului trecut pînă cînd, în 1824, istoria avea să înregistreze unirea Azerbaidjanului cu Rusia. Vizitatorul face cunoștință cu rolul înaintat al clasei muncitoare azerbaidjane, care a aderat ferm la lupta generală a proletariatului din Rusia. Contactele tot mai strînse cu marxismul, cu ideile socialiste, au permis, într-un timp scurt, declanșarea unor lupte sociale și politice deosebit de puternice, care au pregătît pas cu pas ceea ce avea să se petreacă și aici la începutul veacului XX, în vîltoarea primei revoluții ruse, dar mai ales a Marii Revoluții Socialiste din Octombrie.

Pătrundem în sălile care prezintă perioada sovietică de existență a Azerbaidjanului. Ele cuprind nenumărate materiale despre remarcabilele bătălii ale poporului azerbaidjan pentru instaurarea și consolidarea puterii sovietice pe aceste pământuri, surprinzînd impresionant momentul victoriei noii orînduirii în Azerbaidjan; 28 aprilie 1920.

În anii puterii sovietice, Azerbaidjanul a cunoscut, ca toate celelalte republici trezite la viață de forța oamenilor eliberați de exploatare, o dezvoltare fără precedent. Materialele expuse în muzeu sînt revelatoare în acest sens, evocînd succesele obținute an de an pe calea industrializării, a cooperativizării, a revoluției culturale.

Vizitatorilor li se rezervă o plăcută surpriză în ultima sală, intitulată „Prietenia și colaborarea între popoare”. Aici sînt expuse darurile oferite republicii și poporului azerbaidjan de oaspeții din Uniunea Sovietică și din multe țări ale lumii. Printre oaspeții de seamă ai acestui muzeu s-a numărat, la 7 aprilie 1971, tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al C.C. al Partidului Comunist Român.

„În cadrul relațiilor dintre România și Uniunea Sovietică, un loc important îl ocupă R.S.S. Azerbaidjană — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu, în aceeași zi, în cadrul înfîlțirii sale cu oamenii muncii din R.S.S. Azerbaidjană. În general, în cadrul colaborării largi și multilaterale dintre țara noastră și Uniunea Sovietică, se dezvoltă tot mai larg relații și schimburi economice și de colaborare între oamenii muncii din Azerbaidjan și din România”

Mărturiile unui binemeritat prestigiu

Puternica afirmare a țării noastre pe plan internațional în perioada de după Congresul IX al Partidului Comunist Român este urmarea firească a succeselor importante ale României Socialiste în domeniul politicii interne, a realizărilor importante obținute de poporul nostru în domeniul economic, social, cultural; ea corespunde totodată bogatei și prestigioasei activități internaționale a partidului și statului nostru. Parte integrantă a acestei activități, contactele la nivel înalt, vizitele și convoririle tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România, precum și cele ale altor conducători de partid și de stat, alcătuiesc tema a patru substanțiale volume apărute în Editura Politică.

Lucrarea SUB STEAGUL INTERNAȚIONALISMULUI SOCIALIST, în două volume, consemnează momente de importanță istorică în cadrul eforturilor pentru întărirea prieteniei și colaborării multilaterale frățești dintre toate țările socialiste, în spiritul principiilor marxism-leninismului. Aci sînt grupate întîlniri reciproce ale conducătorilor de partid și de stat ai României cu conducători de partid și de stat ai țărilor socialiste din Europa și Cuba, în intervalul iunie 1965-iunie 1972. Același titlu a fost dat și unui al treilea volum, consacrat vizitei întreprinse, între 1 și 24 iunie 1971, de delegația de partid și guvernamentală a Republicii Socialiste România, condusă de tovarășul Nicolae Ceaușescu în țările socialiste din Asia: Republica Populară Chineză, Republica Populară Democrată Coreeană, Republica Democrată Vietnam și Republica Populară Mongolă. Celor două etape ale vizitei tovarășului Nicolae Ceaușescu în unele țări africane (7-11 decembrie 1970 și 11 martie-6 aprilie 1972) le este consacrat volumul intitulat PRIETENIE, COLABORĂRE, SOLIDARITATE. Editura a inclus, de asemenea, în volume, succinte documentare istorico-geografice și politico-economice despre țările vizitate.

Oglindă vie și fidelă a principiilor directoare și a unor momente de cea mai mare importanță ale activității internaționale a partidului și statului nostru, documentele și celelalte materiale incluse în aceste patru volume, (cuvîntări, convoriri, declarații și comunicate comune, interviuri, toasturi, tratate), atestă din plin efortul constant de a adînci relațiile de prietenie și colaborare cu toate statele socialiste, întemeiate pe principiile respectării suveranității și independenței naționale, ale egalității în drepturi, neamestecului în treburile interne, avantajului reciproc și întraajutorării, pe principiile internaționalismului socialist; de a statornici și dezvolta relații de prietenie, colaborare și solidaritate cu tinerele state care au pășit pe calea evoluției independente, cu mișcările de eliberare națională, cu toate popoarele angajate în lupta contra imperialismului, a neocolonialismului, pentru progres și pace.

Pe fundamentul realităților românești din ultimii 28 ani s-a bazat prezența activă și aportul substanțial al țării noastre la consolidarea socialismului în lume, la făurirea unui nou tip de relații între state, indiferent de orînduirea lor social-politică, a unui climat de destindere, propice contactelor și colaborării. În vizitele efectuate în țările socialiste și în țările nesocialiste, oglindite în volume, conducătorii de partid și de stat ai României s-au bucurat de o primire călduroasă, nenumărate manifestări populare de simpatie și prețuire fiind martore în acest sens.

Publicarea unor astfel de lucrări — remarcabil act de cultură politică — se cerea necesarmente continuată. Următoarele volume ale aceleiași serii — care vor prezenta vizitele conducătorilor de stat ai României în unele țări din Asia, contactele la nivel înalt ale conducătorilor noștri de stat cu cei ai unor state europene și ai S.U.A., precum și relațiile P.C.R. cu partidele comuniste, muncitorești, socialiste, social-democrate, cu mișcările de eliberare națională, cu forțele revoluționare de pretutindeni — sînt în curs de pregătire.

Aceste noi volume, ce vîd lumina tiparului în preajma unei date majore a istoriei noastre naționale — aniversarea a 25 ani de la instaurarea Republicii — vor completa imaginea vastei și rodnicei activități internaționale a partidului și statului nostru socialist, ilustrînd, prin puterea cuvîntului și tăria faptelor, principiile și sentimentele profund patriotice și internaționaliste care animă poporul român, conducerea sa de partid și de stat.

G. OANCEA

SUMARUL SUMARELOR

ISTORIA ROMÂNIEI

VECHE

Străvechea moștenire tragică
Miraculoasa lume a tracilor
Sanctuarul de la Căscioarele
Pe urmele unui oraș dispărut — Ester
Carpil își dezvăluie tainele
Artemis în România
De la Tomis la Constanța

—Berclu D.
—Condurachi E.
—Dumitrescu V.
—Mateescu T.
—Protase D.
—Răscuța C.
—Vulpe R.

Nr.	Pag.
7 (64)	11—17
8 (65)	2—9
5 (62)	68—70
10 (67)	10—14
4 (58)	44—51
2 (59)	76—77
6 (63)	3—7

MEDIE

Costinii — un șir de căpitani de oaste, de dregători și cărturari
Un proiect de republică la începutul veacului XIX

Matei Basarab face dreptate
Un monument necunoscut din vremea lui Neagoe Basarab
1655: Răscoala seimenilor și dorobanților
Învățăturile lui Neagoe Basarab
Logofătul Tăutu nu a băut cafea
Cînd s-a tipărit prima carte bucareșteană?
Izvoade de lumină și cuget ale strămoșilor
Prin Moldova de altădată
Dragos Vodă și-a lui ceață...
Opt amintiri dispărute?
Ordinul Jartierei de la... Suceava
Sașii, svabii, țipțerii și landlerii
Stema Moldovei
Originalul învțăturilor lui Neagoe Basarab. Răspuns la o ipoteză
Chipul fermecător al domniței... și puțin cunoscută ei viață
Pietrele casului și bolovanii de sare
Veneția și țările române
Rucărenii în fața Divanului domnesc
Cezarii din Hațeg
Glorioasă prăbiegie a lui Mihai Viteazul
Manuc-Bey — între legendă și adevăr

—Almaș D.
—Almaș D.
—Brăniște M.M.,
—Pănuță Gh.
—Cazacu M.,
—Andrescu Șt.
—Cazacu M.
—Căndea V.
—Decel A.
—Demény L.
—Dușu Al.
—Gane G.
—Gorovei Șt. S.
—Gorovei Șt. S.
—Gorovei Șt. S.
—Kroner M.
—Mănescu I.N.

4 (61)	80—86
9 (66)	13—16
6 (63)	77
2 (59)	11—12
10 (67)	2—7, 14
2 (59)	2—5
6 (63)	57—61
10 (67)	46—49
5 (52)	76—80
3 (60)	38—43, 72
1 (58)	2—9
8 (65)	55
11 (68)	72—73
11 (68)	62—63, 67
5 (62)	37—42

—Mihăilă Gh.
—Minel N.,
—Gorovei Șt.S.
—Olteanu Ș.
—Papacostea S.
—Pănuță Gh.
—Popa R.
—Rezachevici C.
—Siruni H. Dj.
—Stoicescu N.
—Șt.A.
—Tvetkova B.
—Vranoussis L.

10 (67)	63—65
7 (64)	52—53
1 (58)	91—94
4 (61)	18—24
6 (63)	77—87
11 (68)	2—9
3 (60)	57—65
9 (66)	52—57
6, 7, 8	{ 92—93
(63, 64, 65)	{ 83, 86
	{ 71, 74
6 (63)	84
6 (63)	26—31
2 (59)	6—10

Dicționar istoric — Birul (I, II, III)
Un moldovean printre dregătorii lui Tepeș Iancu de Hunedoara înfruntă Semiluna
Gîndul și fapta marelui domn al Țării Românești

MODERNĂ

Episod post-revoluționar pașoptist
O farsă politică și substratul ei
Craiu munților
Februarie 1866 — complotul împotriva țării
„Chemarea” a răsunat în pustiu
„Republica” dela Ploiești
...La ora 4 am intrat în Plevna!
...Sub un stindard care să reprezinte uni-
rea și înfrățirea tuturor lucrătorilor”
O dompie fără dreptate
Mărăști — Mărăcești — Otuz în aminti-
rea contemporanilor
„Inamicul faptelor neomenease”
Teleki Sándor
Stephan Ludwig Roth
Un proces de „lez-majestate” acum 100 ani
„Afacerea” V.M. Kogălniceanu
Acolo unde a luptat Penes Curcanul
„La Palat! Trăiască Republica!”
G. Panu despre Carol I

—Árva Á.
—Avramescu T.
—Badea M.
—Beldiman V. Al.
—Brădișteanu M.
—Bulei I.
—Cernat A.
—Copoiu N.
—Copoiu N.
—Cupșa I.
—Decel A.
—Demény L.
—Ehrlich H.
—Graur M.
—Hurezeanu D.
—Lăzărescu D.
—Marinescu B.,
—Rădulescu-Zoner Ș.
—Mateescu C.

9 (66)	94—96
6 (63)	50—51
9 (66)	10—11
10 (67)	23—30
10 (67)	56—59
9 (66)	18—22
5 (62)	4—9
10 (67)	52—55
12 (69)	72—74
7 (64)	38—42
9 (66)	11—12
2 (59)	64—68
3 (60)	73—77
8 (65)	72—74
9 (66)	84—89
5 (62)	10—11
10 (67)	20—22
12 (69)	63—71

NOTA: articolele sînt clasificate în ordinea alfabetică a numelor autorilor.

„Străbătuseră biruitoari pe culmi“
Un diplomat britanic despre războala din
1907
Mircea Rosetti — de la pașoptiști la socia-
liști
Rosetteștii
Un erou al poporului român — Avram
Iancu
Socialiștii români și războiul de inde-
pendență
Tineretea lui Avram Iancu
Drapelul tricolor la Prefectura din Muscel
Misiune cu obstacole diplomatice
Republica în conștiința românilor
Carol Davila, fiul lui Franz Liszt?
Cu mai bine de un veac în urmă: românii și
Institutul Africii
Inrudiți cu Garibaldi
O inițiativă populară din anul 1866
Hrana poporului în gura unui lup lacom
Al. I. Cuza II înfruntă pe marele vizir

	Nr.	Pag.
—Mihalache M.	8 (65)	38—42
—Minei N.	3 (60)	50—56
—Munteanu N.Z.	3 (60)	27—28
—Netea V.	3 (60)	21—26
—Netea V.	9 (66)	2—9
—Nicolae V.	5 (62)	12, 25
—Pascu St.	7 (64)	25—30
—Pop Z.N.A.	6 (63)	45—49
—Rădulescu Z.S.,	4 (61)	48—51
—Lahovary VI.	11 (68)	16—21
—Spălateu I.	1 (58)	79—82
—Stan V.	5 (62)	93
—Stănică V.	10 (67)	68—69
—Stănică V.	4 (61)	44—47
—Totu M.	12 (69)	61—64
—Vasile N.	1 (58)	83—84
—Florescu M.		

CONTEMPORANĂ

Informație și dezinformație enciclopedică
Presa internațională despre 30 decembrie
Alături de Republică
Magnetul petrolului la București.
Gh. Munteanu-Murgoci
Cazul Stere
Pentru Maiestatea Sa — salariile a 20 000
muncitori
Tulburătoarea lume a adincurilor
De trei ori fost prinț (I, II)
Muzeul Țării Crișurilor la un veac de la
înființare
Traian Vuia
Sfîrșit de veac republican
Din amintirile unui fost aghiotant regal
George Călinescu și simțul istoriei
Emisie specială de noapte
Ultimele zile ale monarhiei, prima zi de
Republică
1933: dialog dr. Petru Groza —
dr. N. Lupu
Un fiu care luptă departe
Membru al primului Prezidiu
Mărturiile unui binemeritat prestigiu
Ciudata „grevă regală” și firescul ei eșec
Istorie nouă pe pământ românesc
Maiestatea Sa Republica se îndreaptă
spre tron
Mutare cu regele, dar... mat
Dr. Petru Groza: „Multe am văzut, prin
multe am trecut”

—Busuioceanu O.	8 (65)	66—67
—Caraculac T.	12 (69)	52—54
—Ceașescu I.	12 (69)	30—32, 37
—Cimponeriu E.	12 (69)	81—83
—Codarcea Al.	7 (64)	82
—Coman I.	6 (63)	19—23
—Coman I.	11 (68)	22—27
—Cosma V.	4 (61)	90—91
—Dumitru H.	6 (63)	70—75
—Faur V.	10 (67)	82—83
—Florea V.	8 (65)	75—78
—Ionel N.,		
—Nichiforlea P.,	12 (69)	3—7
—Popescu Al.	12 (69)	38—43
—Ionescu E.	3 (60)	31
—Ivașcu G.	12 (69)	57—58
—Kormos C.	12 (69)	44—51
—Lache Șt.	9 (66)	38—40, 70
—Livezeanu O.	5 (62)	52—53
—Nania I.	12 (69)	55—57
—Niculi I.	12 (69)	94
—Oancea Gh.	12 (69)	19—24
—Popișteanu Cr.	7 (64)	2—4
—Tutuș Gh.	12 (69)	8—18
—Ureche G.,	12 (69)	25—29
—Ștefan M.	1 (58)	67—69
—I.M.		

INTERVIURILE NOASTRE

Acad. V. I. Georgiev: Originea scrisului:
Mesopotamia sau ... sud-estul Europei
Prof. dr. doc. C.C. Giurescu: La Columbia
University o catedră de civilizație
românească
Acad. prof. Al. Rosetti: O limbă — o
națiune

—Andreescu Șt.	3 (60)	18—20
—Apreoteasa G.	3 (60)	66
—Berciu A.	10 (67)	8—9

Grigore Tănăsescu: Primul Congres internațional de studii ovidiene
 Roberto Bonchio: Un editor italian în vizită la *Magazin istoric*
 Prof. dr. doc. D. Berciu: Neamurile tracice, strămoșii noștri îndepărtați și autentici
 Prof. dr. doc. D.M. Pippidi: La sursa activității istoricului, interesul pentru om
 Acad. P. Constantinescu-Iași: E mai lesne să citești istoria, decât să participi la împlinirea ei
 Prof. dr. L. Bányai: Pe făgașul tradițiilor frățești
 Prof. dr. Lajos Elekes: Memoria istorică a popoarelor noastre
 Prof. dr. Ștefan Ștefănescu: Menirea unui muzeu
 Dr. Vera Lvovna Belșai: Acum cinci decenii în sala Teatrului Mare din Moscova

	Nr.	Pag.
—Buduru V.	7 (64)	54—57, 63
—Covaci M.	10 (67)	31—32
—Diaconu I.	4 (61)	8
—Diaconu I.	11 (68)	29—32
—Firoiu V.	11 (68)	64—67
—Ionță Gh. I.	1 (58)	29—30
—Șimandan V.	6 (63)	86—87
—Ștefan I.M.	8 (65)	86—87
—Zavoileinsehl D.	12 (69)	86—87, 92

MIȘCARE MUNCITOREASCĂ

August 1944: Unica soluție
 Tineri soli de pace din România
 13 martie 1936: eșecul intimidării
 Patru limbi — un singur gând
 Tineretul, viitorul poporului
 Prieteni de luptă și suferință. Panait Istrati
 — Ștefan Gheorghiu
 „Manifest” — iulie 1934
 Primele rinduri pe caietul unei fete
 Justin Georgescu
 Meditație despre caractere
 Gh. Gh. Niculescu-Mizil; Eufrosina Cotor
 Niculescu-Mizil
 „Un succes al spiritului de solidaritate”
 Max Wexler
 Regele milionarilor
 Generațiile Cenuului
 Frontul Democrat Universitar
 „Mergi cu noi”
 Voluntari uteroști pe frontul antihitlerist
 Privind o fotografie
 Poți fi împăcat cu inevitabilul risc
 Socialiștii români și Republica
 Grenadele n-au mai ucis...
 Însemnări la o carte atotgăitoare
 „Cavalerii speranței”
 Și lupta abia începea...
 „Încrederea noastră: guvernul republicii socialiste”
 Arme pentru insurecție
 Când cea mai frumoasă vîrstă a omului era un calvar
 În Valea Piersicilor se ucidău vise
 ...Dintr-o cronică a jertfei și demnității comuniste
 Statornicie și încredere
 August 1944: „Noul guvern român are în spate întregul popor”

—Anton C.	8 (65)	10—14
—Babel I.	2 (59)	17—21
—Broder Z.	3 (60)	15—16
—Bunta P.	5 (62)	81
—Ceașescu N.	3 (60)	2—3
—Copeia N.	7 (64)	5—9, 66
—Dimitriu Gh. C.	2 (59)	24, 32
—Felea I.	8 (65)	52—54
—Georgescu E.	11 (68)	85—87
—Georgescu P.	2 (59)	21—22
—Ionță Gh. I.	4 (61)	10—17
—Ionță Gh. I.	10 (67)	60—62
—Lacs M.	7 (64)	62—63
—Liveanu V.	12 (69)	75—77, 83
—Marin V.	9 (66)	66—69
—Matei Gh.	1 (58)	16—17, 51
—Mihalache M.	2 (59)	22—23
—Mihalache M.	5 (62)	49—51
—Munteanu N.Z.	11 (68)	46—47
—Năvodaru P.	3 (60)	15
—Petreanu N.	12 (69)	65—68
—Popescu C.	3 (60)	16—17
—Popescu M.	3 (60)	96
—Roman V.	1 (58)	54—57
—Stănescu M.C.	1 (58)	10—14
—Stănescu M.C.	12 (69)	78—80
—Șperco Al.	3 (60)	17, 32
—Ștefan M.,		
—Tănăsescu F.	6 (63)	8—11
—Ștefănescu T.	2 (59)	13—17
—Tomeș N.,		
—Ureche G.		
—Ștefan Al.M.	3 (60)	4—14
—Teodorescu Șt.	1 (58)	14—15
—Zaharia Gh.,		
—Tușu D.	8 (65)	16—21

ISTORIA UNIVERSALĂ

VECHE

Mileniile Balkhului
 Celții
 La primul Congres internațional de traco-logie
 Cele șapte minuni
 O năpăstuită a antichității
 Jurământul olimpic
 Herodot despre tracii
 Secretul micului templu
 Destinul unei opere în cultura europeană
 Crassus: un învingător invins
Metamorfozele — ce fel de poem?
 La originea civilizației tracice

—Bageacu V.	2 (59)	25—31
—Berciu D.	4 (61)	2—7
—Berciu D.	10 (67)	84—87
—Bücher G.	11 (68)	88—95
—Caraiman A.	6 (63)	90—91
—Crețeanu R.	7 (64)	58—61
—Derjavin S.N.	6 (63)	14—17
—Dumitriu D.	6 (63)	88—90
—d'Elia Salvatore	8 (65)	43—44
—Fair Ch.	4 (61)	60—64
—Kenney E.J.	8 (65)	44—45
—Moscau E.	5 (62)	14—19

Triumful omului vinător
Dramele din Palatul Loehias
De cînd ne scriem...
Insomniile lui Alexandru cel Mare
Cutremurul de la Sparta
Olimpia, regină despotă...
„Un război de-a lungul întregii Italii“
O frescă complexă...
Pe urmele ilirilor
Motivul surghiunului la Tomis
Străvechea civilizație chineză

—Pfeiffer J. 2 (59) 69—76
—Bădulescu E. 5 (62) 20—24
—Rădulescu E. 8 (65) 85—88
—Toynbee J.A. 1 (58) 25—28
—Toynbee J.A. 3 (80) 44—49
—Tudor D. 1 (58) 19—24
—Tudor D. 4 (61) 54—60
—Vulih N.V. 8 (65) 47—48
—Vulpe R. 11 (68) 54—57
—Verdiere R. 8 (65) 46—47
—Wechsler B. 10 (67) 15—19

MEDIE

Harun ar-Rașid
Vecerniile siciliene
Asediul Famagustei
Petrus cel Mare
Europa și Soliman Magnificul
Un oarecare Ioan, denumit Gutenberg
Aachen — prima capitală medievală europeană
Richard III, legitimist sau uzurpator?
Ienicerii
Neobișnuita călătorie a fraților Bacheville
Peripețiile unui orologiu istoric
Amirali în boxa acuzaților
Minia lui Jacques Bonhomme
Prietenii și colaboratorii ai lui Petru I:
Dimitrie și Antioh Cantemir, David Corbea
Incumbul din 1491
Richard III și Bobby Kennedy
Vagabondările post-mortem ale lui Cristofor Columb
Mică și incompletă poveste a sării
O zi din viața țărului Petru I
Sfîrșitul lumii nu a avut loc

—Anghelescu N. 6 (63) 64—69
—Berciu A. 9 (66) 58—64
—Bragadin M. A. 10 (67) 39—45
—Buganov V. 5 (62) 26—29
—Cazan F. 2 (59) 50—54
—Crețeanu R. 9 (66) 90—93
—Erhardt K. 11 (68) 38—49
—Farca E. 9 (66) 43—49
—Gemi T. 3 (60) 91—95
—Georgescu T. 5 (62) 89—91
—Kimbo E. 10 (67) 50—51, 59
—Kosinski N. 10 (67) 88—92
—Manolescu R. 2 (59) 38—47
—Metaș St. 5 (62) 26—29
—Mircea I.R. 8 (65) 50—51
—Metaș D. 9 (66) 48
—Nicorescu E. 9 (66) 30
—Root W. 1 (58) 88—99
—Strindberg A. 5 (62) 30—32
—Strindberg A. 7 (64) 72—76

MODERNĂ

Cavour
Sfîrșitul regelui Romei
Căderea Bastiliei
Onoarea se spală cu sînge
Din istoria electorală a Statelor Unite ale Americii
Reformatul danez Johann Friedrich Struensee (1772)
Un secol de lupte pentru un ideal de secole
Tara lui Van Diemen
Neverosimila cruciadă a copiilor
Noua adresă a Ciopotului Independenței
Mazzini
Strămoșii automobilului
Edgar Quinet către români
Divinul și infernalul Paganini
Indepărtate bătaii de tobă

—Antip C. 1 (58) 58—66
—Castelot A. 4 (61) 65—71
—Castelot A. 7 (64) 19—23
—Cerneș Al., Grigorescu S. 3 (60) 82—89
—Hera F. 7 (64) 77—81, 82
—Gregor W. 11 (68) 81—84
—Makautovici G. 11 (68) 50—53
—Morris J. 11 (68) 68—71, 73
—Motaș D. 5 (62) 45—48, 80
—Motaș D. 11 (68) 28
—Netaș V. 11 (68) 10—15
—Rousseau P. 8 (65) 90—96
—Stoia M. 1 (58) 70—71
—Tarozzi G. 8 (65) 79—84
—Tuchman B. 8 (65) 57—65

CONTEMPORANĂ

Captivi printre ghețarii Nordului
Cato elstigă partida (I, II)
Jefuirea trecutului
Un alt pseudoagent al Abwehrului
Mahatma Gandhi — ultimele clipe
Ghincioanele cuirasatului
DEUTSCHLAND
Mileniul de istorie la Baku
Mahatma Gandhi — crimele de viață
Citind în osemintele străvechi
Numărul și istoria
Mărtor al vremii
Ardorii în flăcări

—Bolotnikov N. 10 (67) 70—74
—Delmer S. 2, 3 { 55—63, 68
—Demetrescu H. (59, 60) { 67—72
—Florescu A. 5 (62) 82—88
—Frei B. 4 (61) 37, 92
—Gălbănescu N. 7 (64) 84—89
—Ionitșă Gh. I. 12 (69) 93
—Kalarithi M. S. 7 (64) 50
—Lăzărescu D., Ștefan I.M. 9 (66) 79—83
—Liveanu D. 5 (62) 71—75
—Mann Th. 1 (58) 38—43
—McMillan R. 5 (62) 54—61

Evenimentele așa cum le-am văzut atunci (I,II)

Cea mai lungă noapte
Istanbul—eterna valori ale trecutului
Monumentul viking
Eroul necunoscut
Începutul unui veac necunoscut
Tehnica modernă și istoria
La Toulon, cel mai mare sabordaj din istorie
Ultima zi de pace — ultima zi de război
Kemal Mustafa Atatürk — „Părintele tur-
cilor”
Cel căruia i s-a spus „Suflet Mare”. Ma-
hatma Gandhi
Pete de rugină pe „Pactul de oțel”
Din memoriile unui diplomat
Prăbușirea frontului belgian — o nouă re-
constituire (mai 1940)
Kemal Mustafa Atatürk despre Turcia și
alții despre el
F.D. Roosevelt văzut de fiul său

—Mikolan A.	f 11,12 { (68,69)	58—61 88—92
—Minei N.	9 (66)	71—78,83
—Minei N.	10 (67)	66—67
—Motaș D.	10 (67)	38
—Olteanu M.	6 (63)	94—96
—Păstovschi K.	2 (59)	80—89
—Petrescu-Dimbovița M.	4 (61)	88—91
—Prodan G.	1 (58)	72—77
—Rokossovski K.K.	5 (62)	62—67
—Siliard A.	6 (63)	52—54
—Siliard A.	7 (64)	44—46
—Simion A.	6 (63)	39—44,75
—Tevfik Rustü-Aras	8 (65)	68—70
—Vanweilkenhuyzen J.	4 (61)	72—73
—	6 (63)	54—56
—	4 (61)	25—31

MIȘCAREA MUNCITOREASCĂ, REZISTENȚA ANTIFASCISTĂ

Fasciștii părăsesc insula lui Napoleon

Operația „Typical” (I,II,III)

Un deținut al naziștilor, laureat al pre-
miului Nobel
Aminții despre G. Dimitrov
Gheorghe Dimitrov: 90 ani de la naștere
Murind, Matteotti a învins!
Din cronică Rezistenței antifasciste: Un
om înfruntă tenebrele — Jean Moulin
Jertfa muncitorilor
În primii ani de luptă a comuniștilor ita-
lieni

—Chambard C.	6 (63)	79—83
—Deakin F.W.D.	{ 9, 10, 11 { (66, 67, 68)	{ 24—29,31 { 75—81,83 { 75—80,96
—Frel B.	11 (68)	41—45
—Ignatov P.	7 (64)	65—66
—Iliescu C.	7 (64)	31—32
—Ionașcu F.	3 (60)	78—81
—Popișteanu Cr.	8 (65)	24—32
—Unteanu C.	6 (63)	82
—	6 (63)	37

*Sutelor de mii de cititori ai revistei noastre, colegiul și redac-
ția le adresează călduroase felicitări cu prilejul marii sărbători a
sfertului de veac republican și a Anului Nou 1973. Însoțim tradi-
ționala urare LA MULȚI ANI de ceea ce a devenit nu mai puțin
tradițional la Magazin istoric — o sumară anticipare a viitorului. Și
cum spațiul nu ne îngăduie ca din proiectele redacționale ale anu-
lui 1973 să semnalăm mai mult decât că în locul unui singur concurs
anual dotat cu numeroase premii, vor avea loc câteva asemenea
concursuri, ne vom mărgini de data aceasta la numărul 1 al anului
1973, din care spicuim :*

- „Principele cel mai puternic și mai viteaz” : Mircea cel Bătrân
- Două procese celebre în secolul trecut. Implicate : partidele con-
servator și liberal
- „Idee răpede despre resbelul de partizani”
- Istorie imediată : ultimele zile ale generalului De Gaulle
- Unirea
Principatelor și mișcarea socialistă
- Un mare istoric francez —
Jules Michelet despre România
- Există vreo legătură între climă
și istorie ?
- Cine l-a finanțat pe Hitler
- Trimisul Bourbonilor la
Congresul de la Viena
- Anglia 1381 : răsculații dărâmă închisorile
și ard palatele

CONTENTS

N. IONEL, P. NICHITELEA and AL. POPESCU A Quarter of a Century since the Proclamation of the Republic	2
GH. TUTUI August 23, 1944 - December 30, 1947	8
ARON PETRIC 1945 - "La greve royale" and its failure	19
GELU URECHE and MARIAN STEFAN The Romanian Communist Party Fails the Attempts to Unleash a Civil War	25
ILIE CEAUȘESCU On the Side of the Republic	30
EMILIAN IONESCU I was H.M.'s Adjutant	38
STEFAN LACHE The Last Days of the Monarchy, the First Day of the Republic	44
TRAIAN CARACIUC The World Press about December 30	52
ION NICULI A Member of the First Presidium	55
N. FLORESCU and V. NICULAE 1884 - The Crown's Estate	61
NICOLAE PETREANU The Romanian Socialists and the Republic	65
CORNELIU MATESCU G. Panu's Antidynastic Writings	69
NICOLAE COPOIU The Newspaper Protestarea and the 1906 Jubilee	72
V. LIVEANU Carol I, King of the Millionaires	75
M. C. STĂNESCU Sentenced for Lèse-Majesté	78
ECATERINA CIMPONERIU 1931 Carol II and Deterding	81
VERA BELSHAI USSR - Fifty Years	86
ANASTAS MIKOYAN Memoirs	88
GH. I. IONIȚĂ Millenaires of History in Baku	93

SOMMAIRE

N. IONEL, P. NICHITELEA et AL. POPESCU Un quart de siècle depuis la proclamation de la République	2
GH. TUTUI 23 Août 1944 - 30 Décembre 1947	8
ARON PETRIC 1945 - "La greve royale" et son échec	19
GELU URECHE et MARIAN STEFAN Le Parti Communiste Roumain déjoue les tentatives de guerre civile	25
ILIE CEAUȘESCU Aux côtés de la République	30
EMILIAN IONESCU J'ai été aide	38

de-camp royal	38
STEFAN LACHE Les derniers jours de la monarchie, le premier jour de la République	44
TRAIAN CARACIUC La presse internationale sur le 30 Décembre	52
ION NICULI Membre du premier Praesidium	55
N. FLORESCU et V. NICULAE 1884 - Le domaine de la Couronne	61
NICOLAE PETREANU Les socialistes roumains et la République	65
CORNELIU MATESCU Pages antidynastiques de G. Panu	69
NICOLAE COPOIU Le journal Protestarea et le jubilé de 1906	72
V. LIVEANU Carol I, le roi des millionnaires	75
M.C. STĂNESCU Condamné pour lèse-majesté	78
ECATERINA CIMPONERIU 1931 Carol II et Deterding	81
VERA BELCHAI URSS - 50 ans	86
ANASTAS MIKOYAN Mémoires	88
GH. I. IONIȚĂ Millénaires d'histoire à Bakou	93

СОДЕРЖАНИЕ

Н. ИОНЕЛ, П. НИКИТЕЛЕА, А. ПОПЕСКУ 25-летие провозглашения Республики	2
Г. ТУТУИ 23 Августа 1944-ой г. - 30 Декабря 1947-ой г.	8
А. ПЕТРИК 1945 - «Королевская забастовка» и ее срыв	19
Г. УРЕКЕ, М. ШТЕФАН Румынская Коммунистическая Партия срывает попытки реакции начать гражданскую войну	25
И. ЧИПУНЕСКУ Вместе с Республикой	30
Е. ИОНЕСКУ Я был королевским адъютантом	38
Н. ЛАКЕ Последние дни монархии, первый день Республики	44
Т. КАРАЧУК Международная печать про 30-ое Декабря	52
И. НИКУЛИ Член первого Президиума	55
Н. ФЛОРЕСКУ, В. НИКУЛАЕ 1884 - Королевские угодья	61
Н. ПЕТРИНУ Румынские социалисты и Республика	65
К. МАТЕСКУ Страницы антидинастических мемуаров Г. Пану	69

Н. КОПОЮ Газета Протестаря и юбилей 1906-го г.	72
В. ЛИВАНУ Король 1-ый, король миллионеров	75
М.К. СТĂНЕСКУ Приговорен за «оскорбление королевской личности»	78
Е. ЧИМПОНЕРУ 1931: Карол II и Детердинг	81
В. А. БЕЛШАЙ 50-летие СССР	86
А. МИКОЙН Мемуары	88
Г.И. ИОНИЦĂ Тысячелетия история Баку	93

INHALT

N. IONEL, P. NICHITELEA und AL. POPESCU Ein Viertel Jahrhundert seit der Ausrufung der Republik	2
GH. TUTUI 23. August 1944 - 30. Dezember 1947	8
ARON PETRIC 1945 - "Der königliche Streik" und sein Misserfolg	19
GELU URECHE und MARIAN STEFAN Die Rumänische Kommunistische Partei vereitelt die Versuche der Reaktion einen Bürgerkrieg zu entfesseln	25
ILIE CEAUȘESCU An der Seite der Republik	30
EMILIAN IONESCU Ich war Königlicher Adjutant	38
STEFAN LACHE Die letzten Tage der Monarchie, der erste Tag der Republik	44
TRAIAN CARACIUC Die Welt-press über den 30. Dezember	52
ION NICULI Mitglied des ersten Praesidiums	55
N. FLORESCU und V. NICULAE 1884 - Die Krongrüter	61
NICOLAE PETREANU Die rumänischen Sozialisten und die Republik	65
CORNELIU MATESCU G. Panus antidynastische Schriften	69
NICOLAE COPOIU Die Zeitung Protestarea und das Jubiläum von 1906	72
V. LIVEANU Carol I, der König der Millionäre	75
M. C. STĂNESCU Verurteilt wegen Majestätsbeleidigung	78
ECATERINA CIMPONERIU 1931 Carol II und Deterding	81
VERA BELCHAI UdSSR - 50 Jahre	86
ANASTAS MIKOYAN Memoirs	88
GH. I. IONIȚĂ Jahrtausendelänge Geschichte in Baku	93

ABONNEMENTS : ROMPRESFILATELIA — Serviciul Import — Export presă, București, Calea Griviței nr. 64-66, P.O.B. — 2001

magazin istoric

București, str. Onești, nr. 5 — Sectorul 1. Oficial postal Nr. 1, telefon 16 68 72, 15 16 68

REDACTORI: Ioan Dragomirescu, Ștefan Sorin Gorovei, Vasile Șimandan, I. M. Ștefan, Marian Ștefan, Ioana Ursu, Domnica Zavoicinschi
SECRETAR GENERAL DE REDACȚIE: Valeriu Buduru
PREZENTAREA GRAFICĂ: Radu Ion Popescu
TEHNOREDACTOR: Anton Tănase

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a preselor. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștale, difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate. Prețul unui număr 5 lei, abonamentul pe 6 luni — 30 lei, pe un an — 60 lei.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scintei” — București

